

בעוהש"ת

למחר גזר קימא דברי דאתייליד לי.
בהווא ליליא בניש כל רחימוי וכל ההוא
ליליא אשתדלו באורייתא

(זוהר לך לך צג, ב)

שילש עשורה בריתות

מקורות לימוד לברית מילה

יוצא לאור לקראת מילת בני
ביום רביעי לסדר לעברך בברית הויה אלהיך
כ"ד אלול תשפ"א
ע"י יצחק לאווי

יוצא לאור על ידי מכון אור השכל

Or Hasechel Inc.

1800 New Central Ave.

Lakewood, NJ, 08701

לשמיעת וצפיה בשיעורים, וכן לשאר שיעורים וכתבים, ולהרשמה לקבלת ערכונים
שבועיים באימייל

yitzchoklowy.com

אבויה אבא היה מגדולי הדור וכשבא למולני קרא לכל גדולי ירושלים, וקרא לרבי אליעזר ורבי יהושע עמהן.

וכשאכלו ושתו שרון, אלין אמרין מזמורין ואלין אמרין אלפבטרין.

אמר רבי אליעזר לרבי יהושע: אילין עסיקין בדידהון ואילין בדידהון, ואנן לית אנן עסיקין בדידן?

מיד התחילו בתורה ומן התורה לנביאים, ומן הנביאים לכתובים, והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני, והיה האש מלהטת סביבותיהן.

עלה אבויה אבא, אמר להן: רבותי, מפני מה באתם לשרוף ביתי?

אמרו לו: חס ושלום עסוקים היינו בתורה, ומן התורה לנביאים, ומנביאים לכתובים, והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני והאש מלהטת סביבותינו.

עיקר נתינתן מסיני, לא באש נתנו? שנאמר וההר בוער באש עד לב השמים (דברים ד: יא)

(ירושלמי חגיגה פרק ב. רות רבה פרשה ו)

תוכן עניינים

ד	תוכן עניינים
י	שער המקרא
יב	תורה
יב	א. בריתו של אברהם אבינו
יב	בראשית פרק י"ז
טו	ב. וימל אברהם את יצחק
טו	בראשית כ"א, א - י
טז	ג. הערלה חרפה לנו
טז	בראשית פרק ל"ד
יח	ד. חתן דמים למולת
יח	שמות ד, כ"ד - כ"ו
יח	ה. ערל ובן נכר לא יאכל בו
יח	שמות י"ב, מ"ג - מ"ט
יט	ו. וביום השמיני ימול
יט	ויקרא י"ב, א - ה
כ	ז. אז יכנע לבבם הערל
כ	ויקרא כו, מא
כ	ח. ומלתם את ערלת לבבכם
כ	דברים י, י"ב - כ
כ	ט. ומל ה' אלהיך את לבבך
כ	דברים ל, א - י
כא	י. ערל שפתים ופירות ערלה
כא	שמות ו, י"ב

ה

תוכן עניינים

כא

שמות ו, ל

כא

ויקרא י"ט, כ"ג

כב

נביאים

כב

א. עשה לך חרבות צרים

כב

יהושע ה, ב - ט

כג

ב. פלישתים הערלים

כג

א. שופטים יד, ג

כג

ב. שופטים טו, יח

כג

ג. שמואל א י"ד, ו

כג

ד. שמואל א י"ז, כ"ו

כג

ה. שמואל א י"ז, ל"ו

כג

ו. שמואל א ל"א, ד

כד

ז. שמואל ב א, כ

כד

ח. דברי הימים א י, ד

כד

ג. ערל וטמא - ישעיה

כד

ישעיהו נב, א

כד

ד. ערלה אזנם ולבם - ירמיהו

כד

א. ירמיהו ד, ד

כד

ב. ירמיהו ו, י

כה

ג. ירמיהו ט, כ"ד - כ"ה

כה

ה. ערלי בשר וערלי לב - יחזקאל

כה

א. יחזקאל כח, ט - י (לנגיד צור)

כה

הָאָמַר תֹּאמַר אֱלֹהִים אֲנִי לִפְנֵי הַרְגָךְ וְאַתָּה אָדָם וְלֹא-אֵל בְּיַד מַחְלָלֶיךָ:

כה

ב. יחזקאל לא, יח (לפרעה מלך מצרים)

כה

ג. יחזקאל לב, יח - ל"ב (להמון מצרים)

כו

ד. יחזקאל מ"ד, ה - י"ד

כז

ו. שתה גם אתה והערל - חבקוק

כז

חבקוק ב, טו - יז

כז

כתובים

כט

שער המשנה

משנה**כט**

כט	מסכת שבת פרק ט משנה ג
כט	מסכת שבת פרק יח משנה ג
כט	מסכת שבת פרק יט
לא	מסכת נדרים פרק ג משנה יא
לב	מסכת כריתות פרק א משנה א
לב	מסכת אבות פרק ג משנה יא

תוספתא**לב**

לב	ברכה על המילה
לב	תוספתא ברכות ו, יב - יג
לג	המצוות מקיפות את ישראל
לג	תוספתא ברכות פרק ו
לג	תוספתא מסכת שבת (ליברמן) פרק טו
לה	גדולה מילה
לה	תוספתא מסכת נדרים (ליברמן) פרק ב
לה	מילת עבדים וגוים
לה	תוספתא מסכת עבודה זרה (צוקרמאנדל) פרק ג

לז**שער המדרש****לז****מדרש תנחומא**

לז	מדרש תנחומא (בובר) פרשת לך לך
מ	מדרש תנחומא (ורשא) פרשת לך לך
מב	מדרש תנחומא (בובר) פרשת תזריע
מג	מדרש תנחומא (ורשא) פרשת תזריע

מד**פרקי דרבי אליעזר****מד**

פרקי דרבי אליעזר פרק כט

מח**שער הראשונים - טעמי המצוה****מח****רבינו סעדיה גאון**

מח האמונות והדעות מאמר ג פרק י (קאפח)
 והשביעי שיחשוב בפרטי המצוות, היאך נעשה האדם כל זמן שגופו בשלמותו כפי
 מח שנברא אינו תמים, וכאשר חתך ממנו משהוא נעשה תמים כלומר המילה.
 מח תשובות לחוי הבלכי אות י"ח

מח

ספר הכוזרי

מח ספר הכוזרי - מאמר ראשון קטו
 מח הכוזרי מאמר ב לד
 מט הכוזרי מאמר ב מז - מט
 נ הכוזרי מאמר ג ז -ח

נא

רמב"ם

נא הקדמה למשנה תורה
 נא הלכות מילה פרק ג הלכה ח - ט
 נא מורה נבוכים חלק ג פרק לה
 נב מורה נבוכים חלק ג פרק מט
 נב טעם א למילה: מיעוט התאוה
 נב טעם ב למילה: סימן גופני למאמינים
 נג שלשה טעמי המילה בשמיני ולא בגדול מכך
 נג שלמותה והנצחתה של מצווה זו לא יתקיימו אלא בהיותה של המילה
 נג בשנות הקטנות, וזאת משלוש סיבות.
 נג טעם שהמילה בשמיני ולא קודם לכן

נד

אבן עזרא

נד ספר יסוד מורא שער שביעי

נה

רד"ק

נו

רמב"ן

נו רמב"ן בראשית י"ט, י"ב
 נו רמב"ן בראשית יז, ט

נז

רבינו בחיי

נז פירוש רבינו בחיי על התורה בראשית יז, יג

נז	טעם המילה על דרך הפשט
נז	טעם המילה על דרך המדרש
נז	טעם המילה על דרך השכל
נח	טעם המילה על דרך הקבלה
נח	כד הקמח ערך מילה
סב	ספר החינוך
סג	מלמד התלמידים
סג	ספר מלמד התלמידים פרשת לך לך
סו	רבי חסדאי קרשקש
סו	אור ה', הקדמה
סו	ספר אור ה' - מאמר ב כלל ב - פרק ו
סח	מאמר ב כלל ו פרק ב
סח	מאמר ג חלק ב פרק ח
סט	ספר העיקרים
סט	מאמר רביעי פרק מה
עא	אברבנאל
עא	אברבנאל על התורה בראשית פרק י"ז
עג	אברהם אבינו ידע מקום המילה בברירות הנבואה וטעמו
עד	אדם הראשון לא הוצרך למצוות מילה
עד	טעמי זמן המילה
עה	טעם האות בבשר עצמו
עה	טעם עונש כרת על המילה
עז	עקידת יצחק

שער המקרא

מפתח לשער המקרא לפי העניינים
[בפנים סודר לפי סדר המקרא ויש לפנות מכאן לפי הכותרת]

א. מצוות וברית מילה

א. בריתו של אברהם אבינו

ב. וביום השמיני ימול

ג. ערל ובן נכר לא יאכל בו

ב. סיפורי קיום המילה

א. בריתו של אברהם אבינו

ב. וימל אברהם את יצחק

ג. חתן דמים למולת

ד. עשה לך חרבות צורים

ג. המילה והבדלת ישראל מהאומות

א. הערלה חרפה לנו

ב. ערל ובן נכר לא יאכל בו

ג. פלשתים הערלים

ד. ערל וטמא - ישעיה

ה. ערלי לב וערלי בשר - יחזקאל

ד. דימויי מילה

- א. ערל שפתים ופירות ערלה.
- ב. אזי יכנע לבבם הערל
- ג. ומלתם את ערלת לבבכם
- ד. ומל ה' אלהיך את לבבך
- ה. ערלה אזנם ולבם - ירמיהו
- ו. ערלי לב וערלי בשר - יחזקאל
- ז. שתה גם אתה והערל - חבקוק
- ח. שילוב הגוים כערלים וערלות הלב
- א. ערלה אזנם ולבם - ירמיהו
- ב. ערלי לב וערלי בשר - יחזקאל

תורה

א. בריתו של אברהם אבינו

בראשית פרק י"ז

וַיְהִי אֲבָרָם בֶּן-תִּשְׁעִים שָׁנָה וַתִּשַׁע שָׁנִים

וַיֵּרָא יְהוָה אֶל-אֲבָרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו

אֲנִי-אֵל שְׂדֵי

הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי וְהָיָה תָמִים:

וְאַתְּנָה בְרִיתִי בֵינִי וּבֵינְךָ

וְאַרְבָּה אוֹתָךְ בַּמָּאֵד מְאֹד:

וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל-פָּנָיו

וַיְדַבֵּר אֵתוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר:

אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אֵתְךָ

וְהָיִיתָ לְאָב הַמּוֹן גּוֹיִם:

וְלֹא-יִקְרָא עוֹד אֶת-שְׁמֶךָ אֲבָרָם

וְהָיָה שְׁמֶךָ אֲבָרָהִם

כִּי אֲבִ-הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְּתִיךָ:

וְהִפְרַתִּי אֵתְךָ בַּמָּאֵד מְאֹד

וְנִתְּתִיךָ לְגוֹיִם

וּמְלָכִים מִמֶּךָ יֵצְאוּ:

וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי בֵינִי וּבֵינְךָ

וּבֵין זַרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם

לְהִיזוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וְלִזְרַעֲךָ אַחֲרֶיךָ:

וְנִתְּתִי לְךָ וְלִזְרַעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֶתוֹ אֶרֶץ מִגְרֶיךָ

אֵת כָּל-אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזֹת עוֹלָם
וְהִיִּיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-אַבְרָהָם
וְאַתָּה אֶת-בְּרִיתִי תִשְׁמֹר
אֲתָה וְזֶרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ לְדֹרֹתֶם:
זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ
הַמּוֹל לָכֶם כָּל-זָכָר:
וּנְמַלְתֶּם אֵת בָּשָׂר עָרְלַתְכֶם
וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:
וּבֶן-שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוֹל לָכֶם כָּל-זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם
יְלִיד בָּיִת וּמִקְנֵת-כֶּסֶף מְכַל בֶּן-נֹכַר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרְעֶךָ הוּא:
הַמּוֹל וְיְמוֹל יְלִיד בַּיִת וּמִקְנֵת כֶּסֶף
וְהִיִּיתָה בְרִיתִי בְּבָשָׂרְכֶם לְבְרִית עוֹלָם:
וְעָרְלוּ זָכָר אֲשֶׁר לֹא-יְמוֹל אֶת-בָּשָׂר עָרְלָתוֹ
וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיהָ אֶת-בְּרִיתִי הַפֶּר:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-אַבְרָהָם
שְׂרִי אֲשַׁתְּךָ לֹא-תִקְרָא אֶת-שְׁמָהּ שְׂרִי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ:
וּבְרַכְתִּי אֹתָהּ
וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לָךְ בֶּן וּבְרַכְתִּיהָ
וְהִיִּיתָה לְגוֹיִם
מִלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ:

וַיִּפֹּל אֲבִרְהָם עַל-פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבִּי
הֲלִבֵּן מֵאֵה-שָׁנָה יוֹלֵד
וְאִם-שָׂרָה הִבְתִּי-תִשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד:
וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֶל-הָאֱלֹהִים
לוֹ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים

אֲבִלְ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ יֵלֵד לְךָ בֵּן
וְקָרָאתָ אֶת-שְׁמוֹ יִצְחָק
וְהִקְמַלְתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְזָרְעוֹ אַחֲרָיו:
וְלִישְׁמָעֵאל שִׁמְעֵתִיךָ
הִנֵּהוּ בְרַכְתִּי אֹתוֹ וְהִפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאֵד מְאֹד
שְׁנַיִם-עָשָׂר נְשִׂאִים יוֹלִיד
וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל:
וְאֶת-בְּרִיתִי אֶקִּים אִתְּךָ יִצְחָק
אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בִּשְׁנֵה הָאַחֲרָת:

וַיְכַל לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אֲבִרְהָם:

וַיִּקַּח אֲבִרְהָם אֶת-ישְׁמָעֵאל בֶּן־וָ
וְאֵת כָּל-יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת כָּל-מִקְנֵת כֶּסֶף
כָּל-זָכָר בְּאִנְשֵׁי בֵית אֲבִרְהָם
וַיִּמַּל אֶת-בֶּשֶׂר עֶרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים:

וְאִבְרָהָם בֶּן-תִּשְׁעִים וְתִשְׁעַ שָׁנָה בְּהִמְלֹךְ בִּישָׁר עָרְלָתוֹ:
 וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת-בְּשֵׁר עָרְלָתוֹ:
 בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אֲבָרָהָם וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים בְּנוֹ:
 וְכָל-אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ יָלִיד בָּיִת וּמְקַנְת־כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן-נֶכֶד נִמְלֹו אֹתוֹ:

ב. וימל אברהם את יצחק

בראשית כ"א, א - י

וַיְהִי הוּא פָקֵד אֶת-שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר
 וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר:
 וּתְהַרְוֶה וּתֵלֵד שָׂרָה לְאֲבָרָהָם בֶּן לְזִקְנֵי
 לְמוֹעֵד אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֱלֹהִים:
 וַיִּקְרָא אֲבָרָהָם אֶת-שֵׁם-בְּנוֹ הַנּוֹלֵד-לוֹ
 אֲשֶׁר-יָלְדָה-לוֹ שָׂרָה יִצְחָק:
 וַיִּמַּל אֲבָרָהָם אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן-שְׁמֹנֶת יָמִים
 כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים:
 וְאִבְרָהָם בֶּן-מֵאֵת שָׁנָה בְּהַנּוֹלֵד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ:
 וּתְאֵמַר שָׂרָה

צָחֵק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים

כָּל-הַשְּׂמֵעַ יִצְחָק-לִי:

וּתְאֵמַר

מִי מִלֵּל לְאֲבָרָהָם הִינִיקָה בְּנִים שָׂרָה

כִּי-יָלְדָתִי בֶן לְזִקְנֵי:

וַיַּגְדֵּל הַיָּלֵד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אֲבָרָהָם מִשְׁתָּה גְדוֹל בַּיּוֹם הַגָּמַל אֶת-יִצְחָק:

ג. הערלה חרפה לנו

בראשית פרק ל"ד

וַתַּעַז דִּינָה בַת־לָאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לְרָאוּת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ:

וַיֵּרָא אֹתָהּ שָׂכָם בֶּן־חַמּוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאָרֶץ

וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶהָ:

וַתִּדְבַק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת־יַעֲקֹב

וַיֵּאָהֵב אֶת־הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עַל־לֵב הַנַּעֲרָ:

וַיֹּאמֶר שָׂכָם אֶל־חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר

קַח־לִי אֶת־הַיְלָדָה הַזֹּאת לְאִשָּׁה:

וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמְא אֶת־דִּינָה בָתּוֹ וּבְגִיזוֹ הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה

וַהֲחַרַּשׁ יַעֲקֹב עַד־בָּאָס:

וַיַּעַז חַמּוֹר אָבִי־שָׂכָם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ:

וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כְּשִׁמְעֵם

וַיִּתְעַצְבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחֲר לָהֶם מְאֹד

כִּי־נִבְלָה עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל לְשַׁכַּב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה:

וַיְדַבֵּר חַמּוֹר אִתָּם לֵאמֹר

שָׂכָם בְּנֵי חֲשָׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְכֶם

תָּנוּ נָא אִתָּהּ לוֹ לְאִשָּׁה:

וְהִתְחַתְּנוּ אִתָּנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִקְחוּ לָכֶם:

וְאִתָּנוּ תִשָּׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לַפְּנִיכֶם שָׁבוּ וּסְחָרוּהָ וְהָאֶחָזוּ בָּהּ:

וַיֹּאמֶר שָׂכָם אֶל־אָבִיָּהּ וְאֶל־אֲחִיָּהּ

אֲמַצְאֶחֶן בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֲתָן:

הֲרָבוּ עָלַי מְאֹד מִהָר וּמִתָּן וְאִתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי וְתִנוּ־לִי אֶת־

הַנַּעֲרָ לְאִשָּׁה:

ויענו בני-יעקב את-שכם ואת-חמור אביו במרמה וידברו אשר טמא את דינה אחותם:

ויאמרו אליהם

לא נוכל לעשות הדבר הזה לתת את-אחותנו לאיש אשר-לו
ערלה פי-חרפה הוא לנו:

אך-בזאת נאות לכם אם תהיו כמנו להמל לכם כל-זכר:

ונתנו את-בנותינו לכם ואת-בנותיכם נקח-לנו וישבנו אתכם והיינו
לעם אחד:

ואם-לא תשמעו אלינו להמול ולקחנו את-בתנו והלכנו:

ויטבו דבריהם בעיני חמור ובעיני שכם בן-חמור:

ולא-אחר הנער לעשות הדבר כי חפץ בבת-יעקב והוא נכבד מכל בית
אביו:

ויבא חמור ושכם בנו אל-שער עירם וידברו אל-אנשי עירם לאמר:

האנשים האלה שלמים הם אתנו וישבו בארץ ויסקרו אתה והארץ
הנה רחבת-ידיים לפניהם את-בנותם נקח-לנו לנשים ואת-בנותינו
נתן להם:

אך-בזאת יאתו לנו האנשים לשבת אתנו להיות לעם אחד בהמול
לנו כל-זכר באשר הם נמלים:

מקנהם וקנינם וכל-בהמתם הלוא לנו הם אך נאותה להם וישבו
אתנו:

וישמעו אל-חמור ואל-שכם בנו כל-יצאי שער עירו וימלו כל-זכר כל-
יצאי שער עירו:

ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים ויקחו שני-בני-יעקב שמעון ולוי אחי
דינה איש חרפו ויבאו על-העיר בטח ויהרגו כל-זכר:

ואת-חמור ואת-שכם בנו הרגו לפי-חרב ויקחו את-דינה מבית שכם
ויצאו:

בני יעקב באו על-החללים ויבזו העיר אשר טמאו אחותם:

את-צאנם ואת-בקרם ואת-חמריהם ואת אשר-בעיר ואת-אשר בשדה
לקחו:

שילש עשרה בריתות - מקורות לימוד לברית מילה

וְאֶת־כָּל־חִילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׂיהֶם שָׁבוּ וַיָּבִיזוּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר בְּבֵית:
 (ל) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שַׁמְעוֹן וְאֶל־לוֹי עֲבַדְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בִישׁב הָאָרֶץ
 בְּכַנְעֵנִי וּבַפְּרוֹזִי וְאַנִּי מְתִי מִסֶּפֶד וְנֶאֱסַפּוּ עָלַי וְהַפּוּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי:
 וַיֹּאמְרוּ

הַכּוֹזֵנָה יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחֻזְתָּנוּ:

ד. חתן דמים למולת

שמות ד, כ"ד - כ"ו

וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בְּמִלּוֹן

וַיִּפְגְּשׂוּהוּ יְהוָה וַיִּבְקֹשׁ הִמִּיתוּ:

וַתִּקַּח צַפֹּרֶה עֹר

וַתִּכְרֹת אֶת־עַרְלַת בְּנָהּ

וַתִּגַּע לְרַגְלָיו

וַתֹּאמֶר

כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִי:

וַיֵּרַף מִמֶּנּוּ

אִזּו אָמְרָה

חֲתַן דָּמִים לְמוֹלֶת:

ה. ערל ובן נכר לא יאכל בו

שמות י"ב, מ"ג - מ"ט

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן

וְאֶת חֲקַת הַפֶּסַח

כָּל־בֶּן־נֶכֶד לֹא־יֹאכַל בּוֹ:

וְכַל-עֶבֶד אִישׁ מִקְּנַת-כֶּסֶף
 וּמִלְתָּה אֹתוֹ אִזּוֹ יֹאכַל בּוֹ:
 תּוֹשֵׁב וְשֹׁכֵר לֹא-יֹאכַל בּוֹ:
 בְּבֵית אֶחָד יֹאכַל לֹא-תּוֹצִיא מִן-הַבַּיִת מִן-הַבֶּשֶׂר חוּצָה
 וְעֵצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ-בּוֹ:
 כָּל-עֵבֶד יִשְׂרָאֵל יַעֲשֹׂה אֹתוֹ:
 וְכִי-יִגְוֶה אֶתְּךָ גֵר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה
 הַמּוֹל לּוֹ כָּל-זָכָר וְאִזּוֹ יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ
 וְכָל-עֶרְל לֹא-יֹאכַל בּוֹ:
 תּוֹרָה אַחַת יְהִיָּה לְאֶזְרַח וְלִגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם:

ו. וביום השמיני ימול

ויקרא י"ב, א - ה

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:
 דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
 אֲשֶׁה כִּי תוֹדִיעַ וַיִּלְדָּה זָכָר
 וְטִמְאַהּ שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נְדַת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא:
 וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בֶּשֶׂר עֶרְלָתוֹ:
 וּשְׁלִשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשָׁת יָמִים תִּשָּׁב בְּדַמֵּי טְהָרָה
 בְּכָל-קֹדֶשׁ לֹא-תִגַּע וְאֶל-הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד-מִלֵּאת יְמֵי טְהָרָה:
 וְאִם-נִקְבָּה תֵּלֵד וְטִמְאַהּ שִׁבְעִים כְּנַדְתָּהּ
 וּשְׁשִׁים יוֹם וּשְׁשָׁת יָמִים תִּשָּׁב עַל-דַּמֵּי טְהָרָה:

ז. או יכנע לבבם הערל

ויקרא כו, מא

אף אני אלף עמם בקרי והבאתי אתם בארץ איביהם או אז יכנע לבבם
הערל ואז ירצו את עונם.

ח. ומלתם את ערלת לבבכם

דברים י, לב - כ

ועתה ישראל מה יהוה אלהיך שאל מעמך כי אם-ליראה את-יהוה
אלהיך ללכת בכל-דרכיו ולא־הבה אתו ולעבד את-יהוה אלהיך בכל-
לבבך ובכל-נפשך:

לשמר את-מצות יהוה ואת-חקותיו אשר אנכי מצוה היום לטוב לך:

הן ליהוה אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל-אשר-בה:

רק באבתיך חשק יהוה לא־הבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל-
העמים כיום הוה:

ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד:

כי יהוה אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדני האדנים האל הגדל הגבר
והנורא אשר לא-ישא פנים ולא יקח שחד:

עשה משפט יתום ואלמנה ואהב גר לתת לו לחם ושמלה:

ואהבתם את-הגר כי-גרים הייתם בארץ מצרים:

את-יהוה אלהיך תירא אתו תעבד וכו תדבק ובשמו תשבע:

ט. ומל ה' אלהיך את לבבך

דברים ל, א - י

והיה כי-יבאו עליך כל-הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך

והשבת אל-לבבך בכל-הגוים אשר הדיחך יהוה אלהיך שמה:

ושבת עד-יהוה אלהיך ושמעת בקלו ככל אשר-אנכי מצוה היום

אתה ובניך בכל-לבבך ובכל-נפשך:

וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־שִׁבוּתֶךָ וְרַחֲמֶךָ

וְשָׁב וּקְבָצֶךָ מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפִּיצֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה:

אִם־יִהְיֶה גְדֻחֶךָ בַּקָּצָה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבָּצֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ:

וְהִבִּיאֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְרָשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירְשָׁתָהּ וְהִיטְבֶּךָ וְהִרְבֶּךָ מְאֹד־בְּיָדֶיךָ:

וּמַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לִבְּךָ וְאֶת־לִבְּבָרְעֶךָ

לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־גַּפְשֶׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ:

וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל־הָאֱלוֹת הָאֵלֶּה עֲלֶיךָ וְעַל־שְׂנָאֶיךָ אֲשֶׁר רָדְפֶיךָ:

וְאֵתָה תִּשׁוּב וּשְׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְעָשִׂיתָ אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצַוֶּךָ הַיּוֹם:

וְהוֹתִירֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ בְּפָרִי בְטָנְךָ וּבְפָרִי בְהִמְתָּךְ וּבְפָרִי אֲדָמָתְךָ לְטִבָּה כִּי יֵשׁוּב יְהוָה לְשׁוּשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב כְּאֲשֶׁר־שָׂשׂ עַל־אֲבֹתֶיךָ:

כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁמֵּר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תֵשׁוּב אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ:

י. ערל שפתים ופירות ערלה

שמות ג' י"ב

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר

הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִיךָ יִשְׁמַעְנִי פְרַעֲהַ וְאֲנִי עָרֵל שִׁפְתָּיִם:

שמות ג' ל

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי עָרֵל שִׁפְתָּיִם וְאִיךָ יִשְׁמַע אֵלַי פְרַעֲהַ:

ויקרא י"ט, כ"ג

וְכִי־תִבְאוּ אֶל־הָאָרֶץ וּנְשַׁעַתֶּם כָּל־עֵץ מֵאֲכָל וְעֵרְלֹתֶם עֵרְלֹתוֹ אֶת־פְּרִיֹ שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לְכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכֵל:

[ברית יצחק הביא גם פרשת ברית כהונת עולם של פנחס]

נביאים

א. עשה לך חרבות צרים

יהושע ה, ב - ט

בָּעֵת הַהִיא אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הוֹשֵׁעַ

עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צָרִים

וְשׁוּב מִלְּאֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל שְׁנִית:

וַיַּעַשׂ-לּוֹ יְהוֹשֻׁעַ חַרְבוֹת צָרִים

וַיִּמְלֵךְ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל-גִּבְעַת הָעֵרְלוֹת:

וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר-מַלְּ יְהוֹשֻׁעַ

כָּל-הָעָם הֵיכָא מִמְצָרִים הַזְּכָרִים כָּלוּ אֲנָשֵׁי הַמְּלַחְמָה מֵתוּ בַמִּדְבָּר בְּדֶרֶךְ
בְּצִאתָם מִמְצָרִים:

כִּי-מַלְּיִם הָיוּ כָּל-הָעָם הַיִּצְאִים

וְכָל-הָעָם הַיִּלְדִים בַּמִּדְבָּר בְּדֶרֶךְ בְּצִאתָם מִמְצָרִים לֹא-מָלוּ:

כִּיּו אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר

עַד-תָּם כָּל-הַגְּזוֹי אֲנָשֵׁי הַמְּלַחְמָה הַיִּצְאִים מִמְצָרִים

אֲשֶׁר לֹא-שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה

אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם לְבַלְתִּי הִרְאוֹתָם אֶת-הָאָרֶץ

אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבוֹתָם לָתֵת לָנוּ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ:

וְאֶת-בְּנֵיהֶם הַקִּים תַּחְתָּם אַתֶּם מִלְּ יְהוֹשֻׁעַ

כִּי-עָרְלִים הָיוּ כִּי לֹא-מָלוּ אוֹתָם בְּדֶרֶךְ:

וַיְהִי כַאֲשֶׁר-תָּמוּ כָּל-הַגְּזוֹי לְהַמּוֹל וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם בְּמַחְנֵה עַד חַיּוֹתָם:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי הוֹשֵׁעַ

הַיּוֹם גָּלוּתִי אֶת-חֲרַפְתִּי מִצָּרִים מֵעַלְיָכֶם

וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִלְגָּל עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

ב. פלישתים הערלים

א. שופטים יד, ג

וַיֹּאמֶר לוֹ אָבִיו וְאָמוֹ

הַאִין בְּבָנוֹת אַחֶיךָ וּבְכָל עַמִּי אִשָּׁה כִּי אַתָּה הוֹלֵךְ לְקַחַת אִשָּׁה
מִפְּלִשְׁתִּים הָעֵרְלִים

וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו

אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יִשְׂרָה בְּעֵינַי.

ב. שופטים טו, יח

וַיִּצְמָא מְאֹד וַיִּקְרָא אֶל יְהוָה וַיֹּאמֶר

אַתָּה נָתַתָּ בְיָד עַבְדְּךָ אֶת הַתְּשׁוּעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְעַתָּה אָמוֹת
בִּצְמָא וְנַפְלְתִי בְיָד הָעֵרְלִים.

ג. שמואל א י"ד, ו

וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן אֶל הַנָּעַר נִשְׂא כְלָיו

לְכָה וְנַעֲבְרָה אֶל מִצֵּב הָעֵרְלִים הָאֵלֶּה אוֹלֵי יַעֲשֶׂה יְהוָה לָנוּ כִּי אֵין
לֵיהוָה מַעֲצוֹר לְהוֹשִׁיעַ בְּרַב אוֹ בְּמַעֲט.

ד. שמואל א י"ז, כ"ו

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל הָאֲנָשִׁים הָעֹמְדִים עִמּוֹ לֵאמֹר

מַה יַּעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר יִכֶּה אֶת הַפְּלִשְׁתִּי הַלֵּז וְהַסִּיר חֲרָפָה מֵעַל
יִשְׂרָאֵל כִּי מִי הַפְּלִשְׁתִּי הָעֵרְלִי הַזֶּה כִּי חָרַף מַעֲרֻכוֹת אֱלֹהִים חַיִּים.

ה. שמואל א י"ז, ל"ו

גַּם אֶת הָאָרִי גַם הַדָּב הַכֶּה עַבְדְּךָ וְהִזָּה הַפְּלִשְׁתִּי הָעֵרְלִי הַזֶּה כְּאַחַד
מֵהֶם כִּי חָרַף מַעֲרֻכַת אֱלֹהִים חַיִּים.

ו. שמואל א ל"א, ד

וַיֹּאמֶר שָׂאוֹל לְנִשְׂא כְלָיו

שֶׁלֶף חֲרָבְךָ וְדַקְרָנִי בָּהּ פֶּן יָבוֹאוּ הָעֵרְלִים הָאֵלֶּה וְדַקְרָנִי וְהִתְעַלְלוּ

בי

וְלֹא אָבָה נִשְׂא כְלָיו כִּי יֵרָא מְאֹד וַיִּקַּח שְׂאוֹל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ.

ז. שמואל ב א, כ

אֵל תִּגִּידוּ בְּגַת אֵל תִּבְשְׂרוּ בְּחֹצֵת אֲשַׁקְלוֹן פֶּן תִּשְׁמַחְנָה בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים
פֶּן תַּעֲלֹזְנָה בְּנוֹת הָעַרְלִים.

ח. דברי הימים א י, ד

וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל-נִשְׂא כְלָיו

שֶׁלֶף חֶרְבְּךָ וְדַקְרַנִּי בָּהּ פֶּן-יָבֹאוּ הָעַרְלִים הָאֵלֶּה וְהִתְעַלְלוּ-בִּי

וְלֹא אָבָה נִשְׂא כְלָיו כִּי יֵרָא מְאֹד
וַיִּקַּח שְׂאוֹל אֶת-הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ:

ג. ערל וטמא - ישעיה

ישעיהו נב, א

עוֹרֵי עוֹרֵי לְבָשִׁי עֹד צִיּוֹן לְבָשִׁיו בְּגָדֵי תַפְאָרְתָּךְ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ כִּי לֹא
יֹסִיף יָבֹא-בָךְ עוֹד עָרֵל וְטָמֵא:

ד. ערלה אונס ולבם - ירמיהו

א. ירמיהו ד, ד

הַמְלוּ לִיהוָה וְהִסְרוּ עָרְלוֹת לְבַבְכֶם אִישׁ יְהוּדָה וַיִּשְׁבֵּי יְרוּשָׁלַם
פֶּן-תֵּצֵא כְּאֵשׁ חֲמָתִי וּבְעֵרָה וְאִין מִכְפָּה מִפְּנֵי רַע מַעֲלִיכֶם:

ב. ירמיהו ו, י

עַל מִי אֲדַבְרָה וְאֶעֱיֵדָה וַיִּשְׁמְעוּ

הִנֵּה עָרְלָה אֲזַנִּים וְלֹא יוֹכְלוּ לְהַקְשִׁיב

הִנֵּה דָבָר יְהוָה הָיָה לְהֶסֶם לְחֶרֶפָה לֹא יִחְפְּצוּ בוֹ.

ג. ירמיהו ט, כ"ד - כ"ה

הנה ימים באים נאס־יהוה ופקדתי על־כל־מול בערלה:
 על מצרים ועל יהודה ועל אדום ועל בני עמון ועל מזאב
 ועל כל קצוצי פאה הישבים במדבר
 כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב.

ה. ערלי בשר וערלי לב - יחזקאל

א. יחזקאל כח, ט - י (לנגיד צור)

האמר תאמר אליהם אני לפני הרגף ואתה אדם ולא־אל בגד מחלליך:
 מותי ערלים תמות ביד־זרים כי אני דברתי נאם אדני יהוה:

ב. יחזקאל לא, יח (לפרעה מלך מצרים)

אל־מי דמית בכה בכבוד ובגדל בעצי־עדן והורדת את־עצי־עדן אל־ארץ
 תחתית בתוך ערלים תשפב את־חללי־חרב הוא פרעה וכל־המונה
 המונו נאם אדני יהוה:.

ג. יחזקאל לב, יח - ל"ב (להמון מצרים)

בן־אדם נהה על־המון מצרים והורדהו אותה ובנות גוים אדרם אל־ארץ
 תחתיות את־ יורדי בור:

ממי נעמת רדה והשפכה את־ערלים:

בתוך חללי־חרב יפלו חרב נתנה משכו אותה וכל־המוניה:

ידברו־לו אלי גבורים מתוך שאול את־עזרו

יִרְדּוּ שָׁכְבוּ הָעֲרֵלִים חֲלָלֵי־חָרָב:

שם אשור וכל־קהלה סביבותיו קברתיו כלם חללים הנפלים בחרב:

אשר נתנו קברתיה בירכתי־בור ויהי קהלה סביבות קברתה כלם חללים
 נפלים בחרב אשר־נתנו חתית בארץ חיים:

שם עילם וכל־המונה סביבות קברתה כלם חללים הנפלים בחרב

אֲשֶׁר-יָרְדוּ עֲרָלִים אֶל- אֶרֶץ תַּחְתִּיּוֹת אֲשֶׁר נָתַנּוּ חֲתִיתָם בְּאֶרֶץ חַיִּים וַיִּשְׂאוּ כְלִמָּתָם אֶת-יֹרְדֵי בּוֹר:

בְּתוֹךְ חֲלָלִים נָתַנּוּ מִשְׁכָּב לָהּ בְּכַל-הַמוֹנָה סְבִיבוֹתָיו קִבְּרָתָהּ כָּלֶם עֲרָלִים חֲלָלֵי-חֶרֶב כִּי נָתַן חֲתִיתָם בְּאֶרֶץ חַיִּים וַיִּשְׂאוּ כְלִמָּתָם אֶת-יֹרְדֵי בּוֹר בְּתוֹךְ חֲלָלִים נָתַן:

שֵׁם מִשָּׁף תִּבְלֵ וְכַל-הַמוֹנָה סְבִיבוֹתָיו קִבְּרוּתֶיהָ כָּלֶם עֲרָלִים מְחַלְלֵי חֶרֶב כִּי-נָתַנּוּ חֲתִיתָם בְּאֶרֶץ חַיִּים:

וְלֹא יִשְׁכְּבוּ אֶת-גְּבוּרִים נַפְלִים מֵעֲרָלִים אֲשֶׁר יָרְדוּ-שָׂאוֹל בְּכָלֵי- מַלְחָמָתָם וַיִּתְּנוּ אֶת- חֲרָבוֹתָם תַּחַת רְאִשֵׁיהֶם וְתָהִי עֹנֹתָם עַל-עֲצוּמוֹתָם כִּי-חֲתִית גְּבוּרִים בְּאֶרֶץ חַיִּים:

וְאִתָּהּ בְּתוֹךְ עֲרָלִים תִּשְׁבֵּר וְתִשְׁכַּב אֶת-חֲלָלֵי-חֶרֶב:

שָׁמָּה אָדוּם מְלֻכִּיהָ וְכַל-נְשִׂאֶיהָ אֲשֶׁר-נָתַנּוּ בְּגִבּוֹרָתָם אֶת-חֲלָלֵי-חֶרֶב הִמָּה אֶת-עֲרָלִים יִשְׁכְּבוּ וְאֶת-יֹרְדֵי בּוֹר:

שָׁמָּה נְסִיכֵי צָפוֹן כָּלֶם וְכַל-צַדִּי אֲשֶׁר-יָרְדוּ אֶת-חֲלָלִים בְּחֲתִיתָם מִגְּבוּרָתָם בּוֹשִׁים וַיִּשְׁכְּבוּ עֲרָלִים אֶת-חֲלָלֵי-חֶרֶב וַיִּשְׂאוּ כְלִמָּתָם אֶת-יֹרְדֵי בּוֹר:

אוֹתָם יִרְאֶה פְּרָעָה וְנָחַם עַל-כָּל-הַמוֹנָה הַמוֹנָה חֲלָלֵי-חֶרֶב פְּרָעָה וְכַל-חִילוֹ נֶאֱסָ אֲדָנִי יְהוָה:

כִּי-נָתַתִּי אֶת-חֲתִיתוֹ חֲתִיתִי בְּאֶרֶץ חַיִּים וְהִשְׁכַּב בְּתוֹךְ עֲרָלִים אֶת- חֲלָלֵי-חֶרֶב פְּרָעָה וְכַל- הַמוֹנָה הַמוֹנָה נֶאֱסָ אֲדָנִי יְהוָה:

ה יחזקאל מ"ה ה - י"ד

וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה בֶּן-אָדָם שִׁים לְבָבְךָ וְרֹאֵה בְּעֵינֶיךָ וּבְאָזְנוֶיךָ שְׁמַע אֶת כָּל- אֲשֶׁר אֲנִי מְדַבֵּר אֵתְךָ לְכָל-חֲקוֹת בֵּית-יְהוָה וּלְכָל-תּוֹרָתוֹ תּוֹרָתוֹ וְשִׁמַּתְךָ לְבָבְךָ לְמִבּוֹא הַבַּיִת בְּכֹל מוֹצְאֵי הַמִּקְדָּשׁ:

וְאָמַרְתָּ אֶל-מְרִי אֶל-בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדָנִי יְהוָה רַב-לָכֶם מִכָּל- תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל:

בְּהִבְיָאֲכֶם בְּנֵי-נֹכַר עֲרָלֵי-לֵב וְעֲרָלֵי בָשָׂר לִהְיוֹת בְּמִקְדָּשִׁי לְחַלְלוֹ אֶת- בֵּיתִי בְּהִקְרִיבְכֶם אֶת- לֶחְמֵי חֶלֶב וְדָס וַיִּפְרוּ אֶת-בְּרִיתִי אֵל כָּל-תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם:

וְלֹא שָׁמַרְתֶּם מִשְׁמַרְת קִדְשִׁי וְתִשְׁמִימוּן לְשִׁמְרֵי מִשְׁמַרְתִּי בְּמִקְדָּשִׁי לָכֶם:

כֹּה-אָמַר אֲדָנִי יְהוָה כָּל-בֶּן-נֹכַר עֶרְל לֵב וְעֶרְל בָּשָׂר לֹא יָבֹא אֶל-

מקדשי לכל-בן-נכר אשר בתוך בני ישראל:

כי אם-הלוים אשר רחקו מעלי בתעות ישראל אשר תעו מעלי אחרי גוליהם ונשאו עונם:

והיו במקדשלי משרתים פקדות אל-שערי הבית ומשרתים את-הבית המה ישחטו את-העלה ואת-הזבח לעם והמה יעמדו לפניהם לשרתם:

יען אשר ישרתו אותם לפני גוליהם והיו לבית-ישראל למכשול עון על-כן נשאתי ידי עליהם נאם אדני יהוה ונשאו עונם:

ולא-יגשו אלי לכהן לי ולגשת על-כל-קדשי אל-קדשי הקדשים ונשאו כלמתם ותועבותם אשר עשו:

ונתתי אותם שמרי משמרת הבית לכל עבדתו ולכל אשר יעשה בו:

ו. שתה גם אתה והערל - חבקוק

חבקוק ב, טו - יז

הוי משקה רעהו מספח חמתך ואף שבר למען הבית על-מעוריהם:

שבעת קלון מכבוד שתה גם-אתה והערל תסוב עליך בוס זמין יהוה וקיקלון על-כבודך:

כי חמס לבנון יכסך ושר בהמות יחיתן מדמי אדם וחמס-ארץ קרזה וכל-ישבי בה:

כתובים

[לא נמצאו כתובים העוסקים בפירוש בברית מילה. ויש לדרוש הרבה פסוקים המדברים על הברית כעוסקים בברית מילה. והנני לציין מרכזיים שנדרשו.

א. למנצח על השמינית

תהלים י"ב. מזמור זה מובא בברית יצחק [במהדורה הישנה המביא גם תנ"ך ומשנה ולא החדשים שמביאים רק הזוהר], על פי מדרש חז"ל שהוא מזמור על המילה בשמיני.

ב. שיר המעלות

ג. וכרות עמו הברית

לפי המנהג לומר פסוקי וכרות עמו הברית קהל וחזן ביום הברית, שמפרשים ברית זה הוא ברית המילה.

[

שער המשנה

משנה

מסכת שבת פרק ט משנה ג

מניין שמרחיצין את המילה ביום השלישי שחל להיות בשבת?
שנאמר (בראשית לד): "ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים".

מסכת שבת פרק יח משנה ג

אין מיילדין את הבהמה ביום טוב, אבל מסעדין.
ומיילדין את האשה בשבת, וקורין לה חכמה ממקום למקום, ומחללין עליה את השבת, וקושרין את הטבור.
רבי יוסי אומר, אף חותכין.
וכל צרכי מילה עושין בשבת.

מסכת שבת פרק יט

א.

רבי אליעזר אומר, אם לא הביא כלי מערב שבת, מביאו בשבת מגולה.
ובסכנה, מכסהו על פי עדים.

ועוד אמר רבי אליעזר, כורתים עצים לעשות פחמין ולעשות (כלי) ברזל.
כלל אמר רבי עקיבא, כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, ושאי אפשר לעשותה מערב שבת דוחה את השבת.

ב

עושין כל צרכי מילה בשבת, מוהלין, ופורעין, ומוצצין, ונותנין עליה אספלנית וכמון.

אם לא שחק מערב שבת, לועס בשיניו ונותן.

אם לא טרף יין ושמן מערב שבת, ינתן זה בעצמו וזה בעצמו.

ואין עושין לה חלוק לכתחילה, אבל כורך עליה סמרטוט.

אם לא התקין מערב שבת, כורך על אצבעו ומביא, ואפילו מחצר אחרת.

ג.

מרחיצין את הקטן, בין לפני המילה ובין לאחר המילה, ומזלפין עליו ביד, אבל לא בכלי.

רבי אלעזר בן עזריה אומר, מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת, שנאמר (בראשית לד) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים.

ספק ואנדרוגינוס אין מחללין עליו את השבת, ורבי יהודה מתיר באנדרוגינוס.

ד.

מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של אחר השבת בשבת, חייב.

אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של ערב שבת בשבת, רבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר.

ה.

קטן נימול לשמונה, לתשעה, ולעשרה, ולאחד עשר, ולשנים עשר, לא פחות ולא יותר.

הא כיצד?

כדרכו, לשמונה.

נולד לבין השמשות, נימול לתשעה.

בין השמשות של ערב שבת, נימול לעשרה.

יום טוב לאחר שבת, נימול לאחד עשר.

שני ימים טובים של ראש השנה, נימול לשנים עשר.

קטן החולה, אין מוהלין אותו עד שיבריא.

ו.

אלו הן ציצין המעכבין את המילה, בשר החופה את רוב העטרה.

ואינו אוכל בתרומה.

ואם היה בעל בשר, מתקנו מפני מראית העין.

מל ולא פרע את המילה, כאלו לא מל.

מסכת נדרים פרק ג משנה יא

"קונם שאיני נהנה לבני נוח", מותר בישראל ואסור באומות העולם.

"שאיני נהנה לזרע אברהם", אסור בישראל ומותר באומות העולם.

"שאיני נהנה לישראל", לוקח ביותר ומוכר בפחות.

"שישראל נהנין לי", לוקח בפחות ומוכר ביותר, אם שומעין לו.

"שאיני נהנה להן והן לי", יהנה לנכרים.

"קונם שאיני נהנה לערלים", מותר בערלי ישראל ואסור במולי אומות.

"קונם שאיני נהנה למולים", אסור בערלי ישראל ומותר במולי עכו"ם, שאין הערלה קרויה אלא לשם עכו"ם,

שנאמר: "כי כל הגוים ערלים, וכל בית ישראל ערלי לב" (ירמיה ט);

ואומר: "והיה הפלשתי הערל הזה" (שמואל א יז);

ואומר: "פן תשמחנה בנות פלשתים, פן תעלוזנה בנות הערלים" (שמואל ב א).

רבי אליעזר בן עזריה אומר: מאוסה ערלה, שנתגנו בה הרשעים, שנאמר: "כי כל הגוים ערלים".

רבי ישמעאל אומר: גדולה מילה, שנכרתו עליה שלוש עשרה בריתות.

רבי יוסי אומר: גדולה מילה, שדוחה את השבת החמורה.

רבי יהושע בן קרחה אומר: גדולה מילה, שלא נתלה לו למשה הצדיק עליה מלוא שעה.

רבי נחמיה אומר: גדולה מילה, שדוחה את הנגעים.

רבי אומר: גדולה מילה, שכל המצוות שעשה אברהם אבינו, לא נקרא שלם עד ששל, שנאמר: "התהלך לפני והיה תמים" (בראשית יז).

דבר אחר: גדולה מילה, שאלמלא היא - לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, שנאמר: "כה אמר ה': אם לא בריתי יומם ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמת" (ירמיהו לג):

מסכת כריתות פרק א משנה א

שלשים ושש כריתות בתורה:

הבא על האם, ועל אשת האב, ועל הכלה.

הבא על הזכור, ועל הבהמה, ואשה המביאה את הבהמה עליה.

הבא על אשה ובתה, ועל אשת איש.

הבא על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו, ועל אחות אשתו, ועל אשת אחיו, ועל אשת אחי אביו, ועל הנדה.

המגדף, והעובד עבודה זרה, והנותן מזרעו למולך, ובעל אוב.

המחלל את השבת, וטמא שאכל את הקדש, והבא למקדש טמא.

האוכל חלב, ודם, ונותר, ופגול.

השוחט והמעלה בחוץ.

האוכל חמץ בפסח, והאוכל והעושה מלאכה ביום הכפורים.

המפטם את השמן, והמפטם את הקטורת, והסך בשמן המשחה.

הפסח והמילה במצות עשה.

מסכת אבות פרק ג משנה יא

רבי אלעזר המודעי אומר, המחלל את הקדשים, והמבזה את המועדות, והמלכין פני חברו ברבים, והמפר בריתו של אברהם אבינו עליו השלום, והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא.

תוספתא

ברכה על המילה

תוספתא ברכות ו, יב - יג

הלכה יב

המוהל צריך ברכה לעצמו או' ברוך על המילה אבי הבן צריך ברכה לעצמו או' ברוך א' להכניסו בכריתו של אברהם אבינו העומדין מה הן אומ' כשם שהכניסו לברית כן תכניסו לתורה ולחופה ולמעשים טובים

הלכה יג

המברך מהו או' אשר קדש ידיד מבטן וחק בשארו שם (וח') וצאצאיו חתם באות ברית קדש על כן בשכר זאת אל חי חלקנו צורנו צוה להציל ידידות שארנו משחת ברוך כורת הברית.

המצוות מקיפות את ישראל

תוספתא ברכות פרק ו

הלכה כה

וכן היה ר' מאיר או' אין לך אדם מישראל שאין מצות מקיפות אותו תפלין בראשו תפלין בזרועו מזוזה בפתחו וארבע ציציות מקיפות אותו ועליהן אמ' דוד שבע ביום הללתיך וגו' נכנס למרחץ מילה בבשרו שנ' למנצח על השמינית וגו' ואו' חונה מלאך ה' סביב ליריאו ויחלצם.

מילה דוחה שבת

תוספתא מסכת שבת (ליברמן) פרק טו

הלכה ד

מהלקטין למילה ר' יהודה אומ' אם לא הלקיט חייב מיתה וכורך עליה חוטי צמר וחוטי פשתן ובלבד שלא יקשור ומזלף עליה את החמין ולא עוד אלא שאדם מזלף את החמין על גבי מכתו שכל זמן שעוסק במילה חוזר אף על הציצין שאין מעכבין את המילה פרש אין חוזר אלא על ציצין המעכבין את המילה בלבד

הלכה ה

בן שבעה דוחין עליו את השבת בן שמנה אין דוחין עליו את השבת ספק בן שבעה ספק בן שמונה אין דוחין עליו את השבת בן שמונה הרי הוא כאבן ואין מטלטלין אותו אבל אמו שוחה עליו ומניקתו

הלכה ו

אין גורר טומאה מן המת לא באדם ולא בכלים אין מטמא לא בזיבה ולא בצרעת אין זוקק לייבום ואין פוטר מן הייבום ואינו מאכיל בתרומה [ואין] פוסל בתרומה ואינו נוחל ואינו מנחיל פרש ממנו אבר הרי הוא כאבר מן החי ובשר הרי הוא כבשר מן החי זה הכלל כל זמן שהוא חי אינו לא כחי ולא כמת מתי הרי הוא כמת לכל דבר

הלכה ז

אי זהו בן שמונה כל שלא יצאו לו חדשיו ר' אומ' סימניו נכרין בו צפרניו ושעריו שלא גמרו כדרך שבן שמונה באדם נפל כך בן שמונה בבהמה גסה נפל ובן ארבעה בדקה רבן שמעון בן גמליאל אומ' כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל שנאמ' ופדוייו מבן חדש תפדה וכל ששהה שמונה ימים בבהמה אינו נפל שנ' ומיום השמיני והלאה ירצה וגו'

הלכה ח

נסית לראשון ומת לשני ומת לשלישי לא תנשא דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר לשלישי תנשא לרביעי לא תנשא היתה יולדת זכרים והן נמולין ומתין מלה ראשון ומת שני ומת שלישי תמול רביעי לא תמול מעשה בארבע אחיות בציפרי שמלה ראשנה ומת שני' ומת שלישי' ומת ובא מעשה לפני חכמים ואמרו רביעית לא תמול אמ' ר' נתן כשהייתי במזגת של קפוטקיא היתה שם אשה אחת שהיתה יולדת זכרים והן נמולין ומתין מלה ראשנה ומת שני ומת שלישי הביאתו לפני ראיתו שהוא ירוק נסתכלתי בו ולא מצאתי בו דם ברית אמרו לי מה אני למולו אמרתי להם המתינו לו עד שיכנס בו דם המתינו לו ומלוהו וחיה והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי

הלכה ט

המשוך צריך שימול ר' יהודה או' משוך לא ימול מפני שהוא מסוכן אמרו לו הרבה מלו בימי בן כוזבא והיו לו בנים ולא מתו שנ' המול ימול אפי' מאה פעם ואו' ואת בריתי הפר לרבות את המשוך ומי שנולד מהול ומי שנתגייר מהול ותינוק שעברה זמנו ושאר כל הנמולין אין מלין אותן אלא ביום ר' לעזר בר' שמעון אומ' בזמנן אין מלין אותן אלא ביום עיברה זמנן מלין אותן בין ביום בין בלילה רבן שמעון בן גמליאל אומ' אם היה מסורבל בכשר רואין אותן בשעה שמתקשה אם נראה ערל מלין אותו ואם לאו אין מלין אותו אמ' ר' יוסה מנין למילה שהיא ממקום פרי שנ' וערלתם ערלתו את פריו ותרל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ממקום שהולד ניכר אם זכר אם נקבה משם מלין אותו אמ' ר' שמעון בן לעזר לא נחלקו בית שמיי ובית הלל על מי שנולד מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית מפני שהיא ערלה כבושה על מה נחלקו על גר שנתגייר כשהוא מהול שבית שמיי או' צריך להטיף ממנו דם ברית ובית הלל אומ' אין צריך להטיף ממנו דם ברית

הלכה י

אמ' ר' שמעון לא נחלקו ר' ליעזר ור' יהושע על מי שהיה למול אחר השבת ומלו בשבת שהוא חייב על מה נחלקו על מי שהיה לו למול בערב שבת ומלו בשבת שר' ליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר אמ' לו ר' ליעזר אי אתה מודה במי שהיה לו למול אחר שבת ומלו בשבת שהוא חייב שהחליף את זמנו אמ' לו ר' יהושע לא אם אמרת במי שהיה לו למול אחר שבת ומלו בשבת שהוא

חייב שאינו בקום מול תאמר במי שהיה לו למול ערב שבת ומלו בשבת יהא חייב שכן בקום מול אמ' לו ר' ליעזר נותר יוכיח שמאמש בקום אכול ואם אכלו למחר הרי זה חייב אמ' לו ר' יהושע לא אם אמרת בנותר שאינו בקום אכול בו ביום תאמר במילה שכל היום בקום מול.

גדולה מילה

תוספתא מסכת נדרים (ליברמן) פרק ב

הלכה ד

הנודר מישראל אסור בגרים מן הגרים מותר בישראל הנודר מישראל אסור בכהנים ובלוים מכהנים ולוים מותר בישראל הנודר מן הכהנים מותר בלוים מן הלוים מותר בכהנים מאוכלי השום ר' יהודה אוסר אף בכותים שישראל נוהגין לו לוקח ביתר ומוכר בפחות ר' יוסה או' אין שומעין לו אינו אומ' כי אתה הולך לקחת אשה מפלשתים עובדי ע"ז מגלי עריות שופכי דמים לא נאמ' אלא הערלים וכן מציינו שלא נתחתם גזר דינן של אומות העול' אלא על הערלה שנ' כולם ערלין נפלים בחרב

הלכה ה

ר' אומ' גדולה מילה שכל מצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל שנ' התהלך לפני והיה תמים

הלכה ו

דבר אחר גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצות שבתורה שנ' הנה דם הברית אשר כרת ה' וגו'

הלכה ז

דבר אחר גדולה מילה שאילמלי היא לא נתקיימו שמים וארץ שנ' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת

מילת עבדים וגוים

תוספתא מסכת עבודה זרה (צוקרמאנדל) פרק ג

הלכה יא

הלוקח עבדים ערלים מן הגוים ומלן ולא הטבילין וכן בני השפחות שלא טבלו

בין מולים בין ערלים הרי אילו גוים מדרסן טמא ייגן מהו בגדולין אסור ובקטנים מותר ואיזהו גדול כל הזוכר ומזכיר עבודה זרה ומשמשיה ר' יוסי אומ' חזקת עבדים ישר' אפילו ערלים הרי אילו כנעניים עד שיודיע שהן בני השפחות שלא טבלו חזקת עבדי כהנים מולין הרי אילו כותים ערלים הרי אילו גוים עד שיודיע שהן בני שפחות כנעניות חזקת עבדי גוים אפילו מולין הרי אילו גוים:

הלכה יב

ישר' מל את הגוי לשום גר וגוי לא ימול את ישר' מפני שחשודין על הנפשות דברי ר' מאיר וחכמ' אומ' נכרי מל את ישר' בזמן שאחרים עומדין על גביו בינו לבינו אסור מפני שחשודין על הנפשות:

הלכה יג

ישראל מל את הכותי וכותי לא ימול את ישר' מפני שמלו לשום הר גריזים דברי ר' יהודה אמ' לו ר' יוסי היכן מצינו מילה שאינה לשום ברית אלא לשום הר גריזים עד שתצא נפשו:

הלכה יד

ומוכרין להן ונותנין להם מתנת חנם כמה דברים אמורים בגוי שאין מכירו או שהיה עובר ממקום למקום אבל אם היה אוהבו או שכינו הרי זה מותר שאינו אלא כמוכרו לו:

הלכה טו

כתוב אחד אומ' לא תכרת להם ברית וכת' אחד אומ' לא תחנם אם ללמד על הברית הרי ברית אמורה אם כן למה נאמ' ולא תחנם מלמד שנותנין להן מתנות חנם:

שער המדרש

מדרש תנחומא

מדרש תנחומא (בובר) פרשת לך לך

[כ] ויהי אברם בן תשעים שנה (בראשית יז א). ילמדנו רבינו מהו שיהא אדם מותר לרפאות בשבת, כך שנו רבותינו ספק נפשות דוחה את השבת, ואם ספק מתרפא, ספק אין מתרפא, אין דוחין, אבל בשביל המילה דוחין את השבת. אמר ר' יוסי בא וראה כמה חביבה מילה לפני הקדוש ברוך הוא כשאמר לאברהם שימול היה קשה עליו, אמר אם אני מל עכשיו אני חסר אבר אחד, א"ל הקדוש ברוך הוא עד שלא תימול [שמך אברם] וחשבון אותיותיו רמ"ג, ואבריו של אדם רמ"ח אברים, הרי אתה חסר ה' אברים, וכשתמול אתה שלם, אמר לפניו רבונו של עולם היאך, א"ל לא יקרא עוד את שמך אברם, והיה שמך אברהם (בראשית יז ה), ואתה נעשה שלם.

[כא] ויהי אברם. זש"ה כענבים במדבר מצאתי (את אבותיכם) [ישראל כבכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם] (הושע ט י), מדבר בישראל, בשעה שעמדו על הר סיני נמשלו כענבים, מה ענבים נאות מבחוץ, וכאורות מבפנים, כך היו ישראל בשעה שעמדו על הר סיני וענו נעשה ונשמע, הרי בפיהם, אבל לבם לא היה נכון, שכך אמר דוד ויפתוהו בפיהם ובלשונם יזכו לו ולכם לא נכון עמו (תהלים עח לו לז), הוי כענבים במדבר, מה הענבים יש בהם מאכל ומשתה, כך ישראל יש בהן בני תורה, ויש בהן בני מעשים. ד"א מה הענבים הללו החרצנים מבפנים, כך היו ישראל, שנאמר והאספסוף אשר בקרבו וגו' (במדבר יא ד). ד"א כענבים במדבר, ולמה מדבר ולא ישוב, אלא אדם כשהוא מהלך במדבר נותנין לו לאכול מבקש לשתות, נותנין לו לשתות מבקש לאכול, אבל אם נתנו לו ענבים הוא אוכלן ואינו מבקש מאומה, לפי שיש בהם אכילה ושתיה. (ד"א כענבים במדבר). (כביכורה בתאנה) משל את האבות בתאנה, מה התאנה הזו יש בהן כמה גרנות, כך אבות העולם היו בהן כמה מעשים טובים. ד"א כבכורה בתאנה, מה התאנה הזו אין בה פסולת של כלום, שכל האוכלים [יש בהן פסולת] ואדם משליך מהן, אבל התאנה אין אדם משליך ממנה כלום, כך אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם שלם אתה ואין בך חסר של פסול, אלא הערלה, הסר אותה והיה תמים, שנאמר התהלך לפני והיה תמים.

[כב] ד"א ויהי אברם בן תשעים שנה. זש"ה יפפית מבני אדם הוצק חן בשפתותיך וגו' חגור חרבך על ירך גבור וגו' (תהלים מה ג ד), על מי אמרו בני קרח המזמור הזה, על אברהם, יפפית מבניו של אדם הראשון, ומי היו בניו, שת אנוש קינן מהללאל ירד חנוך מתושלח למך נח, ומבניו של נח נקראו בני

אדם, שנאמר ואת המגדל אשר בנו בני האדם (בראשית יא ה), הוצק הן /חן/ בשפתותיך מהו, בשעה שנשבעת למלך סדום, שנאמר ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי אל ה' אל עליון וגו' אם מחוט (שם /בראשית/ יד כב כג), מהו חן בשפתותיך, בשעה שהיתה משיח כך יוצק חן, ומה שכרו, שכך אמר לו הקדוש ברוך הוא הניח לי כל מה שעשית, וכל מה שנשתבחת, ירדת לכבשן האש ונתנסית נסיונות הרבה על שמי עמדת ורדפת את המלכים, ונשתבחת בעולם בכל מה שעשית, מכאן ואילך מבקש אתה להודיע גבורתי, חגור חרבך, תן המילה בין יריכותיך, באותה שעה הודך והדרך בעולם, ואימתי ויהי אברם וגו' ואתנה בריתי וגו'.

[כג] ואתנה בריתי ביני ובינך (בראשית יז ב). זש"ה סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם (תהלים כה יד), ואיזה סודו של הקדוש ברוך הוא זה מילה, שלא גילה הקדוש ברוך הוא מסטירין של מילה אלא לאברהם, שנאמר סוד ה' ליראיו, מהו סוד, שנותנו של אדם, ס' ששים, ו' ששה, ד' ארבעה, הרי שבעים שנה, אמר הקדוש ברוך הוא הרי אני מעמיד ממך שבעים נפש שנא' בשבעים נפש (דברים י כב), ומעמיד מהם שבעים זקנים, שנאמר שבעים איש מזקני ישראל (במדבר יא טז), ומעמיד משה שהוגה את התורה בשבעים לשון, שנאמר ה' אלהינו דבר אלינו בחרב (דברים א ו), לכך נאמר סוד ה' ליראיו, א"ל דיו לעבד להיות שוה לקונו, משל למלך שהיה לו אוהב והיה עשיר יותר מדאי, אמר המלך מה אתן לאוהבי, כסף וזהב עבדים ושפחות ובהמה יש לו, אלא הריני חוגרו זייני, כך אמר הקדוש ברוך הוא מה אתן לך כסף וזהב עבדים ושפחות ובהמה, כבר נתתי לך, שנאמר ואברם כבד מאד (בראשית יג ב), אלא מה אתן לך, דייך שתהא כמוני, שנאמר ואתנה בריתי ביניך ובינך, ויפל אברהם על פניו וגו', אני הנה בריתי אתך, (בראשית יז ג ד) הוי סוד ה' ליראיו.

[כד] ד"א ויהי אברם בן תשעים שנה. א"ל הקדוש ברוך הוא משבראתי את עולמי הייתי מתגלגל בעשרים דור, עד שתבא ותיטול את המילה, ועכשיו אם אין אתה מקבל דיי לעולם עד כאן, ואני מחזירו לתהו ובהו, ואין צריך לי עוד לעולם, לכך אמר אני אל שדי (שם /בראשית י"ז / א), דיי העולם, ואם אתה מקבל עליך דיי לעולם, אני ואתה. ואתנה בריתי ביניך וביניך, א"ל אברם ומי ימול אותי, א"ל אתה לעצמך, נטל אברהם את החרב ואחז בערלתו והיה מתירא, לפי שהיה זקן היה מרתת, אמר לפניו רבוננו של עולם זקן אני, מה עשה הקדוש ברוך הוא כביכול, שלח ידו ואחז עמו, והיה אברהם חותך עד שמל, כך עזרא משבח ואומר אתה הוא ה' לכדך וגו' ומצאת את לבכו נאמן לפניך (נחמיה ט ו ח), וכרות לו הברית אין כתיב כאן, אלא וכרות עמו הברית, וכתוב בסוף הפסוק, ותקם את דבריך כי צדיק אתה (שם /נחמיה ט' / ח). ד"א למה מל בן תשעים ותשע, ללמד לגרים שאם בקש גר להתגייר, שלא יאמר זקן אני, מעכשיו איני מתגייר, ילמד מאברהם שמל בן תשעים ותשע שנה.

[כה] ויאמר אליו אני אל שדי (בראשית יז א). דיה הערלה, עד עכשיו היתה הערלה נוהגת, אבל המילה היתה נצפנת, דיו לעולם שאני אלהיו. ד"א אני אל שדי, אמר ר' אבהו כיון שברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, ברא את השמים ואת הארץ, ואמר להם שיהיו נמתחים והולכים, שנאמר וימתחם כאהל לשבת (ישעיה מ כב) אילולי שאמר להם די, היו נמתחים והולכים עד שיחיו המתים, אמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם, אני הוא שאמרת לעולמי די, כך אומר לערלה די. התהלך לפני (בראשית שם י"ז/ז). עד שלא מל לא אמר התהלך לפני, למה שהיה ערל, משמל אמר התהלך לפני, עד שלא מל לא היה שלם, משמל נעשה שלם.

[כז] כתיב בנח את האלהים התהלך נח (בראשית ו ט), וכתיב באברהם התהלך לפני, מי שהוא קורא סבור שהיה נח גדול מאברהם, ואינו כן, ר' יוחנן וריש לקיש, ר' יוחנן אמר משל למה הדבר דומה, למלך שהיו לו שני בנים, אחד גדול ואחד קטן, הקטן היה אוהז בו כדי שלא יפול, והגדול היה הולך לפניו, כך כתיב בנח את האלהים התהלך נח, שלא ישתקע בדור המבול, אבל אברהם שהיה יחידו של עולם והיה צדיק, א"ל הקדוש ברוך הוא התהלך לפני והיה תמים. אמר ריש לקיש משל למה הדבר דומה, למלך שהיה לו אוהב, והיה משוקע בטיט, ואחז בידו והעלה אותו מן הטיט, כך נח היה משוקע בטיט, ראהו הקדוש ברוך הוא נתן לו יד והעלהו מן הטיט, ואברהם למה היה דומה, למלך שהיה מהלך בחשיכה, בא אוהבו וראה אותו והאיר לו, א"ל המלך עד שאתה מאיר לי, בא והלך לפני, כך [בימי] אברהם היו כל העולם רשעים והוא צדיק, א"ל הקדוש ברוך הוא עד שאתה מאיר במזרח התהלך לפני. בנח כתיב את האלהים התהלך נח, וכתיב באבות העולם האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו (בראשית מח טו), אמר ר' יוחנן למה היו האבות דומין לפני הקדוש ברוך הוא, לרועה שהוא מהלך וצאנו מהלכת לפניו, א"ל ריש לקיש עד עכשיו הצאן היו צריכים לרועה, אלא למה היו האבות דומין לפני הקדוש ברוך הוא, לנשיא שהוא מהלך וזקניו מהלכין לפניו, והזקנים מודיעין כבודו של נשיא, כך היו אבות העולם הולכים לפניו, שנאמר אשר התהלכו אבותי לפניו, הוי התהלך לפני והיה תמים.

[כז] ואתנה בריתי ביני ובינך (שם /בראשית/ יז ב), אמר ר' חנינא בן פזי לא היה יודע אברהם מהיכן לימול, רמז לו הקדוש ברוך הוא ואמר מהיכן לימול. וארבה אותך ממקום שאתה פרה ורבה. בר קפרא אומר קל וחומר דרש אברהם, ומה אילנות מהיכן חייבין בערלה, ממקום שהן עושין פרי, אף אני ממקום שאני עשה פרי אני צריך לימול. ויפל אברהם על פניו (שם שם /בראשית י"ז/ ג), עד שלא מל היה נופל, משמל לא נפל, והרשעים אינן יורדין לגיהנם אלא בשביל הערלה, שנאמר לכן הרחיבה שאול נפשה וגו' (ישעיה ה יד), אבל לעולם הבא הקדוש ברוך הוא מציל את ישראל מגיהנם בזכות המילה, שנאמר לא תירא

לבייתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים (משלי לא כא).

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת לך לך

[יז, א] ויהי אברם בן תשעים וגו'.

(טז) ילמדנו רבינו מהו שיהא מותר לאדם לרפאות מכתו בשבת, כך שנו רבותינו כל ספק נפשות דוחה את השבת מילה ורפואת' דוחה את השבת, אמר רבי יוסי ראה כמה חביבה מצות מילה שהיא דוחה את השבת דכתיב וכיום השמיני ימול (ויקרא יב) אפילו בשבת, ומילה סכנת נפש היא לפיכך הותר לרפאותה בשבת, וכשאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם התהלך לפני והיה תמים התחיל תמה אמר עד עכשיו אני תמים אם אני מל אהיה חסר, חמש ערלות הן ארבע באדם ואחד כאילן, ערלת האזן כתיב בה (ירמיה ו) הנה ערלה אזנם, ערלת הלב דכתיב (דברים י) ומלתם את ערלת לבבכם, ערלת לשון דכתיב (שמות ו) ערל שפתים ערלת בשר דכתיב ומלתם את בשר ערלתכם (בראשית יז), אם אמול אחד מאלו נמצאתי חסר מאברי, אמר לו הקדוש ברוך הוא מה אתה סבור שאתה תמים שלם, אתה חסר מחמשה אברים, אמר לו הקדוש ברוך הוא עד שלא תמול היה שמך אברם א' אחד ב' שנים ר' מאתים מ' ארבעים הרי מאתים וארבעים ושלושה ומנין אברים שבאדם רמ"ח מול והיה תמים, כשמל א"ל הקדוש ברוך הוא לא יקרא עוד שמך אברם והיה שמך אברהם הוסיף לו ה' חמשה מנין רמ"ח אברים לפיכך והיה תמים.

(יז) [יז, א] התהלך לפני והיה תמים זש"ה האל תמים דרכו (תהלים יח) מהו תמים שחיבב את המילה, א"ר ישמעאל גדולה מצות מילה שלש עשרה בריתות נכרתו עליה מן הפסוקין המפורשין, והיה יושב אברהם ותמה היאך ימול כיון שאמר לו הקדוש ברוך הוא ואתנה בריתי ביני ובינך מה כתיב אחריו ויפל אברהם על פניו כיון שנפל על פניו רמז הקדוש ברוך הוא לאותו מקום ועקצו עקרב ונמצא מהול, מנין הן מה שכתוב וידבר אתו אלהים לאמר אני הנה בריתי אתך הרי אתה מהול, וכתיב בעצם היום הזה נמול אברהם, מל לא נאמר אלא נמול, מלה"ד לאוהב של מלך שהיה רוצה לשדך בתו של מלך והיה מתבייש ולא היה יודע היאך יוכל לספר אם לספר בלשונו אם ע"י אחר, הבין המלך מה בלבו אמר ליה ידעתי מה אתה רוצה הרי בתי לתוך ביתך, כך אברהם כשאמר לו הקדוש ברוך הוא ואתנה בריתי ביני ובינך נתבייש ונפל על פניו, בנפילתו נמצא שהוא מהול, אמר לו הנה בריתי אתך הה"ד אמרת ה' צרופה (שם / תהלים י"ח) / שצרף את זרעו בברית מילה לפיכך מגן הוא לישראל שהן חוסין בו, למה לא נמול אלא בן צ"ט שנה ללמד שאם בקש אדם להתגייר לא יהא אומר זקן אני והיאך אני מתגייר, ילמוד מאברהם שמל בן צ"ט שנה לכך לא מל אלא בן צ"ט שנה.

(יח) [יז, א] ויהי אברם בן צ"ט שנים זש"ה יפית מבני אדם הוצק חן בשפתותיך על כן ברכך אלהים לעולם, חגור חרבך על ידיך גבור הודך והדרך (שם / תהלים / מה) כנגד מי אמרוהו בני קרח המזמור הזה, לא אמרוהו אלא כנגד

אברהם יפיפית מבניו של אדה"ר = אדם הראשון = ומי היו בניו של אדה"ר שת קין מהללאל ירד חנוך משותלח / מתושלח / למך נח ובניו, ומנין שנקראו בני נח בני אדם שנאמר אשר בנו בני האדם (בראשית יא) הוצק חן בשפתותיך כשאמרת למלך סדום אם מחוט וגו' על כן ברכך אלהים לעולם, הנה לי גלוי וידוע לפני כל אשר עשית וכל מה שנשתבחת שירדת על קדושת שמי לתוך הכבשן ונתנסית בעשרה נסיונות ורדת אחר המלכים ונשתבחת בעולם מכאן ואילך אם אתה מבקש להודיע גבורתך בעולם, חגור חרבך על ירך גבור תן את המילה בין ירכיך והוא הודך והדרך, ואתנה בריתי ביני ובינך ולא היה יודע מהיכן ימול, רמז לו הקדוש ברוך הוא רמז אמר לו וארבה אותך במאד מאד ממקום שאתה פרה ורבה אתה צריך לימול, בר קפרא אמר אברהם דרש מק"ו, אמר האיילנות מהיכן חייבין בערלה ממקום שעושין פירות אף אני ממקום שאני עושה פירות אני צריך לימול.

(יט) [יז, ב] ואתנה בריתי ביני ובינך זש"ה סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם (תהלים כ"ה) אי זה הוא סוד שגילה ליראיו זו המילה שלא גילה הקדוש ברוך הוא מסטורין של מילה אלא לאברהם, סוד ה' ליראיו זה אברהם שנא' לו כי ירא אלהים אתה, מהו סוד ס' ששים ו' ששה ד' ארבעה הרי שבעים, א"ל הקדוש ברוך הוא אני מעמיד ממך שבעים שנא' בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה (דברים י) ואני מעמיד מהם שבעים זקנים שנא' אספה לי שבעים איש מזקני ישראל (במדבר יא) ואני מעמיד ממך משה שיהגה את התורה בע' לשון לפיכך כתיב סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם, א"ל הקדוש ברוך הוא לאברהם כשבראתי עולמי הייתי מגלגל בכ' דור בשבילך עד שתבוא ותטול את המילה, עכשיו אם אין אתה נוטל המילה אני אל שדי אני אומר לעולם די עד כאן ואני מחזירו לתוהו ובוהו.

(כ) [יז, ז] ויפל אברהם על פניו עד שלא מל כל זמן שהיתה השכינה מדברת עמו היה נופל משמל היה מסיח עמו והיה עומד שנאמר ואברהם עודנו עומד לפני ה', ולא עוד אלא היה נגלה עליו והוא יושב שנא' וירא אליו ה' באלוני ממרא וגו', חביבה המילה שנשבע הקדוש ברוך הוא לאברהם שכל מי שהוא מהול אינו ירד / יורד / לגיהנם שנאמר ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר, ומי יורד לשם ראה מה כתיב אחריו את הקני ואת הקנזי וגו', למה שכולם ערלי', וכן יחזקאל ראה את הערלים יורדין בה שנא' (יחזקאל לב) בן אדם נהה על המון מצרים והורידהו אותה ובנות גוים אדירים אל ארץ תחתיות את יורדי בור ממי נעמת רדה והשכבה את ערלים וגו' שם אשור וכל קהלה סביבותיו קברותיו כלם חללים הנופלים בחרב אשר נתנו קברותיה וגו' שם משך תובל וכל המונה סביבותיו קברותיה כלם ערלים וגו' שמה נסיכי צפון וגו', וכן ישעיה אומר לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק (ישעיה ה) למי שאין בו חק ברית מילה ומנין שהיא נקראת חק שנא' (תהלים קה) ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם, אבל הכופרים ופושעי ישראל שכפרו בהקב"ה והלכו בחקות העכו"ם והן מוליך הקדוש ברוך הוא מושך להן ערלה ונופלין לגיהנם שנא' (שם / תהלים / נה) שלח ידיי בשלומי חלל בריתו, שאל אגריפס המלך

את ר"א וכי מאחר שהקב"ה חבב את המילה למה לא נתנה בעשרת הדברות, אמר ליה קודם עשרת הדברות הזהיר עליה שנאמר (שמות יט) ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי וגו', וכן הוא אומר אם לא בריתי יומם ולילה (ירמיה לג) זו ברית מילה, מה כתיב למעלה מן הענין הלא ראית מה העם הזה דברו לאמר שתי המשפחות אשר בחר ה' בהם וימאסם ואת עמי ינאצון מהיות עוד גוי לפניהם, מהו כך ראה היאך היו מכעיסין אנשי ירושלים לפני הקדוש ברוך הוא שאף הכהנים המקריבים את הקרבנות היו ערלים שנאמר בהביאכם בני נכר ערלי לב וערלי בשר להיות במקדשי לחלל את ביתי בהקריבכם את לחמי חלב ודם ויפרו את בריתי אל כל תועבותיכם (יחזקאל מד) וכתיב כה אמר אדני ה' כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי לכל בן נכר אשר בתוך בני ישראל (שם /יחזקאל מ"ד/), ואף מלכי בית דוד בטלו את המילה שהרי יהויקים משך לו ערלה שנאמר ויתר דברי יהויקים וכל תועבותיו אשר עשה והנמצא עליו (מלכים כד) מה נמצא עליו שמשך לו ערלה, ויש אומר שכתב כתובת קעקע בכשרו, הרי למדנו שהכהנים והמלכים בטלו את המילה, אמר הקדוש ברוך הוא אני אמרתי לאהרן ולדוד שזרעם קיים לפני לעולם (ד"ה =דברי הימים= ב יג) הלא לכם לדעת כי ה' אלהי ישראל נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח, וכן לאהרן נשבעתי ברית מלח עולם היא לפני ה' (במדבר יח) והן מבטלין ברית מילה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא לנביא לך אמור להן כה אמר ה' אם תפרו את בריתי היום ואת בריתי הלילה לבלתי היות יומם ולילה בעתם גם בריתי תופר את דוד עבדי מהיות לו בן מולך על כסאי ואת הלויים הכהנים משרתי (ירמיה לג) כיון ששמעו ישראל כך אמרו הרי שתי המשפחות אשר בחר ה' בהם וימאסם (שם /ירמיהו ל"ג/) א"ל הקדוש ברוך הוא הלא ראית מה העם הזה דברו לאמר שתי המשפחות וגו' אמר אימתי מאסתם בשעה שבטלו פסוק שלאחריו כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה וגו' ונאמר (ישעיה נב) עורי עורי לבשי עזך ציון לבשי בגדי תפארתך ירושלים עיר הקודש, אמן וכן יהי רצון.

מדרש תנחומא (בובר) פרשת תזריע

[ז] וביום השמיני ימול בשר ערלתו (ויקרא יב ג). אין כתיב כאן שיוציא הוצאות, ראה כמה ישראל מחבבין את המצות, כמה הן מוציאין הוצאות כדי לשמרן, אמר הקדוש ברוך הוא אתם משמחין את המצות, אף אני אוסיף לכם שמחה, שנאמר ויספו ענוים בה' שמחה (ישעיה כט יט). שאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא איזה מעשים נאים של הקדוש ברוך הוא או של בשר ודם, א"ל של בשר ודם נאים, א"ל טורנוסרופוס הרשע הרי השמים והארץ יכול אתה לעשות כהם, א"ל ר' עקיבא לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות, שאין שולטין בהן, אלא בדברים שהן מצויין בבני אדם. א"ל למה אתם מולים, א"ל אף אני הייתי יודע שאתה עתיד לומר לי כן, לכך הקדמתי ואמרתי לך מעשה בשר ודם הם נאים משל הקדוש ברוך הוא, הביאו לי שבולים וגלוסקאות, [אמר לו אלו מעשה הקדוש ברוך הוא ואלו מעשה בשר ודם אין אלו נאים, הביאו לי] אנוצי פשתן וכלים מבית שאן, א"ל אלו מעשה הקדוש ברוך הוא ואלו מעשה בשר

ודם, אין אלו נאים, א"ל טורנוסרופוס הוא חפץ במילה, למה אינו יוצא מהול ממעי אמו, א"ל ר' עקיבא ולמה שוררו יוצא בו, לא תחתוך אמו שוררו, ולמה אינו יוצא מהול, לפי שלא נתן הקדוש ברוך הוא לישראל את המצות אלא כדי לצרף בהן, לכך אמר דוד (כל) אמרת (אלוה) [ה] צרופה וגו' (תהלים יח לא).

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת תזריע

(ה) [יב, ג] וביום השמיני ימול, אין כתיב שם שיוציא הוצאות על המילה, בא וראה כמה ישראל מחבבין את המצות שהם מוציין הוצאות כדי לשמור את המצות ולשמוח בהם, אמר הקדוש ברוך הוא אתם משמרים את המצות ותשמחו בהן אני מוסף לכם שמחה שנ' (שם /ישעיהו/ כט) ויספו ענוים בה' שמחה וגו', חביבה המילה שנשבע הקדוש ברוך הוא לאברהם שכל מי שהוא מהול אינו יורד לגיהנם שנא' ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר, ומי ירד לשם ראה מה כתיב אחריו את הקני ואת הקנזי וגו', וכן יחזקאל רואה שנאמר (יחזקאל לב) בן אדם נהה על המון מצרים והורידוהו אותה ובנות גוים אדירים אל ארץ תחתיות את יורדי בור, ממי נעמת רדה והשכבה את ערלים וגו' שם אשור וכל קהלה סביבותיו קברותיו וגו' שם משך תבל וכל המונה סביבותיו קברותיה כלם ערלים וגו' שמה נסיכי צפון וגו'. וכן ישעיה אומר (ישעיה ה) לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק למי שאין בו חק ומנין שהיא נקראת חק שנאמר (תהלים קה) ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם, משום שהקב"ה שם שמו בישראל, ומה השם והחותם ששם בהם הוא שדי השי"ן שם באף, והדל"ת ביד והיו"ד במילה, ולפיכך כשהוא הולך אל בית עולמו יש מלאך ממונה בג"ע שלוקח אותו ומביאו בגן עדן, והכופרים והפושעים הקדוש ברוך הוא מצוה למלאך ומושך ערלתו שנאמר (שם /תהלים/ נה) שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו, מעשה ששאל טורנוסרופו' הרשע את ר' עקיבא איזו מעשים נאים של הקדוש ברוך הוא או של ב"ו, א"ל של ב"ו נאים, א"ל טורנוסרופוס הרי השמים והארץ יכול אדם לעשות כיוצא בהם, א"ל ר"ע לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות שאין שולטין עליו אלא אמור דברים שהם מצויין בבני אדם. א"ל למה אתם מולין א"ל אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני ולכך הקדמתי ואמרתי לך שמעשה בני אדם משל הקדוש ברוך הוא. הביא לו ר"ע שבליים וגלוסקאות א"ל אלו מעשה הקדוש ברוך הוא ואלו מעשה ידי אדם א"ל אין אלו נאים יותר מן השבלים, א"ל טורנוסרופוס אם הוא חפץ במילה למה אינו יוצא הולד מהול ממעי אמו, א"ל ר"ע ולמה שוררו יוצא עמו והוא תלוי בבטנו ואמו חותכו, ומה שאתה אומר למה אינו יוצא מהול לפי שלא נתן הקדוש ברוך הוא את המצות לישראל אלא לצרף אותם בהם, ולכך אמר דוד (תהלים יח) כל אמרת ה' צרופה.

פרקי דרבי אליעזר

פרקי דרבי אליעזר פרק כט

נָסִיּוֹן הַשְּׁמִינִי, וְיֵהִי אַבְרָם בֶּן תְּשַׁעִים שָׁנָה וְתִשַׁע שָׁנִים [בראשית יז, א].

אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים [שם א].

אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עַד עֲכָשׁוּ לֹא הָיִיתָ תָמִים לְפָנַי, אֲלֵא מִלְּבָשׁ עָרְלָתְךָ מֵעַלְיָךְ וְהִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים, שֶׁהָעֶרְלָה טְמָאָה הִיא מְכַל הַטְּמָאוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר [ישעיה נב, א] לֹא יוֹסִיף יְבֵא בְךָ עוֹד עָרֶל וְטָמֵא. שֶׁהָעֶרְלָה מוּם הִיא מְכַל מוּמִים. מִלְּאֵת בָּשָׂר עָרְלָתְךָ, וְהִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים.

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר שְׁלַח וְקִרָא לְשֵׁם בֶּן נָח, וּמִלְּאֵת בָּשָׂר עָרְלָתוֹ וּבָשָׂר עָרְלַת יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר [שם כו] בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ. מֵהוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בְּגִבּוֹרַת הַשֶּׁמֶשׁ בַּחֲצֵי הַיּוֹם.

וְלֹא עוֹד אֲלֵא אֲתֵי עֶצֶם עֶצֶם מִיּוֹם הַכַּפּוּרִים. מֵה לְהֵלֵךְ וְכָל מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כְּפָרִים הוּא [ויקרא כג, כח], שְׁבִיּוֹם הַכַּפּוּרִים נִמּוֹל אַבְרָהָם. וְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רוֹאֶה דָם הַבְּרִית שֶׁל מִילָה שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ וּמְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר [שם טז, ל] כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם וְגו'.

וּבִאוֹתוֹ מִקּוּם שֶׁנִּמּוֹל וְנִשְׂאָר דָּמוֹ, שֶׁם נִבְנְהָ הַמְּזֻבַּח. וְלִכְךָ נֶאֱמַר וְאֵת כָּל דָּמוֹ יִשְׂפֹךְ אֶל יְסוֹד הַמְּזֻבַּח [שם ד, לד], וְאִמֵּר לְךָ בְּדַמִּיָּךְ חַיִּי וְאִמֵּר לְךָ בְּדַמִּיָּךְ חַיִּי [יחזקאל טז, ו].

רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוּסָא אוֹמֵר כָּל הַנְּמוּלִים בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כְּאֵב הוּא לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר [בראשית לד, כה] וְיֵהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיּוֹתָם כְּאֵבִים. וְלִכְךָ שָׁנוּ חֲכָמִים מְרַחֲצִין אֶת הַקֶּטָן בְּשִׁלְשִׁי שָׁלוֹ שְׁחָל לְהִיּוֹת בַּשַּׁבָּת, וְכָל צָרְכֵי מִילָה עוֹשִׂין בַּשַּׁבָּת.

וְכָל עָרֶל לֹא יֵאכֵל בּוֹ [שמות יב, מח] וְלֹא יִגַּע בְּמִקְדָּשׁ, הַפּוֹרֵשׁ מִן הָעֶרְלָה כְּפוֹרֵשׁ מִן הַקֶּבֶר:

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא אוֹמֵר בַּיּוֹם שֶׁנִּמּוֹל אַבְרָהָם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כְּאֵב הָיָה לוֹ מֵאֵד כְּדֵי לְנִסּוֹתוֹ. מֵה עֲשָׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, נִקֵּב חוֹר אֶחָד בְּגִיהָנָם, וְהִרְתִּיחַ אֶת הַיּוֹם כְּיוֹמָן שֶׁל רְשָׁעִים, וְיִצָּא וְיֵשֵׁב לוֹ בְּפֶתַח הָאֵהָל לְרוּחַ הַיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר [בראשית יח, א] וְהוּא יֵשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כַּחַם הַיּוֹם. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַלְאכֵי הַשָּׁרֵת בּוֹאוּ וּנְבַקֵּר אֶת הַחוּלָה, שֶׁמִּדַּת גְּמִילוֹת חֲסִדִים גְּדוּלָה לְפָנַי, מִיַּד יִרְדוּ הַמְּלֹאכִים וּבִקְרוּ אֶת אַבְרָהָם.

בּוֹא וְרֵאָה כַּחַה שֶׁל מִילָה, שֶׁעַד שֶׁלֹּא נִמּוֹל אַבְרָהָם הָיָה נוֹפֵל וְאַחַר כֵּךְ אֲנִי מְדַבֵּר עִמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר [שם יז, יז] וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו. עֲכָשׁוּ שֶׁנִּמּוֹל הוּא יוֹשֵׁב וְאֲנִי עוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר [שם יח, א] וְהוּא יֵשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל וְגו', וְכִתִּיב [שם ב] וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו.

רבי זעירא אומר, חמש ערלות בעולם, ארבע באדם ואחת באילן. ארבע באדם מנין, ערלת האזן, שנאמר [ירמיה ו, י] הנה ערלה אונם. ערלת שפתים, שנאמר [שמות ו, יב] ואני ערל שפתים. ערלת הלב, שנאמר [דברים י, טז] ומלתם את ערלת לבבכם. ערלת בשר מנין, שנאמר [בראשית יז, יד] וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו. ואומר, כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב [ירמיה ט, כה]. וערלת הלב אינה מנחת לעשות רצון בוראו. ולעתיד לבא הקדוש ברוך הוא מסיר את ערלת הלב מעליהן ואינן מקשין את ערפם לפני בוראם, שנאמר [יחזקאל לו, כו] והסרתי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר. ואומר [דברים י, טז] ומלתם את ערלת לבבכם.

אחת באילן, שנאמר [ויקרא יט, כג] וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו. רבי זריקא אומר אין עץ האמור כאן אלא עץ הגפן. אם אינן כורתין את עץ ערלתו, כל הפרות שהוא עושה עוללות קטופין ולא טובים למראה, ונפסל יינו מעל גבי המזבח. ואם כורתין עץ ערלתו, כל פרות שהוא עושה טובים למראה, ונבחר יינם להקריב על גבי המזבח. כך אבינו אברהם, עד שלא נמול, הפרי שעשה לא היה טוב במעשיו ונפסל מעל גבי המזבח, וכשנמול הפרי שעשה היה טוב במעשיו ונבחר יינו על גבי המזבח כיון נסד, שנאמר [במדבר טו, ז] ויין לנסד:

רבי יוחנן אומר כל מכחישי השם הבאים בישראל נמולים בטובתם וברצונם, וכיראת שמים הם נמולים, ואף על פי כן אין מאמינים בהם עד שבעה דורות, שלא ישובו המים למוצאיהם. אבל עבדים נמולים שלא בטובתם ושלא ברצונם, ואין אמונה בעבדים.

כך כל עבדים שנמולו עם אברהם אבינו, לא נתקיימו לא הם ולא זרעם בישראל. ומנין שמולו, שנאמר [בראשית יז, כז] וכל אנשי ביתו יליד בית נמלו. ולמה מלן, בשביל הטהרה, שלא יטמאו את אדוניהם במאכליהם ובמשתייהם. [שכל מי שאוכל עם העבד, כאילו אכל עם הפלב, מה הפלב שלא נמול כך העבד שלא נמול. וכל הנוגע בעבד כנוגע במת. וכל הרוחץ עמו פרוחץ עם המצרע, שהם בחייהם כמתים וכמותם כנבלת השדה. ואין תפלתן נכנסת לפני הקדוש ברוך הוא, ועליהם הוא אומר [תהלים קטו, יז] לא המתים יהללוהו.]

אבל ישראל שהן נמולין, תפלתן נכנסת לפני הקדוש ברוך הוא. ועליהם הוא אומר [שם יח] ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה.

רבי אומר, יצחק מל את יעקב, ועשו מאס במילה כשם שמאס את הבכורה, שנאמר [בראשית כה, לד] ויבז עשו את הבכרה. ויעקב דבק בברית מילה ומל את בניו ואת בני בניו. ומנין שהיו בני יעקב נמולין, שנאמר [שם לד, כב] אך בזאת יאתו לנו האנשים וגו'. מכאן אתה למד שבני יעקב היו נמולין, ומלו לבניהם והנחיליהם לחק עולם, עד שעמד פרעה וגזר עליהם גזרות קשות ומנע מהם ברית מילה.

וביום שיצאו ישראל ממצרים נמולו כלם מגדול ועד קטן, שנאמר [יהושע ה, ה]

כִּי מַלִּים הָיוּ כָּל הָעַם הַיְצֵאִים וְגו'. וְהָיוּ לֹקָחִים דָּם מִיֵּלָה וְדָם פֶּסַח, וְהָיוּ נוֹתְנֵין עַל מִשְׁקוֹף בְּתִיהוֹן, וְכִשְׁעָבַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְגַגֵּף אֶת מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת דָּם הַבְּרִית וְדָם הַפֶּסַח, נִתְמַלֵּא רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר [יחזקאל טז, ו] וְאָעֲבַר עָלֶיךָ וְאָרָאךָ מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמְיֶךָ וְאָמַר לָךְ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי וְאָמַר לָךְ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי.

אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְכִי מָה רָאָה הַפְּתוּב לֹמַר שְׁתֵּי פְעָמִים בְּדַמְיֶךָ חַיִּי. אֲלֵא אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּזִכּוֹת דָּם בְּרִית מִיֵּלָה וְדָם פֶּסַח גְּאֵלְתִּי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם, וּבְזִכּוֹתֵם אַתֶּם עֲתִידִין לְגַאֵל בְּסוֹף מַלְכוּת רְבִיעִית, לְכֹה נֶאֱמַר שְׁתֵּי פְעָמִים בְּדַמְיֶךָ חַיִּי.

רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אָמַר לֹא עָכַב אַבְרָהָם מִכָּל אֲשֶׁר צִוָּהוּ. וְכִשְׁנוֹלֵד יִצְחָק, בֶּן שְׁמוֹנֶה יָמִים הִגִּישׁוּ לְמִיֵּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר [בראשית כא, ד] וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן שְׁמֹנֶת יָמִים. וְהִגִּישׁוּ לְמִנְחָה עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ, וְעָשָׂה שְׁמָחָה וּמִשְׁתָּהּ. מ

כַּאֲמָרוֹ חַכְמִים חִיב אָדָם לַעֲשׂוֹת שְׁמָחָה וּמִשְׁתָּה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁזָּכָה לְמוֹל אֶת בְּנוֹ כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר [שם, ח] וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתָּה גְדוֹל בַּיּוֹם הַגָּמַל אֶת יִצְחָק:

שְׁלֹשָׁה עֲנוּיִין הֵן, עֲנוּי הַצּוּם, וְעֲנוּי בֵּית הָאֶסְרוּרִין, וְעֲנוּי הַדְּרֶךְ. עֲנוּי הַצּוּם מִנֵּין, שֶׁנֶּאֱמַר [תהלים לה, יג] עֲנִיתִי בַצּוּם נַפְשִׁי. עֲנוּי בֵּית הָאֶסְרוּרִין מִנֵּין, שֶׁנֶּאֱמַר [שם קה, יח] עֲנוּ בַכָּבֶל רַגְלוֹ. עֲנוּי הַדְּרֶךְ מִנֵּין, שֶׁנֶּאֱמַר [שם קב, כד] עֲנֵה בְּדֶרֶךְ כַּחֲסִי. וּמִעֲנוּי הַדְּרֶךְ לֹא מָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר [יהושע ה, ז] כִּי לֹא מָלוּ אוֹתָם בְּדֶרֶךְ.

רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אָמַר, וְכִי יִשְׂרָאֵל שָׁלָא נְמוּלוֹ שְׁמַעוּ קוּלוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַר סִינַי וְנָתַן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה. אֲלֵא חַס וְשְׁלוֹם נְמוּלִין הָיוּ, אֲלֵא שָׁלָא הָיָה לָהֶם פְּרִיעָה, וְכָל מִי שְׁמָל וְלֹא פָרַע אֶת הַמִּיֵּלָה כְּאֵלוֹ לֹא מָל. וְכִשְׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָא יִשְׂרָאֵל, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִיהוֹשֻׁעַ, אֵי אַתָּה יוֹדֵעַ שְׂאִין יִשְׂרָאֵל נְמוּלִין כְּתַקְנָן חִזֹּר וּמַל אוֹתָם פְּעַם שְׁנִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר [שם ב] מַל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִית. וְקִבֵּץ כָּל הָעֶרְלוֹת עַד שְׁעָשָׂה אוֹתָם כְּגִבְעָה, שֶׁנֶּאֱמַר [שם ג] וַיִּמַּל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל גְּבַעַת הָעֶרְלוֹת.

וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל לֹקָחִין אֶת הָעֶרְלָה וְאֶת הַדָּם וּמְכַסִּין אוֹתָן בַּעֲפַר הַמִּדְבָּר. וְכִשְׁבָּא בְּלָעָם הַקּוֹסֵם רָאָה אֶת כָּל הַמִּדְבָּר מְלֵא מַעְרְלָתוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אָמַר מִי יוֹכֵל לַעֲמֹד בְּזִכּוֹת בְּרִית דָּם הַמִּיֵּלָה שֶׁהוּא מְכַסֶּה בַּעֲפַר, שֶׁנֶּאֱמַר [במדבר כג, י] מִי מָנָה עֵפֶר יַעֲקֹב. מִכַּאֲן אָמְרוּ חַכְמִים מְכַסִּין אֶת עֶרְלַת הַדָּם בַּעֲפַר הָאֶרֶץ.

וְלֹא עוֹד אֲלֵא שְׁנַמְשְׁלוֹ לַעֲפַר, שֶׁנֶּאֱמַר [בראשית כח, יד] וְהָיָה זֶרְעֶךָ כַּעֲפַר הָאֶרֶץ.

וְכֹה הָיוּ יִשְׂרָאֵל נְהוּגִין לְמוֹל עַד שֶׁנַּחֲלָקוּ לְשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת, וּמַלְכוּת אֶפְרַיִם מְנַעוּ מֵהֶם אֶת הַמִּיֵּלָה. וְעַמֵּד אֲלֵיהֶוּ זְכוּר לְטוֹב וְקָנָא קְנָאָה גְּדוּלָּה, וְנִשְׁבַּע עַל הַשָּׁמַיִם שְׁלֹא לְהוֹרִיד טַל וּמָטָר עַל הָאֶרֶץ, וְשִׁמְעָה אֵיזְבֵּל וּבִקְשָׁה לְהַרְגַּת אוֹתוֹ.

עַמֵּד אֲלֵיהֶוּ וְהָיָה מִתְפַּלֵּל לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,

טוב אתה מאבותיך, עשו בקש את יעקב להרגו, שנאמר [שם כז, מא] יקרבו ימי אכל אבי ואהרגה את יעקב אחי. וברח [נ"א: יעקב ברח] מלפניו ונמלט, שנאמר [הושע יב, יג] ויברח יעקב שדה ארם. פרעה בקש להרג את משה, [נ"א: משה ברח] וברח מלפניו ונמלט, שנאמר [שמות ב, טו] ויברח משה מפני פרעה. שאול בקש להרג את דוד, וברח [נ"א: דוד ברח] מלפניו ונמלט, שנאמר [ש"א יט, י] ודוד ברח וימלט. ללמדך שכל מי שהוא בורח נמלט. עמד אליהו וברח מארץ ישראל ונמלט, שנאמר [מ"א יט, ח] ויקם ויאכל וישתה.

נגלה עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו מה לך פה אליהו [שם ט]. אמר לו קנא קנאתי [שם י]. אמר לו הקדוש ברוך הוא לעולם אתה מקנא, קנאת בשטים על גלוי עריות, שנאמר [במדבר כה, יא] פינחס בן אלעזר וגו'. וכאן אתה מקנא. ח"י, שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך.

מכאן התקינו חכמים שיהיו עושין מושב כבוד למלאך הברית, שנאמר [מלאכי ג, א] ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא וגו'. אלהי ישראל יחיש ויביא בחיינו משיח לנחמנו, ויחדש לבבנו, שנאמר, והשיב לב אבות על בנים וגו' [שם כד].

שער הראשונים - טעמי המצוה

רבינו סעדיה גאון

האמונות והדעות מאמר ג פרק י (קאפח)

והשביעי שיחשוב בפרטי המצוות, היאך נעשה האדם כל זמן שגופו בשלמותו כפי שנברא אינו תמים, וכאשר חתך ממנו משהוא נעשה תמים כלומר המילה.

ואבאר כי הדבר התמים הוא הדבר שאין בו לא תוספת ולא חסרון, וברא הבורא את החלק הזה עודף עליו, וכאשר חתכו הוסר העודף ונשאר תמים.

תשובות לחויי הבלכי אות י"ח

לעזתה על הברית, ודמית לשרטת. והלא אין חיים לאנוש בלא רשומה נחרטת. כי מעת היולדם טבורם נקמטת. וגם המילה תהי תוספת חיים ממלטת.

ספר הכוזרי

ספר הכוזרי - מאמר ראשון קטו

על כן אין אנחנו רואים כל מי שקבל עליו את דתנו בדבור פה בלבד כשוה לנו לכל הבא להתגיר מודיעים אנו את המצוות אשר יהיה עליו לקים ומעשים שיש בהם משום טרח לנפש כגון דיני טהרה ותלמוד תורה ומילה ומצוות רבות אחרות ורב המנהגים אשר לנו ואנו אומרים לו כי אחד מתנאי המילה ומטעמיה הוא לזכר תמיד כי היא אות אלוהי אשר צונו האלוה לשימו בכלי התאווה הגוברת באדם כדי שיוכל האדם להתגבר עליה ולא ישתמש בה כי אם כראוי לטבעו בשימו את הזרע בתנאים הנאותים בזמן הנאות אולי יהיה זרע זה מצליח אשר ימצא ראוי לקבל את הענין האלוהי.

הכוזרי מאמר ב לד

אמר החבר:

אם אמר לך כי צדקת בדבריך אל תראה בזה הסכמה לדמוי שדמית אותנו אל האמות המתות עובדות האלילים אנו יש לנו התחברות בענין האלוהי שהוא על ידי אותן המצוות אשר שמן האלוה ברית בינינו ובינו כמצות המילה שנאמר בה והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם וכשבת שנאמר כי אות היא ביני וביניכם לדרתיכם הוסף על אלה ברית אבות וברית התורה אשר כרת האלוה אתנו ראשונה בחורב ואחרי כן בערבות מואב ויעודי הגמול והענש התלויים בה אשר הובאו בפרשת כי תוליד בנים ובני בנים ובפרשת והיה כי יבאו עליך היא הפרשה שנכללו בה דברי האלוה ית' אם יהיה נדחק בקצה השמים וגו' ושבת עד ה' אלהיך וכן בשירת האזינו ובמקומות אחרים אין אנו אפוא במדרגת מת כי אם במדרגת החולה הנגוע במחלת השחפת אשר

כל הרופאים נתיאשר מרפאותו אך הוא עודנו מצפה להרפא בדרך נס..

הכוזרי מאמר ב מז - מט

אמנם כן ובצדק ומעין זה קראתי בספריכם כאמור מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך וגו' ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך ומאמרים רבים אחרים כיוצא באלה:

(מח) אמר החבר:

אלה וכל הדומים להם הם החקים השכליים אך הללו אינם כי אם הצעות והקדמות לתורה האלוהית הקודמות לה בטבע ובזמן אשר בלעדיהן לא תתכן כל הנהגה בכל חברה מחברות בני אדם עד כי גם חברת שודדים לא יתכן שלא תקבל שלטון הצדק בדברים שבינם לבין עצמם בלא זה לא תתמיד חברותם רק כאשר המרו בני ישראל עד שהתחילו להקל במצוות השכליות ובדרכי ההתנהגות אשר אין כל חברה יכולה להתקים בלעדיהן כאשר לא יוכל היחיד להתקים בלא ספוק צרכיו הטבעיים מאכל ומשתה ותנועה ומנוחה ושנה ויקיצה ועם זה החזיקו עוד בעבודת הקרבנות ובדומות לה מן המצוות האלוהיות השמיעות הודיעם האלוה כי הוא היה מסתפק בפחות מזה באמרו להם מי יתן ושמרתם את המצוות אשר החברה הפחותה והשפלה ביותר מקבלת עליהם והן הצדק וההטבה לזולת וההודאה לאלוה על חסדו כי התורה האלוהית לא תשלם כי אם לאחר שלמות החקה החברתית והשכלית ובחקה זו כבר נכללו מעשי הצדק וההודאה על חסד האלוה ואיש החסר כל אלה מה לו כי יביא קרבנות או יקים מצוות השבת והמילה ודומיהן אשר השכל אינו מחיבן ואף לא דוחן הלא הן המצוות שנתחדו בהן ישראל כתוספת כתוספת על המצוות השכליות ועל ידן הגיעה אליהם מעלת הענין האלוהי והם לא ידעו טעמן כמו שלא נודע להם איך קרה הדבר כי שכן בתוכם כבוד ה' ואיך היתה אש ה' אוכלת קרבנותיהם איככה שמעו את דבר ה' ואיך ארע להם כל אשר ארע להם מן הדברים אשר השכל היה מסרב להודות באמתותם לולא ראות העיין והמעמד אשר אין להכחישם על זה ועל כיוצא בזה נאמר להם ומה ה' דורש ממך ועלותיכם ספו על זבחיכם ועוד אמירות הדומות לאלה אולם איך יתכן הדבר כי בהסתפק האדם הישראלי בעשות משפט ואהבת חסד ובעזבו מצוות מילה ושבת ומצוות הפסח ושאר המצוות יגיע לידי שלמות:

(מט) אמר הכוזרי:

אכן לפי הקדמותיך לא יתכן כדבר הזה רק לדעת הפילוסופים יכול אדם להיות חסיד בלי הכרעה בשאלה איך יתקרב אל האלוה הברוך היהדות או בדרך הנצרות או בדרך דת אחרת או דת אשר יבדה לעצמו אך בזה אנו שבים אל סברות השכל אל ההקש ואל ההתחכמות לפי דרך זו הרי משתדל כל אדם להמציא תורה לפי מה שהוליקו אליו הקשו וזה מן הנמנעות:

הכוזרי מאמר ג ז - ח

אולם המעשים האלוהיים אין לשכלנו מבוא אליהם כלל גדולה מזאת השכל מרחיק אותם ואין הוא מקבלם כי אם כמו שאדם חולה מקבל עליו פקדות הרופא ותרופותיו.

הלא תראה כי המילה עם היותה רחוקה מן ההגיון ועם שאין לה כל מבוא לחקה החברתית קים אותה אברהם בו עצמו על אף קשי הדבר מצד הטבע כי הוא היה אז בן מאה שנה ואף בבניו קים אותה וכך היתה לאות ברית למען ידבק בו ובזרעו הענין האלוהי כמו שאמר האלוה והקימותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריו לדרתם לברית עולם להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו:

(ח) אמר הכוזרי:

באמת קבלתם עליכם את המצוה הזאת כראוי וקימתם אותה בתכלית ההשתדלות לברך עליה בהמון רב ובזמון ובהזכרת טעמה וסבתה בברכה וכל אמה אחרת שהשתדלה להדמות אליכם לא עלה בידה כי אם הצער לא ההנאה זו אינה מגיעה כי אם למי שחושב על הסבה אשר בגללה הוא סובל צער זה:

רמב"ם

הקדמה למשנה תורה

וראיתי לחלק חיבור זה לארבעה עשר ספרים:

ספר שני. אכלול בו המצוות שהן תדירות, שנצטוונו בהם כדי לאהוב את המקום ולזכרו תמיד, כגון קרית שמע, ותפילה, ותפילין, וברכות; ומילה בכלל, לפי שהיא אות בבשרנו להזכיר תמיד בשעה שאין שם לא תפילין ולא ציצית וכיוצא בהן. וקראתי שם ספר זה ספר אהבה.

הלכות מילה פרק ג הלכה ח - ט

מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הגוים שנאמר כי כל הגוים ערלים.

וגדולה היא המילה שלא נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל שנאמר התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני וביניך וגו'.

וכל המפר בריתו של אברהם אבינו והניח ערלתו או משכה אף על פי שיש בו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא.

בא וראה כמה חמורה מילה שלא נתלה למשה רבינו עליה אפילו שעה אחת אף ע"פ שהיה בדרך.

וכל מצות התורה נכרתו עליהן שלש בריתות שנאמר אלה דברי הברית אשר צוה יי' מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב, ושם הוא אומר אתם נצבים היום כולכם לעברך בברית יי' אלהיך, הרי שלש בריתות. ועל המילה נכרתו שלש עשרה בריתות עם אברהם אבינו: ואתנה בריתי ביני וביניך, אני הנה בריתי אתך, והקימתי את בריתי ביני וביניך, לברית עולם, ואתה את בריתי תשמור, זאת בריתי אשר תשמרו, והיה לאות ברית, והיתה בריתי בבשרכם, לברית עולם, את בריתי הפר, והקימתי את בריתי אתו, לברית עולם, ואת בריתי אקים את יצחק:

מורה נבוכים חלק ג פרק לה

הקבוצה הארבע עשרה

כוללת את המצוות הקשורות באיסור חלק ממעשי האישות, והן אשר מנינו בספר נשים והלכות איסורי ביאה (בספר קדושה). וכלאי בהמה בכלל הקבוצה הזאת. הכוונה גם באלה היא למעט ביחסי המין ולהפחית את התאוה לתשמיש כמידת האפשר, שלא ייעשה תכלית כמעשה הבורים, כמו שביארנו בפירוש מסכת אבות (שם). וגם המילה בכלל קבוצה זו.

טעם א למילה: מיעוט התאוה

לדעתי גם אחד מטעמי המילה הוא להמעט בקיום יחסי מין ולהחליש את האבר הזה, כדי שמעשה זה יוגבל ויאופק ככל האפשר. היו שחשבו שהמילה היא השלמת חסרון בבריאה, וכך מצא כל מערער מקום לערער ולומר: איך ייתכן שהדברים הטבעיים חסרים, כך שהם נצרכים להשלמה מבחוץ? זאת יחד עם התועלת הברורה של אותו עור לאותו אבר. אך מצוה זו לא נועדה להשלמת חסרון בבריאה אלא להשלמת חסרון במידות. ואותו נזק גופני שנגרם לאבר זה הוא המכוון, כך שלא תיפגם בו אף אחת מן הפעולות שקיום הפרט תלוי בהן ולא תתבטל על ידו יכולת ההולדה, אך תיפגם על ידו הלהיטות והתאוה היתרה מן הראוי.

העובדה שהמילה מחלישה את כוח הקישוי ואולי אף פוגמת בהנאה היא דבר שאין בו ספק, כי אין ספק שהאבר נחלש כשהוא מדמם ומסירים את כיסויו מלידה. החכמים ז"ל אמרו בפירוש: "הנבעלת מן הערל קשה לפרוש" (בראשית רבה פ,יא). זוהי לדעתי הסיבה החשובה ביותר למילה.

מי יכול היה להתחיל במעשה זה אם לא אברהם, שמפורסם מה שאמרו החכמים ז"ל (בבלי בבא בתרא טז,א) על צניעותו בנוגע לדבריו: "הִנֵּה נָא יִדְעָתִי [כִּי אֲשֶׁה יְפֹת מְרָאָה אֶתְּ]". (בראשית יב,יא).

טעם ב למילה: סימן גופני למאמינים

יש במילה לדעתי גם עניין אחר, חשוב מאוד: שלכל בעלי דעה זו, כלומר המאמינים בייחוד השם, יהיה סימן גופני אחד משותף.

כך לא יוכל מי שאיננו מהם לטעון שהוא מהם, והרי הוא נכרי. כי ייתכן שהוא יעשה זאת כדי להפיק לעצמו תועלת או להתנכל לאנשי הדת הזאת. ואת המעשה הזה אדם לא יעשה לעצמו או לבנו אלא מתוך האמנה כנה, כי אין זה חתך בשוק או כווייה בזרוע, אלא דבר שהיה נחשב אז לקשה מאוד.

וכן ידועה מידת האהבה ההדדית והעזרה ההדדית בין כל האנשים שיש להם סימן אחד, והוא כעין ברית ואמנה. וכך המילה היא הברית שכרת אברהם אבינו על ההאמנה בייחוד השם. וכך כל מי שנימול ייכנס בברית אברהם ויתחייב בבריתו להאמנת הייחוד, "[וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין יִרְעָף אֶתְרִיף לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם] לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְיִרְעָף אֶתְרִיף" (שם יז,ז).

וגם זה עניין חשוב בהטעמת המילה כמו הראשון, ואולי אף חשוב יותר מן הראשון.

שלשה טעמי המילה בשמיני ולא בגדול מכך

שלמותה והנצחתה של מצווה זו לא יתקיימו אלא בהיותה של המילה בשנות הקטנות, וזאת משלוש סיבות.

הראשונה: אילו היו מחכים לקטן עד שיגדל, ייתכן שהוא לא יעשה זאת.

השנייה: אין זה כואב לו כמו שהדבר כואב לגדול, משום שעורו רך ודמיונו חלש. כי הגדול חושב למבהיל ולקשה את הדבר שהוא מדמיון שיקרה, לפני שיקרה.

השלישית: ההורים מקלים ראש בעניינו של הקטן בעת לידתו, כי בשלב זה עדיין לא התגבשה הצורה שבדמיון המביאה לכך שהוריו יאהבוהו. כי אותה צורה שבדמיון מיתוספת עם הטיפול בו, והיא גְּדֵלָה ככל שהוא גדל, ולאחר מכן היא מתחילה לרדת ולהיטשטש; כוונתי לאותה צורה שבדמיון. כי אהבתם של האב והאם ליילוד בעת לידתו אינה כאהבתם אותו כשהוא בן שנה, והאהבה לבן שנה אינה כאהבה לבן שש. ואילו היו מחכים שנתיים-שלוש היה הדבר מביא לביטול המילה מתוך החמלה על הילד והאהבה אליו. אך בעת לידתו אותה צורה שבדמיון חלשה מאוד, ובפרט עבור האב, שהוא המצווה במצוה זו.

טעם שהמילה בשמיני ולא קודם לכן

אשר לכך שהמילה היא ביום השמיני – זאת משום שכל בעל חיים חלש מאוד בעת לידתו, והוא בשיא לחותו, וכאילו הוא עדיין בבטן עד שיעברו שבעה ימים, ואז הוא נמנה עם באי אוויר העולם. הלא תראה שגם בבהמות נשמר עניין זה: "[כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשֶׁרֶךְ לְצִאֲנָךְ] שְׁבַעַת יָמִים יִהְיֶה עִם אִמּוֹ [בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ לִי]" (שמות כב, כט), וכאילו לפני כן הוא גָּפֵל. וכך באדם, יימול אחר שיעברו שבעה. ונעשה הדבר קצוב, ולא נתתה דברֶיךָ לשיעורֶיךָ.

אבן עזרא

ספר יסוד מורא שער שביעי

ועתה שים לבך ודע כי כל המצות הכתובות בתורה או המקובלות או התקונים שתקנו האבות אף על פי שרובם הם במעשה או בפה הכל הם לתקן הלב (דברי הימים א כח) כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין וכתוב (תהלים קכה) ולישרים בלבבותם והפך זה (משלי כג) לב חרש מחשבות און וכתוב אחר (משלי ו) ולבו בל עמך כי רוע עין תלוי ברוע הלב וזה ידוע מחכמת התולדות. על כן היתה העולה כליל כולה לשם על דבר העולה על הרוח דבר שאיננו נכון והחטאת והאשם על חטא בפה או במעשה וזה פירושו (דברים י) ומלתם את ערלת לבבכם. ודע כי מלת ערלה כבודות והנה ערל לב כמו (שמות ז) כבוד לב פרעה. (שמות ו) ואני ערל שפתים כמו (שמות ד) כי כבוד פה. גם (ירמיהו ו) ערלה אזנם כמו (ישעיהו ו) ואזניו הכבד. ובהכרת ערלת הבשר יהיה לאות ברית בין האדם ובין בוראו שלא יטנף נפשו במשכב שאיננו על דרך אמת ושכרו אתו שיפרה וירבה וככה כתיב (בראשית יז) ואתנה בריתי ביני וביניך וארבה אותך. וכתוב (ויקרא יט) וערלתם ערלתו גם היא כובד ברוב הליחה גם זה מהתולדות. והנה המצוה היא כוללת שתענו מפני השם ותכנעו כאשר יסר אתכם ותבינו האמת שתסירו ערלת לבבכם ולא תכבדו לבבכם כמעשה פרעה או אחז וכעת הצר לו (דברי הימים ב כח) ויוסף למעול בה' (מלכים א כא) ואחאב נכנע (דברים יב) וישר בעיני ה' וככה כתיב (ויקרא כו) אז יכנע לבכם הערל.

והנה זאת כמו (דברים ד) בצר לך ושבת. וקשי עורף משל לאדם יקשה ערפו וישיבנו אל אדוניו וכאשר יקראנו לא ישיב אליו פניו והנה הוא מקציף. על כך אחרי אלה (יהושע ב) כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים הם המלאכים בשמים ואדוני המלכים שהם האדונים בארץ והכל ברשותו והוא אל גדול וגבור ונורא ואיך תוכל להנצל ולא יאבה כי תרבה שוחד. והעד כי בתחלת הפרשה (דברים ט) כי עם קשה עורף אתה על כן וערפכם וגו'. ומצות הלב תחלתם (שמות כ) אנכי ה' אלהיך שיאמין בכל לבו שהשם שהוציאו ממצרים הוא אלהיו והנה היא מצות עשה וככה (דברים ו) ואהבת את ה' אלהיך (דברים יא) ולדבקה בו וככה (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך. ולא תעשה (שמות כ) לא יהיה לך אלהים אחרים באמונת הלב (ויקרא יט) ולא תשנא את אחיך (שמות כ) לא תחמוד. (דברים ד) וידעת היום והשבות אל לבבך מצות עשה וככה (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ומצות הפה וידוי כהן (דברים כו) וענית ואמרת (דברים כג) מוצא שפתיך וברכת המזון והלל ותפלה (דברים ו) ושנתם לבניך ודברת בם והנה מצות עשה ורבים ככה. (שמות כ) ולא תעשה (שמות כ) לא תשא את שם ה' אלהיך (שמות כ) לא תענה ברעך (שמות כב) אלהים לא תקלל ולא תאור (שמות כג) לא תזכירו (שמות כג) ולא ישמע על פיך (שמות כג) לא תכרות להם ברית (שמות כג) ולא תענה על ריב ורבים ככה והמצות במעשה הם רבות ואין צורך לזכרם. ומצאתי פסוק אחד כולל כל המצות והוא (דברים י) את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד.

והנה מלת תירא כוללת כל מצות לא תעשה בלב ובפה ובמעשה וזו היא המדרגה הראשונה שיעלה ממנה אל עבודת ה' יתעלה והיא כוללת כל מצות עשה. ואלה ירגילו לבו וידירכוהו עד כי ידבק בשם יתברך הנכבד כי בעבור זה נברא האדם כי לא

נברא לקנות הון ולא לבנות בנינים יעזבם לזרים והוא ידור תחת הארץ ולא להתענג במיני מאכלים כי רגעים מעטים הם והיגיעה רבה גם יזיקו ברורם. גם משכב הנשים יכלה כחו ובשרו. גם דברי שחוק והשתכר סכלות והוללות כי המשכיל יבין כי ימי חייו מעטים הם וכיד בוראו נפשו ולא ידע מתי יקחנה. על כן יש לו לבקש כל דבר שיביאנו לאהוב אותו ללמוד חכמה ולחפש האמונה עד שיכיר ויתבונן מעשה ה' ולא יתעסק בהבלי העולם רק להתבודד ללמוד ולהגות בתורת ה' ולשמור מצותיו והשם יפקח עינו ולבו ויחדש בקרבו רוח אחרת אז יהיה בחייו אהוב ליוצרו ונפשו דבקה בו ותשבע שובע שמחות את פניו ובהפרדה מעל הגויה תהיינה נעימות ימין אלהיו עליו נצח וזה שאמר אסף (תהלים עג) כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם כדרך יעקב אבינו שנדר (בראשית כח) והיה ה' לי לאלהים כי כאשר בא אל בית אל אמר (בראשית לה) הסירו את אלהי הנכר והניח הצאן והתבודד לעבוד השם ולא שכב עם אשה כי רחל מתה וחוללה בלהה ובעבור זה מאס באם ראובן ושפחתה על כן כתיב בפסוק אחר (בראשית לה) ויהיו בני יעקב שנים עשר להודיע שלא שכב עם אשה אחר כך על כן לא הוליד עוד. והנה מי שהשיג זאת המעלה שזכר השם ומעשיו ונפלאותיו לא יסורו מלבו גם לא ידבר דבר בפיו שלא יזכיר השם להודיע לבני האדם כבודו על כן נשבעו הנביאים ברוב דבריהם וזהו (דברים ו) ובשמו תשבע ואז יהיה (דניאל יב) ממצדיקי הרבים:

ודע כי התורה לא נתנה רק לאנשי לבב על כן יש לפרש דברים כתובים בדרך שיקול הדעת כמו (שמות יט) ואשא אתכם על כנפי נשרים וככה (דברים י) ומלתם את ערלת לבבכם (דברים יח) פתח תפתח את ירך והקדמונים אמרו כי כך (דברים כב) ופרשו את השמלה ויש דברים שהם אמת כמשמען גם הם בדרך משל כמו גן עדן ועץ הדעת ועץ החיים וטעם הכרובים הדומה להם:

רד"ק

רד"ק בראשית פרק יז פסוק יא

והיה לאות - בריתי שכרתי עם אברהם ועם זרעו אחריו, שיהיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים ויעשו מצותי אשר אצוה אותם ואני אברכם ואשמרם, וזה יהיה לכם לאות ולזכרון כמו מצות ציצית ותפילין והדומים להם לפי שהם לזכרון, אבל זה האות הוא חזק שבכולם שהוא בגוף האדם שלא יהיה זולתו, ולפיכך צוהו האל באותו אבר לפי שרוב העבירות יעשה על ידי אותו האבר לפי שהוא ראש התאות הבהמיות, וכשיבוא האדם לעשות עבירה בתשמיש אותו האבר יהיה רואה אותו האות אשר בו ויזכור מה שצוהו האל וימנע מעשות העבירה ההיא, ולא יהיה כבהמה לבעול כל אשר ימצא אלא במותר לו ולהשאיר זרע ולרפואה:

רמב"ן

רמב"ן בראשית י"ט, י"ב

ואם תבקש מה טעם בקשת להיות אות, הנה הוא כטעם עד הגל הזה ועדה המצבה (להלן לא נב). וכן כי את שבע כבשות תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה (להלן כא ל), כי כל הדבר הנראה שיושם לפני שנים להזכירם ענין נדור ביניהם יקרא אות, וכל הסכמה ברית, וכן במילה אמר והיה לאות ברית ביני וביניכם (להלן יז יא) בעבור ההסכמה שימולו כל זרע אברהם לעבדו שכס אחד:

רמב"ן בראשית יז, ט

ואמרו (הרד"ק) בטעם המילה, ששם זכרון באבר התאווה רב המהומה והחטא לבל ישתמשו בו רק במצוה ובמותר.

ועל דרך האמת טעם "הנה בריתי אתך" כטעם "הנה אנכי עמך" (להלן כח טו), "ויאמר כי אהיה עמך" (שמות ג יב), "יהי ה' אלהינו עמנו" (מ"א ח נז). יאמר כי הברית יהיה עמו ולכן יפרה וירבה. ואחר כך צוה שישמור אברהם הברית הזאת, ותהיה המילה לאות ברית, והנה האות הזה אות כשבת, ולכן ידחה אותו. והבן זה (עי' זהר לך לך פט א):

רבינו בחיי

פירוש רבינו בחיי על התורה בראשית יז, יג

טעם המילה על דרך הפשט

והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם – ע"ד הפשט טעם המילה להיותה אות קבוע בבשר על אמונת הש"י ויחודו, לא ישתנה ולא יסור ממנו בין מחיים בין לאחר מיתה, והנה הוא נכנס באמונת היחוד, כענין שכתוב להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו.

טעם המילה על דרך המדרש

וע"ד המדרש מצות מילה היא כענין קרבן, וכשם שדם הקרבן לכפרה על המזבח כך דם המילה מכפר, ועל כן מצותה ביום השמיני, כי הקרבן לא יכשר עד יום ח', שנאמר (ויקרא כ"ב: כ"ז) ומיום השמיני והלאה ירצה, וכשם שכתוב בקרבן (שמות כ"ט: ל"ג) ואכלו אותם אשר כפר בהם, שאכילת הקרבן לכפרה כך ישראל עושין סעודה ביום המילה. ועוד גדול כחה יותר מן הקרבן, שהקרבן בממונו והמילה בגופו, באבר שכל גידי האברים נקשרים בו, אשר מטעם זה נקרא ראש הגויה, כלומר ראש כל הגוף, ועל כן חשוב לו לעקדה וזבח כאלו עקד את עצמו וכתוב (תהלים נ': ה') כורת בריתי עלי זבח.

ובבראשית רבה (בראשית ג': כ"ד), ואת להט החרב המתהפכת, רב הונא ורבנן, רב הונא בשם רבי אבא אמר החרב זו מילה שנאמר (יהושע ה': ב') עשה לך חרבות צורים. רבנן אמרי החרב זו תורה, שנאמר (תהלים קמ"ט: ו') וחרב פיפיות בידם. רבי אבדימי אמר ואת להט החרב, להט זו גיהנם שמלהטת האדם מראשו ועד רגליו, החרב זו המילה, אמר הקב"ה מי מציל את בני מאש לוחט הוא אומר זו המילה. (משלי ל"א: כ"א) לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים, משלג זו גיהנם, שנאמר (תהלים ס"ח: ט"ו-ט"ז) תשלג בצלמון, בזכות מילה, כי כל ביתה לבוש שנים, זה דם מילה.

ובפרקי ר' אליעזר פרק כ"ט, אברהם מל את עצמו ביום הכפורים, שכן כתיב ביוה"כ (ויקרא כ"ג: כ"ח) וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, וכן הוא אומר (בראשית י"ז: כ"ו) בעצם היום הזה נמול אברהם, הוא אומר ביוה"כ נמול אברהם אבינו, ובכל שנה ושנה רואה הקב"ה דם הברית של אברהם אבינו ומכפר על כל עונותיהם של ישראל, שנאמר (ויקרא ט"ז: ל') כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו.

טעם המילה על דרך השכל

וע"ד השכל דבר ידוע כי חתוך האבר מחליש כחו של אבר, ואין אבר מכל אברי הגוף שנחתך מתחלת תולדתו שלא יהיה בטבע חסר מכחו, וע"כ באה מצות המילה שהיא סבה להחליש כח התאוה וגורע הנאת התשמיש, וכמו שאחז"ל הנבעלת לערל קשה

לפרוש, ובשביל המילה אין קיום הזרע מתבטל בכך, כי הענין הטבעי ישאר על טבעו והוא נשמר מן המותר. ומה שבאה המצוה לשמונה ימים לפי שקודם לכן הוא חלוש מאד והוא בתכלית לחותו וכאלו הוא עדיין בבטן, ואם יונח עד שיגדל יבא הדבר לידי בטול, כך פירש הרמב"ם ז"ל.

טעם המילה על דרך הקבלה

ועל דרך הקבלה והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם, יאמר בריתי בבשרכם תהיה דוגמא לברית עולם – הוא הנקרא צדיק יסוד עולם, ועליו יאמר ברית מלח עולם, כי הוא קיום העולם, כי הכתוב היה ראוי לומר והיתה בריתי בבשרכם לעולם, אבל אמר לברית עולם וברית עולם זה הוא בין הרגלים הנקראים נצח והוד, ועל זה בא המאמר המאיר עיני הלב לרז"ל חכמי האמת אמרו (איכה ב' א') ולא זכר הדום רגליו ביום אפו, הדום שבין רגליו. ולפי שסמוך לו מלכות שכנגדן הפריעה, על כן אמרו מל ולא פרע כאלו לא מל, לפי שהוא כמפריד ומקצץ, והרי שלמות המצוה בשניהם הוא היחוד, וזה מבואר.

כד הקמח ערך מילה

אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח (תהלים נ).

דבר ידוע כי אאע"ה היה ראשון נסים בבריתו של הקב"ה ולפרסם היחוד בעולם, ואע"פ שנצטוו בני נח בשבע מצות מכבר היה הדור בלתי טהור בזמנו של אברהם אין בהם קורא בשם ה' שיתעורר על עבודתו ושיהיה ראוי להכנס בבריתו, ומתוך חכמה יתירה אשר היתה בו הכיר את בוראו והוא בן שלש שנים וידע ענין היחוד והאלהות ופרסם אותו כפי הכל, וחיוזק האמונה בלבבות שנא' (בראשית יג) ויקרא שם אברם בשם ה' ודרשו רז"ל כאדם המחזק את התקרה כתיב הכא ויקרא שם אברם וכתוב התם (תהלים קד) המקרה במים עליותיו ואז היה ראוי להכנס בבריתו של הקב"ה עד שצוהו בכך, הוא שא"ל (בראשית יז) ואתה את בריתי תשמור ואתנה בריתי כו', ואע"פ שהיה זקן בן צ"ט שנה היה זריו במצוה ולא נתעצל בה כלל, לשנה אחרת והוא בן ק' שנה נולד לו יצחק וכבר נתקדש אברהם בקדושת המצוה הזאת מה שאין כן בישמעאל שנולד עד שלא נצטוו אברהם במצוה הזאת ולא נתקדש בה, והענין לפי שיצחק היה עיקר זרעו וכענין שכתוב (שם כא) כי ביצחק יקרא לך זרע וכדי שיהיה יצחק נולד מתוך הקדושה ויהיה יעקב וכל זרעו אתו קדש ראוי לקבל התורה הנקראת קודש. ומתוך הלשון הזה שהזכיר לו השם ביני וביניך זכה כי יש במצוה הזאת ענין נסתר והוא סוד גדול, כי המלך המצוה לבנו או לעבדו נאמן ביתו ואומר לו תזכור הדברים אשר ביני וביניך אין ספק כי הם דברים נסתרים אינם נאמרים אלא מפה אל פה ולא ניתנו ליכתב. וכן תמצא בענין מצות השבת כשהזכיר בה השי"ת הלשון הזה בעצמו הוא שאמר (שמות לא) ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם וזה מעיד כי יש גם במצות השבת ענין נסתר, לכך דרשו רז"ל במסכת ביצה (דף יו) א"ר שמעון בן יוחאי כל המצות שנתן הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא חוץ מן השבת שנתן להם בצינעא שנא' ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם. וראוי לשאול איך נתנה מצות

שבת בצנעא והלא בפרהסיא נתנה שהרי היא מכלל עשרת הדברות ששמעו אותן כל האומות שבעולם, וכן הכתוב אומר (ישעיה מח) לא מראש בסתר דברתי. וכן אמר דוד ע"ה (תהלים קלח) יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך. אלא שחכמים כונו בזה על הענין הנסתר שיש במצות השבת כי הוא הניתן בצניעא ולכן הזכיר לשון ביני וביניכם, והוא הדין והוא הטעם בעצמו בכאן במצות המילה שיש בו סוד נסתר, ומפורש אמרו ז"ל (תהלים כה) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם זה ברית מילה:

וטעם המצוה הזאת על דרך הפשט, הוא שנצטוינו שנעשה אות קבוע בבשר על אמונת היחיד לא ישתנה ולא יסור לעולם בין מחיים בין לאחר מיתה וזהו לשון הכתוב (בראשית י"ז: י"א) ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית. לימדך כי המצוה הזו היא אות קבוע בבשר והיה הבשר לאות ברית, ולכן נקראת מצוה זו אות כמצות שבת ותפילין כי שלשתם בלבד נקראים אות, וזהו שאנו אומרים בכרכה וצאצאיו חתם באות ברית קדש. ובמדרש שיר השירים אמרו חכמי האמת (שיר השירים ב' ז') השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות, צבא שיש לי בה אות, ועל אות זה נקרא אדם תמים שכן כתיב באברהם (בראשית י"ז: א') התהלך לפני והיה תמים. וכל מי שהוא נימול הוא נכנס באמונת היחוד ובבריתו של אברהם אבינו וכענין שכתוב (שם) להיות לך לאלהים ולזרעך אחרך. וכל מי שהוא נימול ראוי להשתמר מהעריות, וכן אמר דוד ע"ה (תהילים י"ח: כ"ד) ואהיה תמים עמו ואשתמר מעוני. ומפני שהיה חק לאמוריים שהיו חוקקים בבשר גופם שם ע"ז שלהם הוא כתובת קעקע שאסרה תורה שהיו האמוריים עושין לכבוד יראתם והיה להם סימן כי הם עובדים הכח והיו חוקקים חקקי און ומכתבי עמל לכך נצטוינו אנחנו זרע יעקב שנעשה אות זה בבשרנו כדי שיהיה לנו סימן שאנו חלק ה' וזרע של אברהם המקודשין לשמו. מצינו כי כשנולד יצחק נימול ח' ימים ועשה אברהם סעודה גדולה ביום ח' למילה שכן דרשו רז"ל (בראשית כ"א: ח') ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק ביום ה'ג מל את יצחק, ומכאן סמך למנהגנו שאנו עושין סעודה ביום המילה שהרי לפי המדרש הזה עשה אברהם משתה גדול ביום שמיני במילת יצחק:

מצות המילה כעין קרבן הוא שאדם מקריב פרי בטנו לכבוד הש"י לקיים מצותו, וכשם שדם הקרבן מכפר כך דם המילה מכפר, ולכן עיקר המילה ביום ח' בדמיון קרבן שלא יכשר עד יום ח' שנאמר (ויקרא כ"ב: כ"ז) ומיום השמיני והלאה ירצה, וכשם שכתוב בקרבן (שם) ואכלו אותם אשר כופר בהם שאכילת קרבן מכפר כן המנהג בישראל שעושין סעודה ביום המילה ומתאספין הכל ובאין שם ומנהג כשר הוא, ועל כן הזכיר דוד ע"ה (תהילים נ': ה') אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח. למדך כי ראוי שיתאספו הקרובים והאזוהבים לשמוח ולעשות סעודה על המצוה הזאת:

בזכות מצוה זו העולם מתקיים שכן אמרו במדרש (בראשית כ"ב: י"ב) ואתנה בריתי ביני וביניך זה שאמר הכתוב (תהילים כ"ה: י"ד) סוד ה' ליראיו אי זה סוד גילה ליראיו זו המילה שלא גילה הקב"ה מסתורין של מילה אלא לאברהם. ה' ליראיו זה אברהם שנא' (בראשית כב) כי ירא אלהים אתה. מהו סוד אמר לו הקב"ה אני מעמיד ממך שבעים זקנים שנא' (במדבר י"א: ט"ז) אספה לי שבעים איש ומעמיד ממך משם שהוגה את התורה בשבעים לשון לכך נאמר סוד ה' ליראיו. אמר לו הקב"ה לאברהם

שילש עשרה בריתות - מקורות לימוד לברית מילה

כשבראתי עולמי הייתי מגלגל בעשרים דור בשבילך עד שתבא ותטול את המילה עכשיו אם אי אתה נוטל את המילה אני אל שדי אני אומר לעולמי די עד כאן ואני מחזירו לתהו ובהו:

בזכות מצוה זו אדם מקבל פני שכינה שכן מצינו באברהם אבינו אחר שהזכיר (בראשית י"ז: כ"ו) בעצם היום הזה נמול אברהם סמך לו מיד וירא אליו ה' וגו' והוא שכתוב (משלי ט"ז: ט"ו) באור פני מלך חיים, ומה שנגלית לו שכינה בחלקו של ממרא לפי שהוא היה אחד משלשת ריעיו והוא נתן לו עצה שימול, וכן דרשו ז"ל ענר ואשכול היו מונעים ממנו ומעכבין על ידו וממרא היה נותן לו עצה שימול, וזהו שכתוב (בראשית יב) באלוני ממרא האמורי אחי אשכול ואחי ענר והם בעלי ברית אברם, למה הוצרך להזכיר האמורי וכי לא היינו יודעים כי ממרא אמוראי היה הוא וחביריו אלא האמורי לשון אמירה הוא כלומר הוא אמר לו ונתן לו עצה על המילה. כי מפני שהזכיר והם בעלי ברית אברם כדי שלא תבין כי שלשתם נתנו לו העצה ולכך פרט האמורי להורות כי לא נתן לו העצה אלא האמורי לבדו, והוא שאמר לו ומה אם הקב"ה מבקש את נפשך לא היית מוסרה לו אבר אחד על אחת כמה וכמה ועוד מי שהצילך מן המלכים ומן הרעב ומאור כשדים כ"ש שיציל אותך עכשיו וזהו לשון ממרא נוטריקון מלכים. מילה. רעב. אש, ומצינו לשון אמירה במצות מילה הוא שאמר דוד (תהילים קי"ט: קס"ב) שש אנכי על אמרתך. ומה שנקראת אמירה לפי שנתנה באמירה ולא בדבור שנאמר (בראשית י"ז: ט') ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור:

בזכות מצוה זו הובטחו ישראל להיות ניצולין מדינה של גיהנם הוא שאמרו במדרש (שם לג) ואת להט החרב המתהפכת. להם זה גיהנם שמלהטת את האדם מראשו ועד רגליו, החרב זו המילה, אמר הקב"ה מי מציל בני מאש לווהטת הוי אומר זו המילה. ובפרקי רבי אליעזר פרק כ"ט אברהם מל את עצמו ביוה"כ שכן כתיב ביוה"כ (ויקרא כ"ג: כ"ח) וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה. וכן הוא אומר (בראשית י"ז: כ"ו) בעצם היום הזה נמול אברהם הוי ביוה"כ נמול אברהם אבינו ובכל שנה ושנה רואה הקב"ה דם הברית של אברהם אבינו ומכפר על כל עונותיהם של ישראל שנאמר (ויקרא ט"ז: ל') כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וגו', ועוד דרשו במקום אחר גדול כח מצות מילה שכל מי שהוא מהול אינו יורד לגיהנם כתיב הכא (בראשית ט"ז: י"ח) ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית. וכתיב וביום השמיני ימול. ומי לגיהנם מי שכתוב אחריו את הקיני ואת הקנזי וגו' שכלם ערלים וכל הערלים יורדים לגיהנם. שכן מצינו ביחזקאל (לב) בן אדם נהה על המון מצרים והורידהו שם אשור וכל קהליו כלם ערלים מחללי חרב שם משך ותובל וכל המונה וגו', וכן אמר (ישעיהו ה': י"ד) לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק למי פערה פיה למי שאין להם חק שנאמר (תהילים ק"ה: י') ויעמידה ליעקב לחק ואמר הכתוב (זכריה ט': י"א) גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו:

בזכות מצוה זו הובטח אברהם אבינו בפרשת שיזכו ישראל בשלשה מתנות מעולות, אחד מלכות ב"ד שלא תפסק הוא שאמר (בראשית י"ז: ו') ונתתיך לגוים ומלכים ממך יצאו, שני מתנת הארץ שתהיה להם לברית עולם. ג' שתהיה שכינה שורה בישראל. מלכות ב"ד שלא תפסק הוא שאמר ונתתיך לגוים ומלכים ממך יצאו. והכתוב הזה

בברית. ומצינו במלכות ב"ד ברית הוא שכתוב (תהלים פט) ברית כרתי לבחירי נשבעתי לדוד עבדי עד עולם אכין זרעך וגו'. מתנת הארץ הוא שאמר (בראשית י"ז:ח') ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגוריך וגו' יבאר שתהיה הארץ לישראל אחוזת עולם שלא יירשוה ולא יושיבוה רק הם ואלו יגלו ממנה ישובו לתוכה כי אחוזת עולם היא להם ולא לאומה אחרת, והנה זה סימן גדול לישראל כי מיום שגלו ממנה לא נתישבה שם שום אומה ולא תתישב עד שישובו אפרוחיה לתוכה שתהיה שכינה שורה בישראל, הוא שאמר (שם) והייתי להם לאלהים, באור להם כלומר להם לבדם ולא לאומה אחרת ואשרי העם שהובטח בשלש מתנות כאלה מלכות בית דוד שלא תפסק לעולם שתהיה הארץ הקדושה להם לבדם אחוזת עולם ושתהיה שכינה שורה בישראל מה שלא זכו שום אומה ולשון לאחת מכל אלה, והוא שאמר דוד ע"ה (תהילים קמ"ד:ט"ו) אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו:

ספר החינוך

ספר החינוך מצוות עשה ב

וענין מצוה זו, הוא שחותכין הערלה המחפה ראש הגויה ופורעין קרום רך שלמטה ממנה, כדי שתתגלה ראש העטרה שבאותו איבר, כידוע למבינים שתשלום צורת האדם בהסיר ממנו אותה ערלה, שהיא תוספת בו.

משרשי מצוה זו, לפי שרצה השם יתברך לקבע בעם אשר הבדיל להיות נקדא על שמו, אות קבוע בגופם, להבדילם משאר העמים בצורת גופם, כמו שהם מבדלים מהם בצורת נפשותם, אשר מוצאם ומובאם איננו שוה.

ונקבע ההבדל בגלת הזהב, לפי שהוא סבה לקיום המין, מלבד שיש בו תשלום צורת הגוף, כמו שאמרנו.

והעם הנבחר חפץ השם יתברך להשלים תכונתו, ורצה להיות ההשלמה על ידי האדם ולא בראו שלם מבטן, לרמז אליו כי כאשר תשלום צורת גופו על ידו, כן בידו להשלים צורת נפשו בהכשר פעולתיו.

מלמד התלמידים

ספר מלמד התלמידים פרשת לך לך

ואחר שהוא היה השלם במעלות שכליות ובמעלות מדות והוא היה המתהלך לפניו מהו שאמר התהלך לפני והיה תמים אין ספק שהכונה היתה על זרעו להיות גוי קדוש ושלם.

מצורך אל זה כי אף על פי שהיה שלם בבחינת עצמו אמנם בבחינת זרעו לא היה שלם בזמן ההוא כי כל זמן שהבנים חסרים אין האב שלם כי ישיגהו החסרון ההוא לפי דבקותם לו כמו שבא ביהושע הכהן הגדול לפי חסרון בניו ויהושע היה לבוש בגדים צואים כפי שהתבאר בפרשת בהעלותך.

וכן אברהם נמצא חסר בבחינת ישמעאל בנו כמו שהוכיח סופו שהיה רובה קשת ואין זה המכוון בו.

ולפי שהיה רצון השם להוציא מחלציו גוי קדוש מכל העמים כמו שאמר שם ומלכים ממך יצאו והצדיקים והחכמים הם הם המלכים באמת כמו שאמר שם ממלכת כהנים וגוי קדוש. וידוע כי יצר לב האדם רע מנעוריו לבקש היתרונות שהם סבת כל חסרון האדם והם המעבירים הכונה במציאות האדם כמו שאמר החכם אשר עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים. הורה שהוא יוצא מן היושר ומעות דרכו בבקשו חשבון רב בעניניו שאינו רק דמיון גמור ללא תועלת אבל הוא לנזקים רבים

ולהרחיק הענין הזה היה רצון השם והגדיל חסדו לתת אות ברית כבשרם לפי שטבע הכלי ההוא מוכן מכל שאר איברי האדם להשיחו במותרות המגוננות לפיכך בא האות למול הערלה כדי להזכיר האדם תחלה בפעל הכלי ההוא שיעביר מפעולתו מה שאין בה צורך ואף על פי שימצא בו הנאה ויצטער בעזיבתו כדרך שהעביר מהכלי ההוא עצמו מה שאין בו צורך להשלים כונת פעולתו ואף על פי שהיתה ההנאה יותר אלו נשאר שם כמו שנראה מדבריהם ז"ל שכל הנבעלת לערל קשה לפרוש הימנו.

ובזה היתה כונת המצוה לחסר התאוה לא לבטל פעל הכלי ההוא שהרי לכרות העור החופה הבשר שהוא מילת הבשר באה המצוה לא לכרות הבשר בעצמו שהיה נשחת בו הכלי כי זה אסרה התורה אף בשאר בעלי חיים כמו שבא ובארצכם לא תעשו כי לא יחפץ השם בהשחתת העולם.

אבל הכונה בכל המעשים לעזוב הקצות וללכת באמצע וההולך על הדרך הזה הוא השלם התמים רצוני לומר תמים צורה לא תמים גוף וכן כתוב תמימי דרך ההולכים בתורת יי' וההולך בדרך זה הוא ראוי להוליד בנים כדי לגדלם בעבודת השם שהוא המכוון בעולם השפל הזה

וזהו שסמך לו ואמר ואתנה בריתי ביני וביניך וארבה אותך במאד מאד וכן בכל מקום בפרשה כשהזכיר הברית הזכיר זרעו כי הכונה במצוה היא היתה על זרעו שיכוין לעזוב המותרות.

והוא שאמר ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם כי עיקר המצוה היא להיות לאות ולסימן כדי שיכרת ויסיר שאר הערלות ערלת און וערלת שפתים וערלת לב כמו שאמר ומלתם את ערלת לבבכם הכל להשיג שלמות המדות הקודם לשלמות השכל והמסבב אותו ושלמות שכל האדם היא עבודת השם ודעתו שהוא האלהים לבדו.

ועל זה סובבת התורה ולפי שהברית קודם לתורה קדימת זמן וקדימת סבה שהרי הוא סבת קיום התורה אמרו ז"ל שצריך להקדים ברית לתורה כי עיקר הכוונה במצוה ההיא הוא שימול האב את בנו לקבל עליו ברית השם להיות לו לאלהים ולהכניסו בברית ההוא כמו שבא והקימותי את בריתי ביני וביניך ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך

והוא שהצריכו ז"ל לברך את המילה גם כן ולומר להכניסו בבריתו של אברהם אבינו כי הכנסתו בברית היא מצוה בעצמה והיא הכוונה. ולפיכך כשאין האב שם ראוי שהמשתדל במצוה ההיא והוא הסנדקנס יברך הברכה ההיא שהרי הוא במקום האב או במקום ב"ד שהם זקוקים למצוה זאת ולכונת המצוה הנמשכת אליה

והוא הטעם בעצמו שהצריכו להזכיר בברכת מילת גרים ועבדים דם ברית ולהבדיל בין הקדש ובין החול והאומה המתדמה בנו ובתורתנו כשהם מטבילים ומשעמדים מכניסים המשועמד בברית אמונתם אבל המה המירו אות טוב ברע כי האות שלהם אינו אלא לשעתו והאות שלנו הוא בעצם הגוף ועומד מתמיד בו

ולפיכך היה סבת השלמות לזרע אברהם אבינו והוא שהשלים אותו בלמוד בנים לשמור דרך י"י כמו שאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך י"י לעשות צדקה ומשפט למען הביא י"י על אברהם את אשר דבר עליו ואשר דבר עליו הוא מה שאמר ומלכים ממך יצאו והם הם שראוי לאשר אותם בהתהלכם בדרכי האב אחריו כמו שאמר מתהלך בתמו צדיק אשרי בניו אחריו. רוצה לומר אחריו בכל צד והוא אחר שילך האב בדרך כל הארץ הם הולכים בתורת י"י לרדוף דרכי אביהם

ואז הם מאשרים אחריו ויחסו אליו בשלמות כמו שאמר הנביא ואתה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך זרע אברהם אוהבי לפי שיעקב הלך בדרך האבות הוא וכל זרעו באות הברית אשר כרת להם והוא שימול כל זכר בשר ערלתו

ודי אות ברית בזכרים לפי שהנקיבה היא לעזר הזכר ואל אישה תשוקתה והוא ימשל בה להנהיגה ולהדריכה בדרכיו ולעשות מעשה על פיו והיותה על הדרך הזה הוא גם כן סבה שהיא פטורה מכל מצות עשה שהזמן גרמא כי אלו היתה טרודה לעשות המצות בזמן היה הבעל בלא עזר בזמנים ההם והיתה קטטה נופלת ביניהם ותסור הממשלה המכוונת שהיא לתועלתו ולתועלתה ולפי הטעם הזה הספיק האות ההוא בזכרים

והאות ההוא כולל טובות הרבה כי הוא מועיל תועלת כללי לכל האומה להתקרב יחד הזרע כלו ולהעזר זה בזה ושלא להתערב בשאר האומות כמו שהתערבו הם

ולא נודעה זאת מזאת עד שאין ביניהם קירוב טבעי והוא סבת מלחמתם עד השמדם והשם בחסדו הגדול השאיר הקירוב בנו ושם האבות נקרא בנו ואף על פי שעוננו הדיחו אותנו מקצה השמים עד קצה השמים וכל העמים שאנו מפוזרים בתוכם בקשו להכחידנו מגוי עד שלא יזכר שם ישראל עוד עם כל זה אנחנו נקראים בשם יעקב בסבת האות הנתן לאבות.

וזה ברכה חשובה בעם כמו שאמר יעקב אבינו ויקרא בהם שמי ושם אבותי נמצא שאות הברית תועלת כללית והוא גם כן סיבת תועלת הסגולות כי הוא אות וסימן לדעת השם ולקבלו לאלוה וליחדו והוא המכוון בכלל התורה והאות גם כן סימן לקיום המין בלקיחת האשה דרך יראת שמים ודרך זהירות והוא המכוון בחפה והוא ג"כ סבה למנוע היתרונות בכל המעשים והוא המכוון במעשים טובים ולפיכך צוו רבותינו ז"ל לומר כשם שהכנסתיו לברית כן אכניסהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

רבי חסדאי קרשקש

אור ה', הקדמה

אחד היה אברהם אבינו ע"ה, אשר בזולת תורה קדמתו, בן שלש שנים מיום שעמד על דעתו, הכיר את בוראו, וקירב רבים לעבודתו. ברכות והודאות לשמו הגדול על כל אשר גמלנו, ורב טוב לבית ישראל. והנה להפלט חשיבותו נכרת עמו ברית במצוה אחת, והיא המילה, והיה די בה לגודל מעלתו. להיות החשוב לפי חשיבותו יהיה בו די לפעולות מעטות, לא יצטרך לפעולות רבות. כמו הענין בגלגל היומי עם יתר הגלגלים, כי הוא יהיה די בו בתנועה אחת להשיג שלמותו, שהיא השפעת טובו; ויתר הגלגלים להיותם למטה ממנו בחשיבות, יצטרכו לתנועות רבות.

ספר אור ה' - מאמר ב כלל ב - פרק ו

הפרק השישי:

נחקור בו בשלשה דרושים מתיחסים לפינה הזאת:

האחד, לפי שהונח, שההשגחה היותר שלמה שבמין האנושי, היא ההשגחה בכלל אומתנו; האם שם דבר מיוחד, זולת התורה הזאת, כולל באומה, יהיה בו יתרון השגחה, או אם אין שם דבר מיוחד. השני, אם יש יתרון השגחה במקום זולת מקום; לפי שכבר יראה מקצת כתובים ומקצת מאמרים לרז"ל שיש חלוף בזה במקומות. הדרוש השלישי, אם יש שם יתרון השגחה בזמן זולת זמן; לפי שכבר יראה גם כן קצת כתובים וקצת מאמרים לרז"ל שיש שם חילוף בזה בזמנים, ויראה דבר מתמיה מאוד, שיהיה חילוף ההשגחה כפי חילוף המקומות והזמנים:

אולם הדרוש הראשון, כבר יראה לפי הקבלה, שמצות המילה שניתנה לאברהם אבינו, והוא דבר מיוחד בכלל האומה, הוא ענין, נתלית בו חלק מההשגחה. וזה אמנם יראה ממטבע הברכה שתיקנו רז"ל. אמרו (שבת קלז, ב), "אשר קידש ידיד מבטן וכו' על כן בשכר זאת זאת אל חי חלקנו צורנו ציוה להציל ידידות זרע קודש שארנו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו". והוא מבואר, שההצלה מהאבדון ורדת שחת, הוא בעצמו ההשארות הנצחיי, שהוא חלק גדול מההשגחה. ולזה, מה שצריך לבאר, איך תתיחס המצוה הזאת להשגחה הזאת, כמו שיראה ממטבע הברכה. ואם היה שתתיחס, מה ראו על ככה לתקן בה ההצלה משחת, שהוא זכר העונש, ולא תיקנו בה זכר ההשארות שהוא השכר:

והנה בביאור שני אלו הענינים, צריך שנציע בקצרה מה שבא לרז"ל במאמר אחד (שבת קמו, א), "משבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא. ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן" וכו'. וביאור זה, כי לפי מה שיראה, שהיה חטא אדם וחווה מרי גדול בשרש הראשון, ובצור אשר ממנו חצב המין האנושי בכללו, הנה כבר הטיל בו זוהמא, והוא הרושם החזק מן הנטיה אל החומריות. ולזה היה מוכן המין בכללו אל ההפסד והאבדון. וכאשר היה מחסד עליון לשומנו שלמים בנתינת תורתו, הנה פסקה הזוהמא הזאת, כי בה מההערה די אל שיטה האדם אל השלמות, וכיניע תאוותיו,

וימית יצרו, כמו שיתבאר כל זה בכלל הזה במאמר הזה בגזירת הצור, ואמנם, כאשר זרחה שמשו של אברהם, שהיה בקצה המנגד ביחס אל אדם; וזה, שזה היה יציר כפיו של הקב"ה והיה מוכן תכלית ההכנה אל השלמות, מרה והפליג בעול; וזה נוצר בין עובדי ע"ז, והפליג באהבה, אשר היא תכלית השלמות האנושי, כמו שיבוא בגזירת הצור. הנה היה ראוי שיהיה שרש והתחלה אל המין הנבחר הזה. ולזה היה ראוי שיביאהו הש"י בברית חדש כדי להפסיק זוהמת בניו ונפשות ביתו, ושייחדו באות ברית קודש בכלי בעצמו שבאמצעותו ישלם קיום המין ונצחותו. ושיהיה הרושם הזה בכללם, כאילו הקריבו מדמם ומבשרם, מכלי תולדתם, אל השם. מצורף אל שבו רושם מההרחקה מהחומריות ומביטול התאוות, להיות התאוה הנשואה באבר ההוא, החזקה שבתאוות. ולזה הוא מבואר, שהמצוה היא ביחוד, היא להציל ידידות שארנו משחת, אשר היינו מוכנים אליו בסיבת החטא הראשון. ולזה ביארו ותיקנו זכר הצלת העונש, למה שרמזו בזה, שבזולת זאת המצוה, היינו מוכנים אליו:

וכבר יראה, שהכונה כולה בעקדה, היה גם כן יחוד ההנהגה האלהית אל האומה הזאת. וזה, שכבר יפלא, אחר שהיה היעוד הטוב לאברהם נתיחד ליצחק, באמרו (בראשית כא, יב), "כי יצחק יקרא לך זרע", איך היה מקום לצוואה הזאת? וכבר יחשב, שהיה ראוי שתקדם מצות העקדה ליעוד הזה, ושיחייב היעוד הזה ליצחק בזכות העקדה. אלא, שכאשר יעין בו יראה, שהיה מעשה העקדה מתיחס ליעוד הזה, ושהיה ראוי שיקדם לה היעוד הזה על כל פנים. וזה, כשבחר הש"י באברהם להיותו אב המון גויים, וביחוד שרש והתחלה לאומה הנבחרת לחלקו וחבל נחלתו, להיות מונהגים ממנו ביחוד, אשר בעבור זה נקראו "עם סגולה" מכל העמים אשר חלק השם להם שופטים כפי מערכות השמים ותנועותם; הנה קירבם כולם לעבודתו, והסירם מהנהגה הכוללת, בקורבן כולל כלל האומה, והוא מעשה העקדה. וזה, בהקריב לשם, יצחק בנו, שהיה בו היעוד. והוא, כאלו כבר הקריב לשם, יצחק וכל יוצאי ירכו, אשר במעשה הזה הוסרו מהנהגת זולתו, ונתיחדו להנהגתו יתברך. וכבר התבאר בחכמת משפטי הכוכבים, אפשרות אצילות השפעת כוכב באמצעות פעולת פועל, ואם לא היה בתולדת האיש, כמו שבא זה כלו בספר "הפרי" לתלמי. ולזה, כאשר גזרה החכמה האלהית ליחד האומה הזאת, חקרה וגם הכינה באמצעות המעשה הזה, לקבל הנהגתו ושתוסר מהנהגת זולתו, ואם לא היה בתולדתה להיות כן. ולזה תמצא שכשהקריב אברהם האיל תחת בנו, אשר שמהו כופר לבנו ותמורה, אמר, "ה' יראה". רצה בזה, שעם הפועל הזה היה ראוי שיהיה הש"י עצמו הרואה והמשגיח. ולזה נכתב בשם בן ד', שהוא השם המיוחד. וקודם המעשה הזה אמר, "אלהים יראה לו השם לעולה בני", הזכירו במילת אלהים, כי לא היה מוכן עדין כל כך להשגחה זאת המיוחדת. והנה יראה, שעקרות האמהות, גם כן היה מכוון לתכלית זה. כי בו ישלם היות האומה הזאת היוצאת מהן, התחלתה ושרשה ממנו יתברך ביחוד. ובוזה היו יותר מוכנים בהשגחה הזאת המיוחדת, המסכים עם התכלית בעקדה:

וכבר יראה, שהמעשה הזה, שהיה חסד לכל אומתנו יוצאי ירך יצחק, היה ראוי שישאר ממנו להם רושם, עם שבו עזר גדול להתמדת יחוד ההנהגה. ולזה יראה שהיתה הכונה בשני תמידין, תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים, שהם בעת חילוף הזמנים. להורות שזה כפרה לכל ישראל, להסירם מהנהגת המשרתים, וליחדם בהנהגת הש"י.

כאילו היו התמידין האלו תמורת כלל ישראל, ובהקריבם, יקרבו כללם לעבודת השם יתברך. ולזה היו בתמידין כבשים, שהם יוצאי ירך האיל, כמו שהאומה בכללה יוצאי ירך יצחק. ולזה היו באין מתרומת הלשכה, שהיתה מהצבור, כמו שבא זה במסכת שקלים:

והנה ידמה, שהכונה בתקיעת שופר של איל בראש השנה, שהוא יום הדין, לפי מה שבא בקבלה, היא זאת גם כן. להמליך עלינו מלכות רוכב שמים, ולהתיחדנו בהנהגתו. כמו שאמרו ז"ל (ר"ה טז, א), "אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות. מלכיות - כדי שתמליכוני עליכם; זכרונות - כדי שיעלה זכרוכם לפני לטובה; ובמה? בשופר". והנה זה מסכים מאוד עם מה שאמרנו, שהשופר, שהוא כלי הנהוג ביום הקמת המלוכה, כאמרו (מ"א א, לט), "ויתקעו בשופר ויאמרו כל העם יחי המלך", היה ראוי להיות ביום יחוד מלכות שמים, זכר לאיל יצחק הנאחז בסבך בקרניו. והוא מטבע האמת, שהוא עד לעצמו, ומסכים מכל צד לעצמו:

והנה התבאר בכאן, שכלל אומתנו, מלבד התיחדם בכלל התורה, יש שם יחודים, כמו מצות המילה וקצת מצוות אחרות, יתבארו עוד בכלל הששי בגזירת הצור, וביחוד העקדה, הנרשמת בתמידין, אשר בעבורן תהיה בהם יתרון ההשגחה ויחוד ההנהגה. וזהו מה שרצינו לבארו. והוא הדרוש הראשון:

מאמר ב כלל ו פרק ב

הפרק השני:

בביאור איך יתאמת שיתחייב התכלית הזה מזאת התורה....

ששית, בתת לנו זכירת הערות נפלאות, להקיץ לב נרדמים משנת איולתם תמיד....

ולהיותו עדין חוץ מעצמו, כיונה התורה לתת מעורר אחר, דבק בעצמו תמיד. והוא המילה, שקרב מדמה ומבשרה לשם, להורות שהוא לבדו ראוי להיות מעורר. ולזה, מה שאמרו במסכת (ברכות) [מנחות] (מג, ב), "כשנכנס דוד למרחץ נסתכל במילה שלו ואמר שירה. הדא הוא דכתיב למנצח על השמינית, על המילה שניתנה בשמיני":

מאמר ג חלק ב פרק ח

הדרוש השמיני אם תשאר נפש הנער שאינו חייב במצוות:

ולפי שהתבאר כמה שקדם, היות הנפש עצם שכלי מוכן, כבר יראה חיוב השארותה, איך שהיה מקטנות הגוף וגדלו. ולפי מה שדובר מהיות ההשארות לגמול העבודה, אם לא תשיג לעבד, כבר יראה מניעות השארותה. והיה ראוי שתשוב למקורה, כשאר חלקי החומר השבים ליסודותם, ולא תשיג השארות בעצמה, כמו שהעירונו על זה בכלל השני מהמאמר השלישי:

אלא שלפי מה שקיבלו רז"ל, משתחיל לפקוח עין שכלו - והוא שרמזו (סנהדרין קי, ב) "משידע לומר אמן", והוא כאילו אמרו "קטן היודע למי מברכין", למה שהמילה

הזאת מדרכה לענותה אחר הברכה, ולזה היה כאילו אמרו משידע לקבל הברכה ולענות אחריה - יזכה להשארות. וזה גם כן באמצעות זכות המילה והכנסו בבריתו של אברהם אבינו:

ספר העיקרים

מאמר רביעי פרק מה

ברית יאמר על איזה קיום או שבועה ודבר קיים הנעשה בין שני כורתי ברית לקשר האהבה בין שניהם ויעשו להם איזה אות שיהיה קיומו מורה על הברית כמו העד המעיד על הדבר אמר לבן ליעקב ועתה לכה נכרתה ברית אני ואתה והיה לעד ביני ובינך (בראשית ל"א) ועשה גל אבנים ואמר הגל הזה עד...

וסמך אל זה ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת כי אחר שגלה לו הגזרה הנגזרת עליו אם על צד העונש ואם מצד המערכת כפי דעת קצת החכמים הבטיחו להיות בעוזריו ולהציל את זרעו מכף כל הקמים עליהם וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (מגילה דף ל"ב ע"א) כי במראה ההיא נרמז לאברהם אבינו שעבוד כל המלכויות העתיד לבוא על ישראל וזה ראוי לפי ענין הברית שיגלה לו כל מה שעתיד לבא על זרעו וכריתת הברית עמו שיהיה עמו בצרה ויצטער בצעריו כמו שהגוף האחד יצטער כלו בצער אבר אחד ממנו על דרך שאמרו רבותינו ז"ל (מגילה דף כ"ט ע"א) שהשכינה מצטערת בצערן של ישראל שנאמר עמו אנכי בצרה (תהלים צ"א) וזה כדרך שהאוב מצטער לצרת אוהבו שנכנס עמו בברית:

ובעבור שהיה אפשר שלא יהיה זרע אברהם באופן מהשלמות שיהיו ראויים אל שתדבק בהם ההשגחה האלהית תמיד מצד הברית הזו גזרה החכמה העליונה לכרות ברית מתמיד עם אברהם ועם זרעו שיהיו הם עמו וחבל נחלתו ויהיה הוא להם לאלהים תמיד ולזה תמצא כי במראה שהיתה אחר מראת בין הבתרים מיד נצטוה על המילה הוא וכל זרעו אחריו וזכר בה בפירוש שהיא אות ברית בין הש"י ובין זרע אברהם אמר והקימותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם וגו' (בראשית ו') הרי שבאר שלכך נצטווה על המילה להיות אות ברית על הקשר והדבוק בין הש"י וזרע אברהם המחזיקים בבריתו ולזה בהיות האות ההוא מתמיד באומה הוא ראייה על הקשר האלהי שנשאר בנו:

וזהו שתקנו אנשי כנסת הגדולה במטבע ברכת המילה וצאצאיו חתם באות ברית קדש ובארו בה תועלת הברית הזו שהוא להנצל מדינה של גיהנם שהוא באר שחת כמו שנזכר בה בפירוש על כן בשכר זאת אל חי חלקנו צורנו צוה להציל ידידות שארנו משחת ובאר הטעם כי זה הוא למען בריתו אשר שם בכשרנו ואין הצלת השחת במקום הזה על המיתה כי הערלים והמולים שוים בה אבל הוא נאמר בלא ספק על עונש גיהנם:

וכן אמרו רז"ל במדרש כי אברהם אבינו יושב על פתח גיהנום כדי להציל את המולים

מלהכנס שם. ובעבור זה כל זמן שנראה אות הברית הזו קיים באומה אף אם נראה תוקף הצרות עוברות עלינו תמיד לא בעבור זה נתיאש מן הגאולה כי אנחנו היום דומים לחולה שהוא קרוב למות וכל האנשים אומרים עליו שאין בו כח לחיות כי כל עוד שנראה בו דבר מן החיות נשאר לא נתיאש שלא יהיה מחולי זה וכן אף אם כל האומות אומרות עלינו שאנחנו באפס תקוה ושאבדה תקותנו נגזרנו לנו הנה כאשר נראה אות הברית הזו נשאר ומתמיד בנו המורה על הקשר שיש בין הענין האלהי ובין האומה נדע בודאי שעדין יש בנו כח לחיות ושעל ידי הקשר הזה תשוב האומה לקדמותה ולאיתנה ולהדבק בענין האלהית כאשר היתה בחזון בתחלה:

אברבנאל

אברבנאל על התורה בראשית פרק י"ז

שאלה הי"ג: מה טעם מצות המילה אחרי שכל הפעולות האלהית הן נמשכות מחכמת השם ויש להן תכלית ידוע ומוגבל בהכרח וכמו שביאר הרב המורה פכ"ג ח"ג ובמילה איני רואה תקון המדות ולא יושר הדעות:

השאלה הי"ד: אם היה שהמילה שלמות והערלה דבר מאוס מלפניו ית' כמ"ש רבי אלעזר בן עזריה (נדריים ל"א) מאוסה הערלה וכו' למה זה לא צוה בה אדם הראשון שהיה יציר כפיו של הקב"ה או למה נולד האדם ערל ולא נולד כמו הב"ח שבתולדתם אין להם ערלה:

השאלה ה"ט: בהכפל פסוקים שבאו במצות המילה שראשונה אמר המול לכם כל זכר ואמר ובן שמונת ימים ימול לכם ואמר עוד ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית. ואמר והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם:

...

השאלה הי"ו: בעונש שיעד ית' לבלתי נמול שהוא הכרת כי הנה העונש ראוי שיהיה מתיחס אל החטא ואיך יתיחס הכרת שהוא אברון הנפש לדעת הרמב"ם בספר המדע עם המילה שהיא אות ברית אף שהתורה לא נתנה עונש אלא על העובר על מצות לא תעשה שעשה עבירה בידיו אבל מי שלא נמול לא עשה פועל רע אבל חדל לעשות הטוב בהיותו יושב ובטל ולמה אם כן יענש עליו עונש חמור ככרת והנני מפרש פסוקי הפרשה באופן יתרו השאלות האלה כלם:

ויהי אברם בן תשעים שנה וגו'. עד אני הנה בריתי אתך. הנראה לי בפ"י הפרשה הוא כי אחרי היות אברהם במעמד בין הבתרים והבטיחו השם שם בנתנית הזרע והאמין אליה הנה שנימשך אחרי הולדת ישמעאל חשב אברהם שהוא היה זרעו אשר יירש את הארץ ובעבור זה ראה ית' לדבר אתו ולצוותו על המילה כדי להודיע שזה הפועל ראוי שיוקדם ללידת הזרע הקדוש ושילד בקדושה ובטהרה.

ולכן בא יעוד לידת יצחק והיותו משרה מדובק למצות המילה להיותה הכנה גדולה אליו וכאלו בזה הודיעו שישמעאל למה שלא היה הפרי המשובח והנבחר שבמינו נולד קודם הברית כנובלת אבל יצחק לא היה הרצון האלהי שיהיה נולד כי אם באבר מקודש ולשם מצוה ומאם טהורה וקדושה לא מהגר המצרית. ולפי שהיה ענין המילה קשה מאד כפי זקנת אברהם וחולשתו ראה ית' להביא עליו רות נבואתו ולדבר לו דברים סתומים כדי שאברהם יבקש עליהם הפירוש כדרך בני אדם שהדבר הקשה ישאלו אותו בקוצר ואח"כ ברצות השומע ירבו עליו דברים וכמו שזכרתי למעלה.

ומפני זה הקדים הכתוב ויהי אברם בן תשעים ותשע שנה להגיד שהיה אברהם כפי שניו כלי מוכן לדבר הזה כי הוא היה קרוב למאה שנה להיותו כל כך זקן היה זר בחקו הולדת בנים כי זרע הזקן כמו שכתב הראב"ע הוא קר על כן לא יוליד וכמו שהוא אמר אח"כ הלבן מאה יולד כ"ש בהחלישו האבר המוליד בכרות ממנו הערלה שנולדה בו

ומפני זה דבר לו ית' לאברהם ענין המילה ברמיזות באמרו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים ר"ל במצוה אשר אני עתיד לצוות אותך אולי יהיה בעיניך שני ספקות הא' שאתה זקן וחלש להוליד כ"ש אם תחלש האבר המוליד בדם ברייתך ולהשיב על זה אמר אני אל שדי כלומר הממני יפלא כל דבר אני אל שדי בכחי לתת לך כח להוליד בנים עם כל הזקנה וחולשת הברית.

והספק הב' הוא שאולי יאמר אברהם שאם יחתוך קצת בשרו אשר נולד עמו יהיה חסר וישאר בעל מום ולהשיב לזה אמר התהלך לפני והיה תמים ר"ל עשה מצותי יהיה מה שיהיה ותהיה בזה שלם ותמים כי אין השלמות האנושי נתלה כי אם בעשות רצוני. ואין האדם שלם או תסר כי אם בשמרו או עברו על מצותי ולכן התהלך לפני כעבד נאמן לפני רבו כאלו עיני ולבי תמיד עליך ובוזה תהיה תמים ושלם.

ואפשר לפרש התהלך לפני שיהיה אברהם משל ודוגמא לכל השלמים ולכן יהיה הולך לפני האל ית' קורא לפניו בשם ה' ככרוזא הקורא לפני האדון. ואין התהלך לפני כמו את האלהים התהלך נח כי מלת לפני יורה על היותו תמיד נוכח השם דבק בו. אבל את האלהים התהלך נח הוא שהיה נמשך לדעתו ורצונו יתברך לא שהיה תמיד לפניו והודיעו ית' במה יהיו הענינים האלו אשר אמר לו ברמיזותיו והוא אמרו ואתנה בריתי ביני וביניך שהוא ענין המילה שיזכור על זה.

ואחרי אותו ברי' ארבה אותך במאד מאד לרמוז שיצחק יהיה נולד אחרי כאלו אמר הלא ראית שאחר שנולד ישמעאל עברו י"ג שנים ולא הולדת מהגר עוד בהיותה בחורה הגונה ומוכנת לתולדת אמנם אחרי כרות הברית לא יהיה כן כי אז ארבה אותך במאד מאד...

(ט) ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור וגו'. עד ויאמר אלהים לאברהם אבל שרי אשתך. אחרי שהודיע ית' לאברהם מה שיהיה מוטל עליו לעשות מכח הברית שכת עמו בין הבתרים. זכר עתה מה שיהיה מוטל על אברהם וזרעו לעשות לשיתקיימו בהם היעודים ההמה כי הנה היעודים האלהיים הם על תנאי ולא יקיימו כי אם בהכנת המקבלים ולזה באה בכאן אמירה מחודשת ויאמר אלהים לאברהם ואתה את בריתי תשמור והותרה בזה השאלה הי"א כי עם היות הנבואה כלה מדובקת בא התחלפות האמירות כפי חלוף הדרושים כי כאשר הודיעו מה שנתחייב ית' לעשות מכח הברית אמר וידבר אתו אלהים לאמר אני הנה בריתי אתך.

וכאשר רצה להודיעו מה שיהיה מוטל על אברהם ועל זרעו לעשות אמר ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור ורצה לומר אחרי שנתחייבתי לך מן הדין הוא שאתה גם כן תתחייב לי ותשמור בריתי אתה וזרעך אחריך לדורותם ר"ל שזרעך יעשו זה כמוך בכל הדורות שיהיו וביאר מהו הברית אשר יעשו אברהם וזרעו וזהו המילה וזהו זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך וגו'

ועיין אמרו ביני וביניכם וכן אמר למעלה ואתנה בריתי ביני וביניך לפי שעד עתה במה שנתחייב האל לאברהם לא אמר ביני וביניך לפי שלא היה שם דבר מוטל על אברהם אבל עתה על המילה שיהיה אברהם כבר מחויב במוטל עליו היה הברית מצטרף ומתהפך בשווי בין שניהם הקב"ה חייב כביכול לדבק השגחתו ושכינתו באברהם

וזרעו ואברהם וזרעו חייבים להיות ברית השם בבשרם וזהו ביני וביניך.

אברהם אבינו ידע מקום המילה בברירות הנבואה וטעמו

וכבר חקרו החכמים איך ידע אברהם מאיזה מקום נמול ור' תנחומא אמר מסברא נאמר ערל זכר וכי יש ערל נקבה אלא ממקום שניכר אם הוא זכר או נקבה ובגמרא שבת מנין למילה שהיא מאותו מקום נאמר כאן ערלתו ונאמר להלן וערלתם ערלתו את פריו מה להלן מקום שעושה פרי אף כאן מקום שעושה פרי והראב"ע והרמב"ן ע"ד הפשט כתבו בו טעמים ודבריהם כלם טובים ונכוחים.

אבל תשובת השאלה הזאת היא אצלי ממה שיקל לפי שהדברים שהיו הנביאים רואים במראה הנבואה ממה שהיה מצוה אותם הש"י שיעשו היו כ"כ מבוארים ומפורשים להם לפי שלא נשאר להם ספק כלל וכן כאשר הקב"ה הראה לאברהם בנבואתו את המעשה אשר יעשון אין ספק שראה מפורש המקום אשר ימול ממנו.

גם כי כבר ביאר לו שהיתה המצוה הזאת באבר ההולדה כדי שהבנים אשר יולידו זכרים ונקבות כלם יהיו נולדים בקדושה ובטהרה כאלו נולדו לעבודת השם אחרי אשר האבר אשר הולידים הוא מקודש לשמו ולכן הונח החותם ההוא על הפתח כמו שיונח חותם המלך על פתח הבית להורות שכל מה שהוא בבית הוא מהמלך ושלא יצא משם דבר אלא במצותו.

מצורף שהסרת הערלה היא תחליש כח האבר ויתמעט הפועל הבהמי.

ומזה יתבאר שהנשים יהיו נושעות באותו ברית זכרים לפי שנולדו באותה קדושה כי קדושת אותו האבר אינו להושיע לנמול כ"א שיתקדש להוליד בנים לעבודת האל וזה יכלול לזכרים ולנקבות שכלם נולדו באותה קדושה.

הנה א"כ הברית הזו נכרת עם אברהם ועם כל זרעו ועם היות שהיונן הנולד אינו בר דעת ולא בחירי באותו מעשה הנה אביו והוריו מחוייבים להכניסו בברית ואם לא הכניסוהו הוא בהיותו ברשותו חייב להמול ומזה הצד היה הברית נכרת עם כל זרע אברהם בכלל ובפרט. והותרה בזה השאלה הי"ב.

ובאמרו ונמלתם את בשר ערלתכם נראה לי שאינה מצוה אלא הודעה כי בפסוק שלמעלה באמרו המול לכם כל זכר צוה על המילה ובאמרו ונמלתם הוא הודעת מה שימשך מזה כאמרו ואם תעשו זה ימשך לכם שתי תועלות גדולים.

הא' ונמלתם את ערלתכם ר"ל שתהיו בזה מרוחקים מאותו הפועל המגונה כי תהיו נמולים מאותה ערלה שהוא כמותר באבר ההולדה וכלי לתענוג היותר בהמי שבאדם והוא הפחות הכרחי לשלמות כי הכלי ההוא אינה צריך לשמיר' האיש כי אם לשמירת המין שאינו לאד' במה שהוא אדם אלא במה שהוא ב"ח הנה א"כ הערלה היא דבר נמאס מאשר יביא האדם בפועל המגונה ההוא יותר מדאי ועל זה אמר ונמלתם את בשר ערלתכם.

והתועלת הב' הוא אמרו והיתה לאות ברית ביני וביניכם ר"ל שתהיו כלכם חתומים

בחותרם מלכו של עולם וכל רואיהם יכירו כי אתם זרע ברכ' ה' כי כמו שהאנשים רועי צאן ובקר יעשו אתו סימן בצאנם ובבקרם לשיהיו בכל מקום נכרים שהם שלו כך רועה ישראל ית' רצה להתוות אות בצאן מרעיתו ועל זה אמר והיה לאות ביני וביניכם ואלה הם שני הטעמים שזכר הרב המורה.

ואין קושי מאשר קראהו אות ברית בהיות שכבר קראו ברית לפי שבעשותו אותו הוא ברית ואחר עשייתו הוא אות ברית ר"ל אות שיש בו ברית לאלהים הנה התבאר טעם מצות המילה ושלחיותה מדריכה האדם אל שלימותו ומצילתו מדרת שחת אמרו במדרש (ערובין ד' י"ט) שאברהם יושב אפתחה דגהנים ואינו מניח שום בר ישראל מהול לדרת שמה והותרה השאלה הי"ג.

אדם הראשון לא הוצרך למצוות מילה

והנה לא נצטווה אדם הראשון במצות המילה לפי שאדם בתולדתו היה בלתי נוטה אל המפורסמות ואל התאוות הגשמיות והיה נמשך אחר שכלו להיותו יציר כפיו של הקב"ה לכן לא היה מזיקה בו הערלה ולא נצטווה להמול וזהו מה שאז"ל שנולד מהול. אבל אכלו מעץ הדעת טוב רוע ונטותו לתאוות הגשמיות כל בני דורו נשאר כלם ערלים בתאותיהם עד שבא אברהם שלשלמותו צווה בהם.

ומפני זה אומר אני שצוה הקב"ה את אברהם במצות המילה כדי לתקן את אשר עוות אדם הראשון כי הוא באכלו מעץ הדעת נטה לתאות המשגל יותר מהראוי כמו שפירשתי שם ואברהם צווה במצוה כדי להרחיק אותה נטיה מותרית שעשה אדם אביו והיה שכרו כנגד עונש אדם כי אדם גורש מג"ע של מטה ואברהם זכה הוא וכל זרעו בג"ע שלמעלה. וכבר כתב הר"ן שהנה נבראת הערלה באדם לתת מקום למצוה שנצטווה אברהם אחר כן ושמפני זה נבראו הבהמות מזולת זה התוספת.

ואפשר לומר בזה עוד שהיה מותר הערלה באדם מכח הב"ח סימן ואות להיות המין האנושי מבין שאר הב"ח רודף אחר המותרות אם במאכל ובמשתה וקנין הממון ועוד במשגל. אמנם שאר ב"ח הם מספקים בהכרח לחיותם ובמשגל ההכרחי להולדה ולזה אינם מזדווגים לשום נקבה מעוברת גם היא לא תקבלם להיותו מותר אל הטבע ולכן נבראו מבלי מותר הערלה סימן להיותם מסתפקים בהכרחי מבלי מותר והותרה בזה השאלה הי"ד.

טעמי זמן המילה

ואחר זה מודיע ית' הזמן אשר יעשה הברית כי אחרי שצוהו במצוה צוה ג"כ בזמן עשייתו והוא אמרו ובן שמונה ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם ר"ל עתה בתחלת המצוה תהיו נמולים כל א' לפי שניו אבל לדורות ימול כל זכר ביום הח' לתולדתו והיה זה לפי שאז ראוי שיקרא הנולד וולד ואינו מכלל נפל.

ומלבד זה כבר זכר הרב המורה כמה החכימה החכמה האלהית במה שצוהה שימולו בן שמונת ומים לפי שבהיותם גדולים ירגישו יותר בכאב ואולי ימאנו מקבל הברית גם

שמפני רכות עורם אז לא ירגישו מאד בכאב המילה ויתרפאו יותר מהרה מהגדולים.

ואמנם אמרו עוד יליד בית ומקנת כסף מכל בן נכר וגו' אין ראוי שיפורש שיחזור למעלה למ"ש וכן ח' ימים ימול לכם אבל הוא מחובר למטה לפסוק של אחריו כי אחרי שצוה שכל זרע אברהם ימול בן ח' ימים לדורותם בא לתת משפט בילידי בית בני השפחות הנכריות ועליהם אמר הפסוק שאחריו המול ימול ר"ל שימול אותם כאשר יקנם או כאשר יולדו ויהיה א"כ גזרת הכתוב בהמול ימול עם היות סוף פסוק ביניהם כי רבים כן בכתוב.

ולפי שלא יאמר אברהם למה ימולו בני הנכר כבניו הוצרך לתת סבה על זה באמרו יליד ביתך ומקנת כסףך ר"ל אע"פ שהם נכרים מאחר שהם יליד ביתך ומקנת כסףך ראוי שיהיו נמולים ולא יהיו ערלים כי מדרך השלם שישלים כל הקרוב אליו ומפני זה אמר כאן כסףך בכנוי אבל בפסוק של מעלה לא אמר יליד בית ומקנת כסף בלי כנוי לפי שבא הפסוק השני הזה לתת טעם על הראשון. הנה התבאר מזה שאין כפל בפסוקי הפרשה והותרו בזה השאלות הט"ו וי"ו.

טעם האות בבשר עצמו

ואמרו והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם אינו מותר וכפל אבל ענינו אצלי בעבור שצוה למעלה ראשונה בזרע אברהם שיהיה להם הברית הזה לעולמי עד. ואחר זה צוה על מילת העבדים יליד בית ומקנת כסף ואמר והיתה בריתי בבשרכם ליחד לאברהם ולזרעו ברית ה' וקדושתו בבשרם להתקיים בהם היעודים האלהים.

ואפשר שרמז בזה ג"כ למ"ש חז"ל במדרש תהלים למנצח על השמיני' על המילה שנתנה בשמיני כשנכנס דוד למרחץ וראה עצמו ערום מן המצות נצטער מיד נסתכל במילתו ואמ' שירה. כי הנה רצו לתת טעם למה הונחת המצו' מאיסו' שטוף המשגל ורדיפתו בבשר האדם ולא הספיק שיהי' האות לזה בכגדו כאלו תאמר בטליתו ובתפליו ובמזוזות ביתו.

ואמרו שהיתה הסבה בזה שאם היה האות בבגד כבר יפשיטהו האדם ואם בבית כבר יצא ממנו כדוד במרחץ מבלי אות ברית קדש על כן צוה במילה כדי שלא ימצא האדם מבלי אותו ועל זה אמר והיתה בריתי בבשרכם.

טעם עונש כרת על המילה

ואמנם אמרו וערל זכר אשר לא ימול וגו' לא אמרו על הנכרים אלא על בני אברהם ולכן נסמך לאמרו (בראשית י"ז ג') והיתה בריתי בבשרכם כי כאשר לא ימול אדם מזרע אברהם תהיה נפשו נכרתת מעמיה והם השכלים הנבדלי' ושאר הנפשות הזכות והטהורות שהן מטבעה והיה זה לפי שהעונש במצוה הוא כפי מה שתרמוז המצוה ולזה היה עונש המחלל את השבת בסקילה בעבור שהוא כופר בפנת חדוש העולם שתור' עליו השבת והוא כולל כל התורה ונסיה וכמו שאמרו ששקולה שבת כנגד כל התורה.

שילש עשרה בריתות - מקורות לימוד לברית מילה

כן המפר ברית המילה כיון שהוא עדות על היות הנמול מיוחד להנהגה האלהית והוא הוציא עצמו מן הכלל כפר בעקר כי אחרי שלא רצה להתחבר אל עמו בברית ולהכנס עמהם בדבוק האלהי והנהגתו אין ראוי שלעולם הבא יכנס עמהם במחיצתם ולא שיקבל משכרם.

וכן אמרו במשנה (פרקי אבות פרק ג') והמפר בריתו של אברהם אבינו אין לו חלק לעולם הבא ואמרו ג"כ שאין נמול יורש גהינם ולכן תקנו לומר בברכת המילה על כן בשכר זו אל חי חלקנו צורנו צוה להציל ידידות זרע קדש משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו וכו' ועל זה אמר הכתוב את בריתי הפר והותרה בזה השאלה הי"ז:

עקידת יצחק

שער יח

ידבר מתכלית זה המציאות אשר נבוכו בו רבים ותועלת המילה אשר בה נשלמה הבריא' האנושית:

ויהי אברם בן תשעים ותשע שנה:

רבי אלעזר בן עזריה אמר מאוסה ערלה שנתננו בה רשעים שנאמר כי כל הגוים ערלים (ירמיהו כ'), ואוסר והיה הפלשתי הערל הזה (שמואל א י"ז). ואומר פן תעלוזנה בנות הערלים (שם ב' א') ר' ישמעאל אומר גדולה מילה שי"ג בריתות נכרתו עליה. ר' יוסי אומר גדולה מילה שהיא דוחה שבת החמורה. ר' נחמיה אומר גדולה מילה שדוחה את הנגעים. ר' יושע אומר גדולה מילה שלא נתלה לו למשה עליה אפי' שעה אחת. רבי מאיר אומר גדולה מילה שכר המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל שנאמר התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני ובניך דבר אחר גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיהו ל"ג). רבי שמעון אומר גדולה מילה שהיא שקולה כנגד כל המצות שבתורה שנאמר (שמות כ"ד) הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה (נדרים ל"ד).

השלמות הדעת מהפילוסופים שיבקשו תכלית אחרונה לכל זאת המציאות ואין להפלא עליהם כי הוא הנכסף אצל הכל. אמנם בעיני יפלא במה שהשתדל הרב המורה לבטל זאת הבקשה בין לדעת האומרים בקדמות ובין לדעתנו אנחנו המאמינים בחדוש. כי הנה ארסטו וסיעתו כולם האומרים בקדמות הם המשתדלים לבקש סבה תכליתית לכל נמצא טבעי וזה כל פרי פילוסופותם. ואיך יתכן שכלל המציאות לא תהי' לו סבה גדולה ומעולה על כלן תהיה מדרגתה אצל שאר התכליות כמדרגת הכלל אצל החלקים. והנה קיצורם מהשגה או לאותם מהסכימם עליה לא ימנעו מציאותה ההכרחי יהי' טבע ההויה עצמה היותה על המציאות היותר משובח שאפשר או סבה אחרת זולתה. וכ"ש אצלנו המאמינים בחדוש העולם אחר שלא הי' כי זה מה שמחייב שהי' החדוש ההוא בכוונה. ואמנם הכוונה תחייב המצא שם התכלית אשר בעבורו יפעל כמו שהניח הוא שם פ' י"ג ח"ג בתחלת דבריו שחויב ג"כ בתכלית החיוב שתמצא שם סבה נפלא' בגללה עשה בלי ספק ואין לנו לפסוק השאל' במה שנאמר בכל דבר כך רצה האל ית' כי העמיד' בזה תהי' נאותה בכמו זה הגוון בזה הפרח או זאת התמונה בזה הב"ח או זה העלה ארוך וזה עגול וכיוצא אבל בתכלית המציאות כלו לא די בשיהי' ידוע אצלו ית' אלא שיהא ידוע ומפורסם או לפחות נודע אחר ההתבוננות ומהתימ' עוד ממה שערך עצמו לבא בעקיפין על האומרים שתכלית המציאות בכללו הוא מין האדם לבדו לעבוד את הש"י ושכל מה שנעשה אמנם נעשה בגללו כמו שיובן מהרבה מהכתובים ואמר שירא' טעותם במה שישאל להם אם הבורא יכול להמציא זה האדם מבלי אלו ההצעות כלם או א"א שימצא אלא אחריהם ושאחר שהמחוייב שנאמר שהוא יכול להמציאו זולתם הנה תשאר השאל' בתכלית אלו הנמצאות כלם אחר שלא חוייבו למציאות האדם. וגם כי נאמר שחוייבו כלם להמצא בעבור האדם והאדם לעבוד הש"י עדין נשאר לשאל מה בצע כי נעבוד

את ה' ולמה נהיה על זה המציאות עד שנשיב בהכרח כך רצה האל ית'. וזה שהראוי להאמין זה בכל הנמצאות שכלן מכוונות לעצמן כמו שעלה ברצונו מבלי שנחשוב שהיו בעבור האדם ורצה להעזר מאומרם אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך כי מי יאמר לך מה תפעל ואם יצדק מה יתן לך (בתפילת נעילה) לומר שאפילו במציאות האדם לא ידעו סבה אלא שכך רצה ואין מי יאמר לו מה תפעל. והנה באמת כל זה הוא תואנה ועלילות דברים להעמיד סברתו ודעתו הגוזרת בפחיתות האדם ושפל מדרגתו אצל הנמצאות כמו שנתפרסם מדבריו ומהנמשכים אחריו בהרבה מקומות. וזה כי אנחנו נאמין כי האל ית' יכול לברוא האדם בלי שמים וכוכבים ובלא אלו הצמחים והב"ח אבל לא תהיה מציאותו כל כך נאה ומשובח כמו שהוא על האופן שנברא והוא ית' ראה להמציאו במציאות היותר שלם ומשובח כמו שברא את האדם בשתי עינים ובשתי אזנים ובשתי זרועות ושתי ידיים אצבעותיהם חמש וחמש ואין ספק שיכול לברוא אותו בצדדים רבים מתחלפים אבל בראו על הצד היותר משובח וכן כל הנמצאות כלן. וכבר זכר זה החכם באלהיות והאריך בו לכף היד ממש כמו שכתבנו בפירוש בינה עולמות ומחריבן בשער הג' ואין ספק שהגרמים השמימיים נבראו לשמש בזה העולם כמו שנראה מהכתובים וכבר באה ההודאה מבעל הדין בחלק גדול מהטענה יוכרח בעדו להודות בכללה כמו שהוכחנו עליו הוכחה גמורה בשער ד' המיוחד אליו ואין טענה זו מספקת לעצמה וכ"ש לתלות בה המניעה מבקש התכלית למה שא"א זולתה. וממה שראוי להפלא עוד הפלא והוא כי במעט התבוננות נמצא כי לא מראש בסתר נדבר מזה התכלית כי באמת לפי ראות עיני כל בעל דת כל התורה כלה גם הנביאים והכתובים פה אחד דברו בו ולא בזולת ויתבאר זה בשנניח תחלה משל נאות אל הענין:

הנה היה מלך גדול וחכם ומשל ממשל רב ויהי בונה עיר גדולה לשם ותהלה ויבן מגדל בתוכה וארמון על משפטו גדול למראה לכבוד ולתפארת על גפי מרומי קרת ויקח את בנו בכורו ויתן לו אשה בת מלך פנימה ויבאם אל תוך הארמון הלז ויתנהו להם במתנה וייחדו להם לבית מושב ודירה וישבו שם ימים רבים ואחר בא מלך עריץ ולקח מידי הבן ההוא הארמון פעמים והנה המלך הגדול ברוב כחו השיבו לו והעמיד את בנו על כנו עד שחזק יד המלך העריץ על הבן והשליכו ממנו ושרוף את הארמון באש ויחר אף המלך הגדול ההוא על הדבר וישבע בחיי ראשו שלא ישב על כסא ממלכתו עד נקמו את נקמתו והשיב את הארמון לבנו כמשפטו הראשון. ועתה ראה אם נשאל על הסבה אשר בעבורה בנה המלך זאת המדינה הגדולה הוא מפורסם לכל שהיה דירת הבן ההוא ושיבתו בארמון המפואר ההוא שבנה. וכן הענין בלי ספק בבריאת העולם כי הנה התורה האלהית בתחלתה העידה בפיה בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ ואחר ספרה מבריאת האדם והמשך דורותיו ועד נח ומנח ועד אברהם והמשך הספור ליצחק וליעקב בנו בכורו ואיך הוא ובניו ירדו מצרים ולא וזה ידו ית' מתוך ידם עד שהוציאם ממצרים והביאם אל הר סיני וזווגם שם כלה נאה וחסודה זאת התורה ויעד להכניסם לארמון ארץ ישראל צבי היא לכל הארצות ולא עזבם עד שהושיבם שם בכח גדול וביד חזקה ויהיו שם בהשקט ובבטחה כמה שנים ואח"כ קם עליהם מלך בבל והוציאם משם והוא החזירם וכמה מלכים נתקוממו להשחיתם ויצילם מידם עד שבא טיטוס באחרונה ולקח הארמון מידם ופזרם וגרשם לארבע רוחות העולם. והנה האל יתברך אחר כלות חמתו במ נשבע שלא יהא השם

שלם ולא הכסא שלם (תנחומא כי תצא) עד יקום גוי אויביו ועד תשוב הארץ לחזקת בעליה. וזה ולא אחר הוא ענין כל הנבואות העוברות וההיות והעתידות ולא נמצא בהם עסק אחר מראשן ועד סופן. והנה מכח זה המשל הרשום בכתב אמת שאי אפשר להכחישו נכיר ונדע לא לבד מה שאמר שהעולם נמצא בעבור מין האדם אבל שהכל נברא ונמצא בעבור זאת האומה שעסקי הנבואות כלם נתייחדו אצלה לבדה או בזולתה בעבורה ועל כן צדק מאמר האומר שנברא בעבור האדם כשנצרך אליו מ"ש ז"ל ישראל קרויין אדם (ב"מ קי"ד:) כי ודאי זה כל האדם הנבחר לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו ושכל מה שנעשה אמנם נעשה בגללו:

האמנה שאם נחזור לשאל ומה תכלית לו יתברך שימציא זה האדם לעבדו ואם יצדק מה יתן לו והלא הוא מספיק בעצמו שאז תהיה התשובה שכן עלה ברצון חכמתו לא מפני צרכו אלא מצד חסידותו וגדולת נדבתו אשר רצה להמציא מצואים שישתלמו בהכרת מציאותו ועוצם פלאיו אשר יודו לשמו ולזכר קדשו אלא שכבר יאמר עליהם קצת צורך על דרך ההעברה בכחינת השלמתם בהן מצד חסידותו וכמו שאמרו ז"ל בפרק קנין תורה (אבות פ"ו משנה ט') ה' קנינים קנה הקב"ה בעולמו. תורה קנין אחד, שמים וארץ, אברהם, וישראל, בית המקדש, והלא כבר נאמר מנאה הארץ קנייניך (תהלים ק"ד). ומה נשתנו אלו מאלו ואם תאמר לפי שנזכר בהם לשון קנין הדרא קושיא לכתובים המזכירים ועוד שבשמים וארץ ובאברהם לא הזכירו שם קנין ובישראל זכרו קנין והוצרכו לכתוב אחר. וכבר נבוכו המפרשים בענינם אלא שהכוונה להם ז"ל שאלו הה' קנינים קנאם הקב"ה להשלים בהם מדת חסידות ונדבת חכמתו בעולמו והיו ראיות הכתובים להורית שנברא כל א' מהם כדי להיות לו ולצורך כוונתו זאת. רצוני להיות כלי אומנותו בידו לקיים אמתת מציאותו ולפרסם שמו הגדול כי הוא תכלית חסידותו עמהם וזה נתבאר בתורה שנא' ה' קנינו כו' (משלי ח'). כי להיות מציאות מראש קדם מפעליו יורה שקנאה לעצמו ולשעשועיו כי הוא המורה על אמיתתו וגדולת מעשיו ועוצם מדותיו ושמים וארץ להיותם כסאו והדום רגליו יורו שהם שלו ולצורכו כי הם מורים על גדולת יושב על הכסא דכתיב השמים מספרים כבוד אל כו' (תהלים י"ט). ואברהם גם הוא ודאי היה כהן לאל עליון ללמד בהם דעת את העם כמ"ש אצטגנינות גדולה היתה בלבו כו'. מרגלית טובה היתה תלויה בצוארו כו'. (ב"ב ט"ז:) כמו שכתבנו בשער ד'. ומהידוע שזאת היא הוראה למ"ד לאל עליון (בראשית י"ד) בלי ספק. וישראל הם היו מלומדי אביהם זה ראשונה ועל ידם נתפשטה ההכרה בעולם ולזה אמר שקנאם לעצמו אמנם להשלים במ חפצו ורצונו דכתיב לקדושים כו' ואדירי כל חפצי במ (תהלים ט"ז). ובית המקדש אשר נקרא שמו עליו הנה הכתוב הראשון אמר שהיה מכון שבתו ולצרכו כמו שאמרנו. והשני שהי' קנינו כמ"ש הר זה קנתה ימינו (שם ע"ח). ועל דרך האמת ככל להשלים ולהטיב את עולמו לא לצורך עצמו. והנה מאמר אתה הבדלת אנוש מראש כו' קיים כל זה אשר חשב הרב להעזר ממנו והנה הוא יורה בחצים נגדו שהרי אמרו כי מראש הבריאה כלה הבדיל את האדם וכווננו לתכלית האציאות בכללו. והכירו לעמוד לשרתו ולברך בשמו. אלא שאם ישאל שואל ומה תועלת יגיע לו ית' בפעולתו זאת אחר שאם יצדק לא יתן מאומה. נשיב כי אין לו תועלת אחר רק שפעל כרצונו הנדיבה מה שאפשר לעשו' שאין מי יאמר לו מה תפעל מבלי שיגיעהו תועלת מזה כענין האנשים שאם לא יפעלו לסבב הטוב או הנאה או המועיל לעצמם יחזיקום לסכלים אבל פעולותיו

ית' הם בהפך שא"א שתהיינה רק לצורך הזולת והשלמתו לא לצורך עצמו כלל וכל זה הוא מבואר.

והנה אחר שנתישב זה ונתברר מפאת כל הכתובים בכללם שהאומה הזאת היא תרומה לעולם כלו כאשר נתפרסמו על ידיה עקרי האמונה השלמה שהם אמתת מציאותו ועוצם השגחתו ותוקף יכלתו ואברהם היה יהי' עקר האבות אשר מצא ה' אותו כלבבו ליסד אותו עולם אמונתו כאשר הוא יסד האבן הראשה מהם ופרסמה בעולם ולא קדמהו אדם בה ולא בזולתה. כי הנה נח בדורו עם שנתפרסם בו עוצם יכלתו וגבורתו הנה לא כוונה החכמה האלהית לזכותו. רק לתת פליטה ושארית בארץ אשר א"א זולתי זה וכמו שאמר בפירוש בא אתה וכל ביתך אל התבה כי אותך ראיתי צדיק לפני כו' (בראשית ו') יראה כי הוא לבדו יותר צדיק מכל בני דורו ולזה ראוי להשאר יותר ממנו והוא אומר תמים היה בדורותיו כמו שנתבאר זה בפרשת לך לך שער ט"ז:

ובמדרש (ב"ר פ' כ"ט) אמר רבי סימון ג' מציאות מצא הקב"ה בעולם. אחת ומצאת את לבבו נאמן לפניך (נחמיה ט'). שנית מצאתי דוד עבדי (תהלים פ"ט). ג' כענבים במדבר מצאתי ישראל (הושע ט'). מתיבין חבריא ונח מצא חן בעיני ה' (בראשית ו') אמר ליה ר' סימון נח מצא אבל הקב"ה לא מצא. ראה כי ייחד ג' מציאות לג' עקרים אלו כי אברהם מצאו לפרסם אמתת מציאותו ובו הוא עקר נאמנותו כמו שהוכיח ראש הכתוב (נחמ' שם) והוצאתו מאור כשדים. אמנם על אמונת השכר והעונש מצא לדוד כי הוא פרסמו יותר מכל אשר היו לפניו ולאחריו כי לא נמצא מי שדבר בשכר העולם הרוחני כמוהו כמו שנתבאר במזמור מכתם לדוד (תהלים ט"ז) שכתבנו בשער שקדם וברבים אשר עמו. ואולם היכולת המוחלט נמצאו אליו ישראל שעל ידם נתפרסמה גבורתו בעולם אם במצרים ואם על הים ואם בכבוש ארץ שלשים ואחד מלכים וזולתם. ולזה אמר כענבים במדבר מצאתי ישראל כלומר שנמצאו לו בהסח הדעת כאלו היה נואש מהם שיזכו לכל הגדולות האלה כענין וימצא דודאים (בראשית ל'). אמנם מציאות דוד נאמרה בו כענין המציאה שבאה אחר הבקשה כי בקש ומצא שנא' בקש ה' לו איש כלבבו (שמואל א י"ג). אמנם מציאת אברהם היתה כמציאה הבאה אחר הצירוף כמאמר צרפתי כל תמצא (תהלים י"ז). והרי ג' מיני מציאות לג' ענינים מתחלפים. מתיבין חבריא ונח מצא חן כו'. והכוונה שגם על ידי נח נתפרסם יכלתו ית' בגבורות הגרמים והצלתם מהם והרי קדם זה הענין לו ולמה ייחסו לישראל. והשיב שאעפ"כ הנה לא כוון הש"י בהצלחתו להראות את כחו רק לתת לעולם שארית אלא שמצא חן שיהי' הוא מזולתו אבל הקב"ה לא מצאו לזה להודיע גבורתו כמו שנא' בישראל ואני אקשה את לב פרעה והרביתי את אותותי ואת מופתי כו' (שמות ז'). כי אני הכבדתי כו' למען שתי אותותי אלה בקרבנו כו' ולמען תספר כו' (שם י'). ואולם בעבור זאת העמדתך בעבור הראותך את כחי כו' (שם ט'). וחזקתי את לב מצרים כו'. ואכבדה בפרעה כו' (שם י"ד). יורה בכלם שכבר היה אפשר להצילם בזולת זה ולא רצה כי אם להתכבד בהם ולהראות גבורתו בעולם הוא שנתבאר שאברהם אבינו הוא האדם הראשון שהקדים פני בוראו במעשה שלם וחשוב שראוי לישא פניו בו. ולזה חוייב שיהיה הוא אצל זאת האומה המיוחדת לו לפחות כנח בדורו אצל שאר העולם וזה כי כמו שהעמיד לנח ברית הקשת לקיומו ולקיום הנמצאים בכלל כן יעמיד ברית חדשה אל זה האיתן הנבחר לקיים בכל תוקף אותו השלמות המיוחד לו ולאומתו

מיתר העמים והוא אשר יעמידם בטבעו באותו מצב מהשלמות כמו שהיה ברית הקשת על האופן ההוא כמו שביארנו שער י"ד. ואולם איך יהיה זה ביארו אותו חז"ל במאמרים מיוחדים לזה אשר אזכרם אחרי הודיע מה שראוי שיובן תחלה.

וזה כי הוא מהידוע כי שלמות האדם ימצא בג' ענינים הכרחיים. הראשון הוא התחלת כל שלמות והוא הנטיה והרצון לשמוע דברי דעת ומוסר מהמלמדים אותו כי דברי חכם הם בתחלת ספר המדות אמר אשר מעצמו לא ידע ולא ישמע לקול מורים זה האיש אשר לא יועיל. והשני שיהיה לו השכל הראשון שקראוהו החכמים הכח הדברי אשר בעבורו יתואר לחי מדבר רצוני השכל המעשי כי קחת עצה ודבר דבר א' הוא כמ"ש החכם בתחלת המאמר הז' לספר הנזכר וכבר זכרנוהו בתחלת שער י"א. והשלישי בשלמות השכל המוחלט והוא העיוני כי שלמותו הוא האחרון. ולא ישתלם האדם רק בהיות שלשתן נאגדין אגודה אחת כמ"ש החכם והחוט המשלש לא במהרה ינתק (קהלת ד') וקרוב לזה נתבאר ממנו בשער ההוא. ולפי שיצר לב האדם רע מנעוריו ומדרכו לפרוע פרעות בכל אחת מאלה כמו שנודע מטבעו ומדברי הנביאים המתלוננים מהעם על כל אחת מהנה זיל קרי, היה מהחסד האלהי לתקן בהתחלתו מה שעוותו זה הטבע לתת כח ממשלה בידו להכריע קמיו תחתיו לאזרו חיל במלחמת שלמותו בתת לו זאת אות הברית אשר יהיה לו תקון לשלשתן יחד כי זהו הפועל השלם אשר במעשה אחד ימשכו תועלות רבות אשר התיקון בכל אחד וא' יהיה קשה המציאה ואחר המאמרים אשר יאמר זהו מה שנמצא במדרש (ויקרא רבה פרשת כ"ה) נגדא אומר כתיב ובן שמונת ימים ימול מהיכן ימול אם מהאזן אינו יכול לשמוע אם מהפה אינו יכול לדבר אם מהלב אינו יכול לחשוב מהיכן ימול וישמע וידבר ויחשוב הוי אומר זו ערלת הגוף. רבי תנחומא אומר מסתברא דנגדא שנאמר וערל זכר. וכי יש ערל נקבה אלא ממקום שהוא נכר אם הוא זכר או נקבה. ומהנגלה ששאלות אלה אין להם שום טעם קצתן בלתי אמתיות וקצתן הם נמנעות. ואם הוא אפשר ליעשות יעשו שלשתן ולא תקשי ליה מידי. אלא שזה החכם און וחקר ולמד דעת לאמר לאלהים מה נורא מעשהו בהיות המעשה הזה כולל כל שלמיות האדם ההכרחי לפי שאם נניח שיושם התקון הזה בשום א' מכחות האדם העקריים כמו השמיעה והדבור והמחשבה השכלית שזכרנו כי זה כל האדם הנה יהיה התקון מעט מזער מצד היותו בלתי כולל ולא עוד אלא שאפילו לאותו חלק עצמו לא יועיל כי כשיתוקן כח השמיעה לבדו מה ישמע אשר לא ידבר ולא יבין כראוי והיה אם יתוקן הדבור מה ידבר מי שלא שומע ולא מבין וגם בתיקון המחשבה מה יחשוב הבלתי שומע ובלתי מדבר. וזה מהפלגת המליצה לומר שאם החלק המתוקן עצמו לא קבל מזה תועלת איך יעבור התועלת לזולתו. וזהו המום שהזכירו שם במדרש שיפסול כהונתו של אברהם של אבינו אם ימול מהאזן או מהפה או הלב כי המילה כנוי אל התקון בכל אלו החלקים ואם כן מהיכן יתוקן שיהא התקון כולל לכל חלקיו ימול מהגוף שהוא נושא כל הכחות כלם ובתקונו יתוקנו השמיעה והמחשבה והדבור וכל הפעילות המסתעפים מהם. והיות הברית הזה זה ענינו הוא מבואר ממקומו המיוחד אשר הוא גוף האילן ועקרו מצד היותו אבר עקרי הנקרא ראש הגויה עומד במקום חזקו ותקפו של אדם ואליו שפכו כל עורקי הגוף כמו שראוי שיהיה למלאכת ההולדה כי הטפה הזרעית נקבצת ממיטב הגוף כל נתח טוב ירך וכתף וע"ד שאז"ל שעפרו של אדם הראשון היה מכונס מכל העולם (סנהדרין ל"ח.). ומזה יתחייב שהנוגע בו כנוגע

בכל חלקי האדם וכחותיו והמחסר את כחו התיש כח כלם. הלא נראה שהמסורס או המחותר פניו משתנות ושעריו נופלת וקולו גם כל פעולותיו מתדלדלות וכל תאותיו מתמעטות מה שלא יהיה כן אם יחתך שוקן ידו או זרועו והוא מבואר. ולזה מה שאמר ר' תנחומא מסתברא נאמר וערל זכר כי הראוי שימול ממקום שיספיק להעמידו על הבדל הראוי והנאות אשר בין הזכר לנקבה כי בזה ודאי יש כח באדם לעמוד על כח אנושיתו לבלתי היות לו דרך נשים להתפתות אל הכח החמרי כי על זה אמרו אוי לו מי שבניו נקבות (ב"ב ט"ז:) והוא אומרו ממקום שהוא נכר אם זכר אם נקבה. ודוגמת זה הענין בעצמו אמר בגמרא שבת (ק"ח.). ומנין למילה שהיא מאותו מקום נאמר כאן ערלתו ונאמר להלן ערלתו את פריו (ויקרא י"ט). מה להלן מקום שעושה פרי אף כאן מקום שעושה פרי. ואימא מלבו דכתיב ומלתם את ערלת לבבכם (דברים ו') ואימה מאזנו דכתיב הנה ערלה ? ? ולא יוכלו להקשיב (ירמיהו ו'). דנין ערלה תמה מערלה תמה ואין דנין ערלה תמה מערלה שאינה תמה ? ? יראה באמת שכווננו בזה אל מה שאמרנו במאמר הראשון ללמד ולהודיע כי באה המילה בזה המקום ? מה שהוא האבר העושה פרי במה שגייע תועלת לכל חלקי הגוף ועושה פרי גם לזולתו שיהיה ? האילן הזה שרש למטה ועושה פרי למעלה בכל חלקי פעולותיו. ולזה אמר ואימא מלבו ואזנו שהם אברים חלקים ויהיה למוד הגזירה שוה משום ערלה לבד ולא דוקא מערלתו את פריו והיתה התשובה דמן ערלה תמה כו', כי הכתוב הקפיד למלת ערלתו ממש ולא ילפינן אלא מערלתו את פריו שהיא מילה תמה ושלמה בעינה לפי שיובן ממנה ענין מעשה הפרי אשר יתפשט תועלתו אל הלב ואל האזן שהם אברים ראשיים בפעולותיהם הנכבדות שיש להם מבוא גדול בשלמותו מה שלא יהיה כן בתקון כל אחד מהם כמו שאמרנו. ומזה הטעם עצמו היה תועלת גדול שתקדם המצוה הזאת ותנתן לאברהם אבינו קודם שיהיה לו הבן הטהור אשר בו יקרא לו זרע שהוא השרש והעקר לכל האומה הקדושה כמו שנאמר הביטו אל צור חצבתם כו' (ישעיהו נ"א). כדי שיתפשט התקון והשלמות בטבע בכללה :

ובמדרש עוד, אברהם יושב על פתח גיהנם ואינו מניח אדם מהול מישראל לירד לתוכה (ב"ר פ' מ"ח.). וזה כי בתקון הראשון של מילה ובתקון אחרון של תורה יהיו נצולין מדינו של גיהנם בלי ספק כמו שחוייבה הירידה לשם לכל הגויים אשר לא טהרו לא בשמיעה ולא בדבור ולא בהשכל כי לגלות חרפתם בזה א"ר אלעזר בן עזריה באותו מאמר שזכרנו בתחלה (נדרים ל"א:) מאוסה הערלה שנתגנו בה רשעים שנאמר כי כל הגוים ערלים והוא פחיתות הכח הדברי הנמצא בכללו ואומר והיה הפלשתי הערל הזה כו', והוא פחיתות הכח השכלי כי אם שלא היה חסר בדבור היה חסר מהשכיל והבנה אל האל ית' כי על כן בא לחרף מערכותיו ואומר פן תעלוזנה בנות הערלים והוא פחיתות הסירוב והמיאון לשמוע לקול מורי מוסר ודעת. כי הוא המיוחד לבנות עכו"ם לפי האמת. ומזה הטעם היתה הערלה מום גדול בגוף האדם אשר בעודה בו אי אפשר להגיע אל שלימותו המיוחדת שלא תשרה עליו שכנינה בשלמות כמו שאמרנו כי כמו שהמרגלית תפעל כל פעולותיה כשישמר בה התנאים הראוים למקום מושבה אשר לכסף לכסף ואשר לזהב לזהב כן הנפש הזכה תמנע מפעולותיה והיא לא תצלח רק בהיות מושבה אל מבחר הגופים הנעשים בחכמה בתכונה ובדעת כי על כן אמרו שנמלך הקב"ה בפמליא שלו על כל אבר ואבר (ב"ר פ' י"ב) שנאמר הוא עשך ויכוונך (דברים ל"ב). ומאמר שאם יסתם אחד מהם. או אם יפתח אחד מהם אי

אפשר להתקיים (ברכות ס':) יוכיח על זה שזהו תואר המלאכה הדקה הנעשית מעוצם החכמה שעמידתה תלויה בכל חלקיה וכמו שאמר ראשונה (שם) אשר יצר את האדם בחכמה שאם יחסר ואם יגרע כמלוא נימא יחסר מכוונתה ויתבטל התכלית. ומטעם זה נפסל הבעל מום מכהן ל"י כי המום ההוא אשר בגופו יפגום הנפש ואין ראוי להיות אמצעי להשפיע הטוב העניוין על האומה הנבחרת אמנם מקדש הקדשים ומן הקדשים יאכל כי לא נדחה לסבת עון אשר חטא ולא היתה בו התחלת פחיתותו כמו שיבא במקומו. והנה באמת הערלה הבשריית היא חרפה וגנאי ומום באדם ופוסלת בכהונה כאחד האברים השרועים והרי היא בכל אדם כזולתה מהמותרות המוטלות עליו לתקן עצמו מהם כמצי הטבור וגדול השער והצפרנים שיש בהם מהזוהמא והלכלוך מה שנודע וזה הדבר ביארו על השלמות רבי עקיבא האלהי (נתחומא פ' תזריע). שאל טורנוסרופוס את ר' עקיבא איזה מעשים נאים של בשר ודם או של הקב"ה אמר לו של בשר ודם אמר לו השמים והארץ אתה יכול לעשות אמר לו ר' עקיבא לא תאמר בדבר שהוא למעלה ואין הבריות שולטות עליו אלא בדברים שהם מצויין בבני אדם. אמר לו למה אתם מוהלים אמר לו אני הייתי יודע כי על דבר זה אתה שואלני ולכך הקדמתי לך שמעשה בשר ודם נאים הביא לו גלוסקאות ושכולים אמר לו אלה מעשה הקב"ה ואלה מעשה בשר ודם מי מאלו יותר נאים. אמר ליה הואיל והוא חפץ במילה למה לא נולד הוולד כשהוא מהול ממעי אמו אמר ליה ר' עקיבא למה שוררו יוצא לו תחתיו ואמו חותכתו ועוד שלא נתן הקב"ה המצות לישראל אלא לצרפן בהם שנאמר כל אמרת אלוה צרופה כו' (משלי ל'). ראה כי תשובתו הראשונה היא עצמה מה שאמרנו מהיות הערלה עצמה כטבור או איזה דבר שרוע הנולד ממותרי החמר שהוא גנאי באדם והוטל עליו לסלקו להסיר חרפתו ממנו וכמו שאמרו השלמים עליה כי חרפה היא לנו (בראשית ל"ד). ובזה נדחה לגמרי מה שכתב הרב המורה פרק מ"ט חלק ג' זה לשונו. וכבר תשבו שזאת המילה היא השלמת חסרון היצירה ומצא כל חולק מקום לחלוק ולומר איך יהיו הדברים הטבעיים חסרים על שיצטרכו להשלמה מחון עם מה שיתבאר מתועלת העור ההוא לאבר ההוא ולא נתנה מצוה זו להשלים חסרון היצירה רק להשלים חסרון המדות ע"כ. הנה באמת במ"ש שיש בה תועלת המדות הישרות הוא מבואר מכל מה שאמרנו כי בהסיר חרפת הערלה מעליו יתוקנו המדות כלם והוא מה שרצהו ר' עקיבא בתשובה שנית שאמר ועוד לא נתן הקב"ה כו' ירצה להיותה מום חוייבה הסרתה עכ"פ ובמה שאמרת שישלימהו הטבע תדע כי מדרך הטבע הוא בכך ועוד שאם נולד מהול לא ימשך החוועלת המגיע בהסרת' אחר שנולד בהחליש האבר ההוא ולזה חויב שיהי' מעשהו בידי אדם כשאר המצות אשר נתנו לצרף בהם הבריות. אמנם במ"ש שלא נתנה מילה להשלים היציר' אנחנו נשמע לדברי רבי עקיבא דאמר מלתא בטעמא ולדברי ר' אליעזר בן עזריה שאמר מאוסה ערלה שלא אמר שהיא רעה לבד אלא שהיא מאוסה עד שתלוי גנאי הרשעים בה כהתלות נתלות ביתר המומים עד שיהי' שוה אימר הפלשתי הערל הזה לאומר הפלשתי המאוס וכדומה. והנה אל הקישוט והנוי המגיע בהסרתה א"ר מאיר גדולה מילה שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם כי אם עליה שנאמר התהלך לפני והיה תמים (נדרים ל"א:) והוא מבואר כי התמים הפך הבעל מום כי בהיותו בעל מום לא היה כח בנפש לפעול פעולותיה בשלמות מצד פיסול מקום מושבה כמו שהיכחנו אמנם מכאן ואילך יזדכך הכח הנפשי לעלות אל מעלת הנבוא' הגמור' כמו שיבא:

ובמדרש (ב"ר פרשה מ"ו) רבי לוי אומר משל למטרונה שאמר לה המלך עברי לפני עברה ונתכרכמו פניה אמרה תאמר שנמצא בי פסולת אמר לה המלך אין כך פסולת אלא צפורן אצבעיך קטנה, גדולה קימעא תעביר אותו ותבטל המום ממך כך אמר הקב"ה לאברהם אין כך וכו' התהלך לפני והיה תמים. ביארו שכוונתו רצויה בכל מעשיו וששאוור שבעיטה מעכב קימעא ובהסירו יושלם תקונו. והנה רבי אלעזר בן עזריה ורבי מאיר אמרו דבר אחד אלא שרבי אלעזר דבר בגנות מציאותה ורבי מאיר ביופי והקישוט המגיע בהעדרה והנה זהו התועלת הנפלא המגיע מאות הברית הזה מצד חומריו:

אמנם יש ויש תועלות אחרות גדולים מצדדים אחרים אשר מצד מציאותה ואם מצד מהותה ואם מצד זמנה ואם מצד עשייתה ומקומה יהיו כלם שבעה יעלו בין כלם למספר הז'. והראשון הנה בא. אמנם התועלת השני אשר מצד מציאותה באשר בו כל בני ברית אשר יהיה להם בו אות ורושם נפלא בכללם להתקשר כלם בקשר אהבה נוספת על כל זולתם בו יעזרו זה מזה לכל צרכי חייהם אשר זהו הטוב וההכרחי לאדם בכל כחותיהם כמו שנתבאר במאמר הט' מספר המדות, אם לעשירים לשומרם מפחד מקנאים ורגשת המדנים. ואם לדלים להצילם משוד עניים מאנקת אביונים. ולנערים להוציאם מסכלות הינקות וחטאת הנעורים. ולזקנים לעזרם ולסמכם בחולשת הישישות וצער הזקונים. והנה לפי שרצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל ולהרבות להם תורה ומצות אשר לקיומם צריכין מאד להעזר אלו מאלו נוסף על יתר הענינים היה מהחכמה האלהית לסקרם בסקרא אחת אלהית תהיה סבה עצומה להוסיף האהבה ולתווך השלום ביניהם להיות לב אחד לקרוא כלם בשם אלהיהם אשר הוא בעל בריתם ונושאים חותמו וישמרו ברית שלום זה לזה ולא יבגדו זה בזה כמו שאמר הנביא ע"ה הלא אב אחד לכלנו ומדוע נבגד איש באחיו (מלאכי ב'). והיות הדמיון והיחס מהוה האהבה וכ"ש שומרה כבר דברנו הראוי בשער השמיני בפרק החבור. ומזה הענין כבר דבר הרב המורה בפ' ההוא שזכרנו אלא שהוספנו על דבריו.

ועל זה התועלת המיוחדת רמז רבי ישמעאל באומרו גדולה מילה שנכרתה עליה י"ג בריתות שעם שהמספר הזה הנמצא בה הזכרת הברית בפרשת מילה יפליג להורות לכל בעל שכל כי להיותו דבר שכל הבנין תלוי עליו הרבה לחזק יתדותיו ב"ג מסמרים חזקים כבר יורמז בלשון הזה שנמצא בו מתועלת האהבה והשלום בין כותרי ברית זה עלי זבח שיעור שראוי שיאמר עליה שנכרתה עמה י"ג בריתות והוא הפלגת האהבה הנוספת ביניהם יותר מזולתם. אמנם התועלת השלישי והוא מצד מהותה וזה כי העור המותר ההוא מרבה מאד התאוה ?ומעורר בעליו בהפלגה אל פועל הזמה אם מצדו ואם מצד הנקבה וכמו שאז"ל שנבעלת לעכו"ם קשה לפרוש (סוטה ג'). ואחריה ימשוך כל התאות החמריות כלן אמנם כשיוסר זה העור המותר ישאר הכח על שוויו אם מצדו ואם מצד הנקב' ויועיל ולא יזיק והוא מה שרמז אליו ר' יוסי (נדר' ל"א): באומרו גדולה מילה שהיא דוחה שבת החמורה כי עם היות שהדין הוא כן שלגודל מעלתה מילה בזמנ' דוחה את השבת מ"מ רמז ביופי מליצתו שהמילה דוחה ריבוי הכוסף והערכות לתאוות החמריות ובפרט אל תאות המשגל ובאמרו שבת החמורה ירצה העונג והתאוה הנוספת כי השבת יום העונג הוא ודכותה אמרו שבת

ותשמיש מעין העוה"ב (ברכות נ"ז): התועלת הד' מצד המהות עצמה וזה כי עם היות שהעור הזה יועיל תועלת מה לשמירת האבר ההוא כמו שזכר הרב מ"מ הוא סבה גדולה לבוא בו אל האיכול וההפסד לסבת החמום המופלג ועפוש הזרע המתקבץ בו עד שכמה פעמים הוצרכו לימול הרבה ערלים שלא לשמה ומילה בזמנה בלי ספק מצלת מכל נגע ומחלה. והוא מה שרמזו ר' נחמי' (נדרים שם) באומרו גדולה מילה שדוחה את הנגעים עם היות שהדין כן הוא שהצרעת הפורחת בערלה קוצצה ואינו חושש ללאו האמור בה באומרו השמר בנגע הצרעת (דברים כ"ד) ואז"ל שלא תקוץ בהרתו (שבת קל"ב): ועכ"פ בכלל דבריו דברינו והרי מצד אחר עצמו היו אלו השני תועלות כי מהצד שסרה תוספת התאוה נדחו ג"כ הנגעים. התועלת החמישי הוא לקוח מצד זמנה והוא מה שאמרנו למעלה שנתנה לאברהם אבינו קודם שיליד את יצחק כדי שיהא תקונה מושרש ומוטבע בקדימות כל הדורות ההם כדי שיהיו הבאים אחריו כלם אמונים בחיק שלמותו ולזה לא נתנה מצוה זו בכלל כל המצות שנתנו בסיני. וזהו מה שהמריץ דבריו ר' יהושע (נדרים שם) באומרו גדול' מילה שלא נתלה לו למשה רבינו עליה אפי' שעה אחת ועם היות שכבר נודע מה שקרה לו למשה עליה לולי זריזות צפורה אשתו מ"מ יומלץ מכלל דבריו שלא המתין שתנתן על ידו כשאר המצות אלא מיד כאשר הגיע עת הולדת את יצחק מיד נתנה לי בלי שום איחור כי משם התחילה הקדושה: ומהטעם הזה עצמו היתה מצוה בשמיני שהוא היום הראשון להוייתו שבו יצא מכלל ריסוק אברים כדי שיקדימהו זה התקון כל ימי חייו מלבד שיגיעהו אז ממיעוט הצער למיעוט ההרגש כמ"ש הרב ז"ל (מ"נ ח"ג פ' מ"ט). התועלת הששי הוא בבחינת עשייתו וזה כי מבלעדי כל התועלות המיוחד' שזכרו יש תועלת גדול מצד היותה נעשית במצות הבורא כאחד מכל המצות אשר הורה בה שלא נעשית לתכלית מהתכליות האנושיות אשר יעשה האדם לרצון שכלו או בחירתו כי אע"פ שנמשכו ממנה כל התועלות הנזכרים לא מפני זה יתעורר האדם כלל לעשותה אם לא מפני היותה מצוה אלהית אשר לזה נאמר בה התהלך לפני והיה תמים כמו שיבא. והוא מה שאמר בו (נדרים שם) גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו לומר שהיא בבחינת עשייתה מכלל המצות אשר היו סבה לבריאת שמים וארץ דכתיב אם לא בריתי יומם כו'. ואמר אם יקבלו ישראל התורה מוטב ואם לאו כו' (שבת פ"ח.). והוא בכלל מאמר ר' עקיבא לצורך את הבריות: ואולם התועלת הז' יגיע מצד מקומה והוא מה שנתבאר מהמאמרים הראשונים מצד שהתקון הנעשה בשרש הגוף יועיל לתקן כל הכתות הגופי' כי מן הבאר ההוא ישקו כלם ומשם עדר הכחו' הנפשי' ונמצא עם זה שהמצוה הזאת סבת קיום כל המצות האלהיות כי היא מכינה אותו להיותו נשמע לכלן וזה עצמו מה שאמר ר' שמעון (נדרים שם) גדולה מילה שהיא שקולה כנגד כל המצות שנא' הנה דם הברית אשר כרת י"י עמכם על כל הדברים האלה. ואע"פ שפשוטו בדם הזבחים הנזרק עליהם שם הכתוב מדבר מכל מקום כיון שהדבר נכון ואמת דרשו על דם הברית הזה וסמכו אליו, ומכאן ומכל הדומה לו תשובה למי ששייב עלינו ע"פ כוונת אלו החכמים באלו המאמרים שכיון שהוא דבר נכון והגון ראוי הוא שנסמכהו אליהם כל שכן שכבר יאמן שכווננו לזה במליצותיהם הנעזמות ולא להרבות דברים אלו על אלו מבלי טעם מחודש. ואני הנה ראיתי כל שבעה התועלות האלו מסודרות אחד לאחד בברכת אשר קדש ידיד מבטן (שבת קל"ז): אם יגלו לעיניך בהערה זו דרוש וקבל שכר.